

2018. március

V. évfolyam 1. szám

BIZTOSÍTÁS

ÉS KOCKÁZAT

A BIZTOSÍTÁSI SZAKMA
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

Komplex szerződések és a biztosítási kontraktus

Dr. Papp Tekla

Néhány gondolat a sérelemdíj iránti igény jogutódlása kapcsán

Dr. Görög Márta

A felelősségbiztosítás szerepe a drónkárok visszaszorításában és a károsultak helyzetének megkönnyítésében

Dr. Miskolczi Bodnár Péter

A D&O biztosítás: vezető tisztségviselő felelősségének biztosíthatósága

Dr. Tóthné Dr. Majoros Tünde, Dr. Certicky Mária

A nyugdíjbiztosítások szerepe és jellemzői a kiegészítő nyugdíjpillérben

Dr. Barta Judit

Befektetés és nyugdíj-előtakarékosság

Dr. Harsányi Gyöngyi

Egészségbiztosítás a Ptk.-ban – A magán-egészségbiztosítás jelene és perspektívái

Dr. Tőkey Balázs

Romániai nyugdíjörkék, a magánbiztosítás helye és szerepe

Dr. Vallasek Magdolna

Felelősségbiztosítás vs. kártérítési felelősség

Dr. Katarina Kirstova

Az ukrán biztosítási jogi szabályozás és biztosítási piac főbb jellemzői

Dr. Buletsa Sibilla – Panyina Júlia – Chepis Olesya – Revutska Irina

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

Szerkesztőségünk őszintén reméli, hogy az idei év első száma nem csak a jogász kollégák érdeklődésére tarthat számot, annak ellenére, hogy a cikkek tagadhatatlanul jogi fókuszúak. Ennek oka, hogy jelen lapszámot tematikus összeállításnak szánjuk.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézetének Kereskedelmi Jogi Intézeti Tanszéke a Magyar Tudomány Ünnepe, valamint a Polgári Jogot Oktatók (POT) XXIII. találkozója alkalmából, 2017. november 10-én, nemzetközi tudományos konferenciát szervezett, melynek napirendjén a *biztosítás aktuális kérdései* szerepeltek a jogtudomány nézőpontjából. Szerkesztőségünk örömmel ajánlotta fel a lehetőséget a konferencia szervezőinek, hogy az ott elhangzott előadások tanulmány formában megírt változatát szélesebb körben is elérhetővé tesszük a Biztosítás és Kockázat kiadvány segítségével.

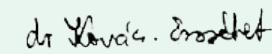
A most olvasható cikkek színes és széles palettán helyezkednek el. Az első két írás az általános jogi vonatkozásokat vizsgálja. Az egyik a biztosítási szerződések besorolására tesz kísérletet a szerződések komplex rendszerében, míg a másik a sérelemdíj jogutódlásának kérdését járja körül.

A második blokk a felelősségbiztosítások területére tekint ki. Ennek kapcsán az egyik írás a drónokra vonatkozó felelősségbiztosítás szabályozásának aktuális kérdéseit, a másik cikk pedig a vezető tisztviselők felelősségbiztosításának (D&O) különböző aspektusait veszi górcső alá.

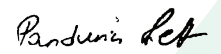
A harmadik blokkot a személybiztosításoknak szenteljük. A Biztosítás és Kockázatban már többször foglalkoztunk a nyugdíjcélú megtakarítások kérdésével. A témát ezúttal két nézőpontból is megvizsgáljuk, az egyik írás a befektetési alapok irányából közelít, a második pedig a nyugdíjbiztosítások funkciója és főbb jellemzői szempontjából elemzi a hosszú távú megtakarítások piacát. Található továbbá ebben a blokkban még egy cikk a magán-egészségbiztosítások jelenéről és perspektíváiról.

Végül, de nem utolsósorban szélesebb kitekintést kínálunk a környező országok biztosítási piacára. A téma iránt érdeklődők értékes elemzést olvashatnak a román nyugdíjrendszer kihívásairól, beleértve a magánbiztosítások helyét és szerepét. Közelebbről is megismerkedhetünk a felelősségbiztosítások szlovákiai szabályozási környezetével, továbbá betekintést kapunk az ukrán biztosítási piac helyzetébe, aktuális problémáiba.

Jó olvasást kívánunk mindenkinek!

Dr. Kovács Erzsébet
főszerkesztő

Pandurics Anett
MABISZ elnök

IMPRESSZUM

A Biztosítás és Kockázat folyóirat kiadója a Magyar Biztosítók Szövetsége. A lap negyedévente jelenik meg, s elsősorban olyan cikkeket közöl, amelyek a biztosítási szakma számára releváns, aktuális témát dolgoznak fel elméleti szempontból vagy empirikus alapon. A kiadvány bármely részének másolásával és terjesztésével kapcsolatos minden jog fenntartva. A kiadó mindent elkövet az adatok és információk megjelenés előtti ellenőrzéséért, mindemellett a MABISZ az esetleges valótlanból, pontatlanságból eredő károkért a felelősségét kizárja.

SZERKESZTŐSÉG

Pandurics Anett - *elnök*
Dr. Kovács Erzsébet - *főszerkesztő*
Lencsés Katalin - *szerkesztő*

Szerkesztőbizottsági tagok:

Balogh László	Dr. Molnos Dániel
Erdős Mihály	Nagy Koppány
Gordos József	Papp Lajos
Dr. Hanák Gábor	Püski András
Heit Gábor	Szalai Péter
Horváth Gyula	
Dr. Kovács Levente	

TANÁCSADÓ TESTÜLET

Dr. Baji Petra PhD
Dr. Barabás Béla CSc
Dr. Bélyácz Iván DSc
Dr. Farkas Szilveszter PhD
Dr. Forgó Ferenc DSc
Dr. Gáll József PhD
Dr. Hajdu Ottó Dsc
Dr. Kovács Antal CSc
Dr. Takáts Péter PhD
Dr. Tókey Balázs PhD

TARTALOM-ELŐÁLLÍTÁS

Budapesti Corvinus Egyetem Biztosítási Oktató és Kutató Csoport (BOKCS)

1093 Fővám tér 8.
Intézményi azonosító: FI43814
Adószám: 15329743-2-43

KIADÓ

Magyar Biztosítók Szövetsége
1062 Budapest, Andrásy út 93.
Telefon: (+36 1) 802-8400
Fax: (+36 1) 802-8499
Levélcím: 1381 Budapest 62., Pf. 1297

TARTALOM

Komplex szerződések és a biztosítási kontraktus	6
<i>Dr. Papp Tekla</i>	
Néhány gondolat a sérelemdíj iránti igény jogutódlása kapcsán	14
<i>Dr. Görög Márta</i>	
A felelősségbiztosítás szerepe a drónkárok visszaszorításában és a károsultak helyzetének megkönnyítésében	22
<i>Dr. Miskolczi Bodnár Péter</i>	
A D&O biztosítás: vezető tisztségviselő felelősségének biztosíthatósága	30
<i>Dr. Tóthné Dr. Majoros Tünde, Dr. Certicky Mária</i>	
A nyugdíjbiztosítások szerepe és jellemzői a kiegészítő nyugdíjpillérben	42
<i>Dr. Barta Judit</i>	
Befektetés és nyugdíj-előtakarékosság	50
<i>Dr. Harsányi Gyöngyi</i>	
Egészségbiztosítás a Ptk.-ban – A magán-egészségbiztosítás jelene és perspektívái	62
<i>Dr. Tókey Balázs</i>	
Romániai nyugdíjörkép, a magánbiztosítás helye és szerepe	70
<i>Dr. Vallasek Magdolna</i>	
Felelősségbiztosítás vs. kártérítési felelősség	82
<i>Dr. Katarina Kirstova</i>	
Az ukrán biztosítási jogi szabályozás és biztosítási piac főbb jellemzői	90
<i>Dr. Buletsa Sibilla – Panyina Júlia – Chepis Olesya – Revutska Irina</i>	

KOMPLEX SZERZŐDÉSEK ÉS A BIZTOSÍTÁSI KONTRAKTUS¹

Dr. Papp Tekla (egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Közigazgatási Kar
Civilisztikai Intézet, intézetvezető)

ÖSSZEFOGLALÓ

A piacgazdaság kialakulása és jelenkori jelenségei (globalizáció, kommercializáció, digitalizáció, gazdasági válságok etc.) szétfeszítették, illetve szétfeszítik a szerződési jog szabályozási kereteit:

- az üzletszerű gazdálkodás (a rendszeres jellegű termelő, szolgáltató, kereskedelmi tevékenység folytatása nyereségszerzés érdekében), a tömegméretű vagyoni és árukapcsolatok, a nagyméretű beruházások, a nemzeti határokat átlépő jogügyleti viszonyok újabb és újabb szerződések meghonosodását és alkalmazását tették lehetővé, valamint

- a hagyományosan intézményesült szerződési alaptípusokat meghaladó, új szerződési technikák jelentek meg: egységesítésre, standardizálásra irányuló, illetve túl részletező, önszabályozó jellegű megállapodások.^{2,3}

Jelen cikk ezt a kérdéskört járja körbe alaposabban.

SUMMARY

The regulatory bounds of Hungarian Civil Code were broadened by the development and phenomena of the market economy, which also led to the development of different legal 'formations' relying on the contractual freedom declared by the great codices of natural law of the nineteenth century:

- the professional, businesslike management (the regular producing, service providing, commercial activity in order to get profit), the establishment and application of newer and newer contracts became possible because of the so many financial connections and connection among goods, the enormous investments, the cross-border relations of legal transactions, and

- new contractual techniques appeared which exceeded the traditionally institutionalized basic types of contracts: these are too detailed, self-regulating agreements tending to unification, standardization.

Present article gives an overview of the above questions.

Kulcsszavak: szerződéstípusok, szerződéscsoportok, komplex szerződések
Keywords: types of contracts, groups of contracts, complex contracts

JEL: G22, K12

DOI: 10.18530/BK.2018.1.6

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.6>

1. Alapvetések

A „szerződési dzsungelben” a szerződések tipizálása segítségével vágatunk utat. Az általános szerződési séma és az egyedi szerződés közötti különös szint szerződéstípusok révén történő kialakításának jelentősége abban rejlik, hogy a kontraktusra alkalmazandó jog eldöntése céljából szükséges a megállapodásokat meghatározott szempontrendszer szerint megállapított kategóriákba besorolni.⁴ Bárdos Péter és Menyhárd Attila szerint a szerződések minősítése – típusba sorolása – egyúttal a kötelezettségvállalás jogcímét is azonosítja, valamint a jog általi elismerést is megadja.⁵ Bíró György pedig a típusalkotás jelentőségét a jogalkotást és jogalkalmazást segítő csoportosításban látja.⁶

A kontraktusokat köz- és magánjogi szerződésekre oszthatjuk fel, a magánjogi kategórián belül további alfajt képeznek a kötelmi jogi szerződések és a nem kötelmi jellegűek (pl.: a társasági szerződés, amely sui generis, organizációs: jogalanyt keletkeztető és kooperációs: gazdaságszervező szerződés).⁷ A magánjog kötelmi jogi szerződéseit nevesített és nevesítetlen megállapodásokra tudjuk bontani.⁸ A nevesített szerződések közé a tipikus és atipikus, a nevesítetlenek közé a vegyes és a *de facto innominát* kontraktusok tartoznak.⁹

Megjelentek az atipikus és a vegyes szerződések közötti éles határvonalat „elmosó”, relativizáló, ún. *ál-atipikus* szerződések. Az „ál-atipikus” szerződések közé olyan kontraktusok sorolhatók, amelyek a megállapodások elnevezése és tartalmának megfogalmazása alapján azt a látszatot keltik, mintha az atipikus szerződések néhány csoportismérvének megfelelően, valójában pedig vagy vegyes szerződésnek minősíthetők, vagy valamelyik nevesített szerződésnek feleltethetők meg.

Megfigyelhető a vegyes szerződések alfajainak keveredése is („hibridek”), különösen a típuskombinációs és a sajátos szolgáltatásra irányuló altípusok vonatkozásában; a bírói gyakorlatban az alábbi variációk voltak „tetten érhetők”:¹⁰

- határozott időre kötött, plakát kihelyezésére vonatkozó megbízási szerződéssel vegyes albérleti szerződés,

- parkolási rendszer bevezetésére, használatára és üzemeltetésére kötött kontraktus felhasználási, haszonbérleti elemeket is hordozó, a franchise-szerződéshez hasonló komplex jogviszonyt lefedő vegyes megállapodás.¹¹

A tipikus és az atipikus megállapodások csoportjai között

- egyrészt átmeneti képződményként (vegyes szerződésként) ezek mixtúrája („hibrid”) tünt fel: így a számítógépes program (szoftver) hasznosítására köthető megállapodás, mely vállalkozási, bérleti, haszonbérleti és lízingszerződési elemeket is tartalmazhat;¹²

- másrészt pedig a néhány atipikus szerződés egy-egy alfaja vagy kisebb szegmense részleges szabályozásra került a Ptk.-ban (franchise-, faktoring-, pénzügyi lízingszerződés).

A szerződések területén jogági „keveredés” is megfigyelhető: napjainkra számos vegyes jogági megállapodás alakult ki, például közszolgáltatási szerződés, közbeszerzési szerződés, támogatási szerződés.¹³ Ezekben az esetekben nem a szerződés közvetlen tárgya (a szolgáltatás) alapján minősíthetők a kontraktusok vegyesnek, hanem aszerint, hogy több jogág jogi normái alkalmazandók rájuk, melyek a szerződés teljes dinamikáját meghatározzák.

A szerződési jog a levert cölöpök (a tipizálási szempontok) között folyamatos, állandó alakulásban, változásban van.

A fentiekből is látható, hogy a szerződési jog a levert cölöpök (a tipizálási szempontok) között folyamatos, állandó alakulásban, változásban van.

2. Új megközelítések

Szintén körvonalazható fejlődési ív és jelenség, hogy a szerződési jog jövőjét napjainkban egyre kevésbé a nemzeti magánjogok alakítják, Európában egyre inkább *szupranacionális* síkra terelődik a szerződési jog fejlődése,¹⁴ melynek útvesztőiben is a szerződéstípusok meghatározásával tudunk eligazodni. A XXI. századra a nemzeti szerződési jogok egy *többrétegű magánjog*¹⁵ részei, melyet európai és globális hatások befolyásolnak, alakítanak.

A magánjog szerződéseinek klasszifikálási szempontjaira vonatkozóan az európai szerződési jogi szakirodalomban új megközelítések is feltűntek: az *egyedi és az egymással összefüggő megállapodások* kategorizálásával,¹⁶ azaz a bilaterális szerződési jogviszonyok mellett a multilaterális kontraktuális kapcsolatok vizsgálata is elkezdődött. Az utóbbiak kapcsán

a) *szerződési lánc(olat)* (contractual chains) elnevezés alkalmazása olyan szerződésekre, amelyeket az kapcsol össze, hogy ugyanaz a közvetlen és közvetett tárgyuk¹⁷ (lásd: disztribútori megállapodás);

b) *a hálózati* (network,¹⁸ Netzvertrag) szerződések kifejezés használata jelent meg olyan kölcsönösen összefüggő tartalmú jogviszonyokra, amelyek jogalanyai megőrzik jogi és gazdasági elkülönültségüket (pl.: PPP-szerződés, társaságon belüli kapcsolat a tagok és munkavállalók között etc.),¹⁹ (contract clusters);²⁰

c) az „*esernyő*” (*umbrella*) vagy *keretmegállapodások* (*framework agreements*) megjelenés is használatossá vált olyan kontraktusokra, amelyek formális keretet biztosítanak

a közös célnak alárendelt szerződési döntéseknek, valamint a közös célra irányuló szerződési feltételek kidolgozásának²¹ (pl.: a szindikátusi szerződés konzorcionális válfaja);²²

d) a *kapcsolt szerződések* (linked contracts, Vertragsverbund, collegamento negoziale, contratos conexos o vinculados) elnevezés az európai magánjog-egységesítési folyamatokban terjedt el.²³ A kapcsolt szerződések megjelennek a távollévők között kötött szerződésekre vonatkozó 97/7/EK irányelvben, a fogyasztói hitel szabályozó 87/102/EGK és 2008/48/EK irányelvekben, a timesharing-szerződést érintő 94/47/EK és 2008/122/EK irányelvekben, valamint a közös referenciakeret vázlatában is (DCFR). A kapcsolt szerződéseknel az egymással való összefüggés a szerződési felek részleges azonosságában és a szerződések tartalmi kölcsönhatásában mutatkozik meg (pl.: egyszerű kapcsolt kontraktus a fogyasztói hittel kötött adásvételi szerződés, komplex kapcsolt megállapodás a franchise-szerződés).²⁴

Az egymással – bármilyen szempontból is – összefüggő megállapodásokat *szerződés-csoportnak* (group of contracts, groupes de contrats) is nevezik; ezen jogintézmény ismérve az, hogy nem szerepelnek benne sem járulékos, sem alárendelt (másik kontraktustól függő) szerződések, hanem a csoportot alkotó megállapodások önálló szerződések (Bausteinverträge, module-contracts),²⁵ egymás közti hierarchia nélkül.²⁶ Kutatások tárgyát képezi az, hogy a szerződés-csoporton belüli komplexitás függvényében az egyik szerződés megkötése, érvénytelensége, megszegése, megszűnése vagy megszüntetése kihat-e és hogyan a csoportot alkotó többi kontraktusra.

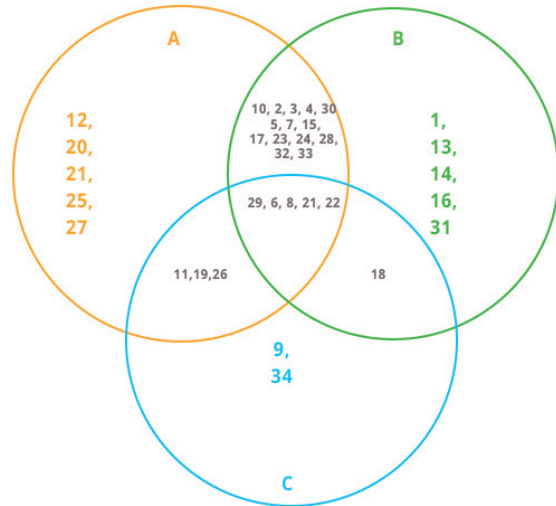
A külföldi szakirodalom az egymással összekapcsolt szerződések archetipusának az Hoge Raad-ügyben (1998) jogvita tárgyává tett hitelezett adásvételt (fogyasztói szerződést) tekinti;²⁷ ebben az ügyben hozott ítéletre további bírói gyakorlat²⁸ és a DCFR definíciója is épült,²⁹ továbbá megjelent az adásvételhez tapadóan a kölcsön és a biztosítás összekapcsolása.³⁰

3. A biztosítási szerződés mint kapcsolt kontraktus

A nem kötelmi jogi szerződések közül a társasági szerződés vonatkozásában nem merülhet fel a biztosítási szerződés ráépülése; a társasági szerződés viszont a szindikátusi szerződéssel már esernyő és hálózati alakzatot is létrehozhat. A családjogi szerződésekre tekintettel – azaz azokhoz kapcsoltnak – pedig nem kötnek biztosítási szerződéseket, a vagyon- és kárbiztosítások a házassági vagyoni jogi szerződésektől függetlenül funkcionálnak.

A nevesített szerződések és a biztosítási szerződés összefonódása sokrétű lehet, hipotetikusán ábrázolva: egyrészt a biztosítási szerződés a biztosítási típusokon keresztül védi az alapkuntraktus alanyát (lásd: **A** halmaz) és a közvetett tárgyat (lásd: **B** halmaz), ezek általában egyszerű kapcsolt szerződési konstrukciók lesznek; másrészt elősegíti az alapkuntraktus teljesítését, így garantálja az alapszerződés közvetlen tárgyának megvalósulását (lásd: **C** halmaz), komplex kapcsolt szerződési konstrukciókat létrehozva (szintén a három halmaz metszetében az 1. ábrán).³¹

1. ábra: A szerződések lehetséges összefonódása

Forrás: saját forrás

Míg az egyszerű kapcsolt variációknál a felelősségbiztosítás jelenhet meg (a szerződő felek vonatkozásában), valamint az összeg- és/vagy kárbiztosítás (a megállapodás közvetett tárgya kapcsán), addig a komplex kapcsolt szerződési rendszereknél a felelősség-, összeg-, kárbiztosítások együttes jelenléte mellett élet-,³² baleset- és egészségbiztosítás is feltűnhet.

A kapcsolódó kontraktusok egzisztenciája és dinamikájának egyes szakaszai – például szerződésszegés – kölcsönhatást gyakorolhatnak egymásra. Általában az alapszerződések alanyához/alanyaihoz kapcsolódó biztosítási szerződések biztosítási díj nem-fizetése miatti megszegése az alapktraktusok hatályát nem érinti, ellenben az alapszerződések közvetlen és közvetett tárgyával összefüggő biztosítási szerződések biztosítási díj nem-fizetése miatti megszegése kihat az alapügyletre is, annak megszűnését is eredményezve.

„A biztosítás – közgazdasági értelemben – a kockázatok szétporlasztását jelenti a veszélyközösség tagjai között oly módon,³³ hogy a biztosítottak meghatározott és biztosítható kockázataira vonatkozó fedezet megteremtése kockázatközösség megszervezése és kockázatarányos díjfizetési kötelezettség előírása révén.”³⁴ A biztosítási szerződés funkciója alapvetően a kárkockázat telepítése és megosztása, aránylag gyors reparálási és kompenzációs célt is szolgálhat, továbbá szimpla befektetési lehetőséget³⁵ is jelenthet. A *biztosítási szerződés új feladatkört is betölthet a kapcsolt szerződési konstrukciókban: szerződési biztosítéki szerepet*; azonban nem a szerződéskötést (mint a foglaló) vagy a szerződés teljesítését (mint az óvadék) erősíti meg, hanem az alapktraktus hatályban tartásának elősegítésével a kapcsolt szerződési konstrukció teljesedésbe menését. Jól példázza ezt a konzorciós szerződés és a biztosítási szerződés kapcsolata: a szervező már a szerződéskötési tárgyalások során köteles tájékoztatni a részvételi szabályzat (általános szerződési feltétel és a konzorciós szerződés tartalmát képező kötelező melléklet) révén arról a fogyasztót, hogy köteles

biztosítási szerződést kötni és a szerződésben meghatározott biztosítási díjat fizetni, úgymint a kockázati életbiztosítás díját (pl.: biztosítási esemény, ha a biztosított, a fogyasztói csoport tagja a kockázatviseelési idő – a szerződéses futamidő – alatt meghal),

hitelfedezeti biztosítás díját (a fogyasztói csoport szolidaritáson alapuló fizetéseinak biztosítéka, például garancia arra az esetre, ha a fogyasztó a dolog tulajdonjogának megszerzése után nem tesz eleget havi részletfizetési kötelezettségének).³⁶

Megvizsgálva egy a magyar biztosítási piacon jelentős pozíciójú biztosító portfólióját³⁷ megállapítható, hogy lakossági ügyfeleknek mindhárom halmazban és azok metszeteiben szereplő szerződések kapcsán kínálja a biztosítási alaptípusokat: kötelező biztosítás, casco, lakásbiztosítás, utasbiztosítás, assistance biztosítás (családi jellegű betegség esetén, utazási: váratlan helyzetre, valamint vészhelyzeti, jogsegélyt kínáló, viharokart rendező), életbiztosítás. Üzleti ügyfeleknek már sokkal speciálisabb és sokszínűbb a paletta:

- kis- és középvállalkozásokat céloznak meg a vagyon-, szakmai felelősségbiztosítással – kezesi biztosítással együtt – és a flotta kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással (5 gépjárműtől);

- szakmai felelősségbiztosítás (tervezői, ügyvédi, egészségügyi szolgáltató, könyvvizsgáló, könyvelő, adótanácsadó, adószakértő, bérszámfejtő, társadalombiztosítási ügyintéző, rendezvény szervező, szakképzésszervező, személy- és vagyonvédelmi, nyomozói, független biztosításközvetítő, biztosítási szaktanácsadó, szálláshely-szolgáltató);

- mezőgazdasági (növénybiztosítás, állatbiztosítás, vállalatok vagyonbiztosítása, gépek és berendezések összevont vagyonbiztosítása);

- vagyon és áramszünet biztosítása (tűz- és elemkár, betöréses lopás és rablás, összkockázati, üzemszünet etc.);

- klasszikus felelősségbiztosítások (általános, környezetszennyezési, munkáltatói, termékfelelősségre, szolgáltatásra);

- további vállalati biztosítások (nemzetközi programbiztosítás, pénzügyi kockázatokra, logisztikai, légi és vízi járművekre, drónok felelősségbiztosítása, filmprodukciókra, kiállításbiztosítás, műkincsbiztosítás, risk management: vállalati működésre³⁸);

- csoportos személybiztosítás (munkáltató köti munkavállalói kedvezményezettre: egészségbiztosítás, assistance);

- üzleti utasbiztosítás (egészség-, utazásbiztosítás, jogvédelem nyújtása);

- utasbiztosítás utazási irodáknak (baleset-, assistance és sportbiztosítások).

Az üzleti ügyfeleknek kínált biztosítási szerződések közül a kis- és középvállalkozásokat célzóak az alapszerződés alanyához és közvetett tárgyához kapcsolhatók, a szakmai felelősségbiztosítások és az utasbiztosítások az alapktraktus közvetlen tárgyához, a mezőgazdasági biztosítások csak az alapszerződés közvetett tárgyához. A vagyon és áramszünet biztosítása, a klasszikus felelősségbiztosítások és a további vállalati biztosítások pedig az alapszerződés mindkét – közvetlen és közvetett – tárgya kapcsán felmerülhetnek, míg a csoportos személybiztosítás a munkaszerződés folyamánya lehet.

Megállapítható, hogy a biztosítói gyakorlatban a Ptk. tagolásához képest elnevezésében eltérő és specifikáltabb biztosítási szerződések kerülnek megkötésre, és az üzleti ügyfeleknek kínált „biz-

tosítási termékek” diverzifikáltabbak. Ezen kívül az *elméletileg kialakítható egyszerű és komplex, biztosítást is magukba foglaló szerződési konstrukciók a gyakorlatban explicite nem jelennek meg, implicite is csak az üzleti ügyfeleket célzó portfólióban (mintegy „implied” kategóriaként).*

Rövid tanulmányom zárásaként bízom abban, hogy ezzel a magyar jogi szakirodalomban új jellegű megközelítéssel a biztosítási szerződések más szemléletű vizsgálata, elemzése is megkezdődik.

HIVATKOZÁSOK

- ¹A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében a „Premier plan a magyar szerződési jog rendszeréről” Lőrincz Lajos Professzori Ösztöndíj támogatásával, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.
- ²Papp Tekla (2009): Atipikus szerződések, Lectum Kiadó, Szeged, 9.
- ³Szerződési jogunk változásai a gyakorlatban lásd részletesen: Diósi György: Atipikus szerződések a bírósági gyakorlatban – egy felmérés margójára, *Jogtudományi Közöny*, 1971/2.; pp. 89–94.; Vékás Lajos: A szerződéstípusok válságjelenségeiről, *Jogtudományi Közöny*, 1975/12., 706.; Harmathy Attila: Jogpolitika – polgári jog, *Magyar Jog*, 2010/12., pp. 705–719.; S. Grundmann (2010): *Zukunft des Vertragsrechts*, Festschrift 200 Jahre Juristische Fakultät der Humboldt-Universität zu Berlin, Walter de Gruyter GmbH&Co.KG, Berlin/New York, 1035-1037., pp. 1043–1045.
- ⁴A következő idézetek világtanakra rá a legjobban a szerződések tipizálásának szükségességére: „First, classification is practically important. Without a good classification scheme, trying to find the law on a particular topic is like looking for books in an unsorted library. Second, and a related point, classification is intimately connected to knowledge. Learning the law, like learning biology or chemistry, is in large part a matter of learning classificatory schemes... Third, and of greatest significance, classificatory questions are morally important. ... In the case of law, classification and morality are closely linked, because the most basic principle justice is that like cases should be treated alike. ... But to the extent that a classification scheme is accurate, it can help courts and other lawmakers to know which cases are alike and which are different.” P.S. Atiyah – S. A. Smith (2005): *Atiyah's Introduction to the Law of Contract*, Clarendon Law Series, Clarendon Press, London 29.; „First, the fact that contract law involves classification, explicit and implicit, tell us something about the systematic nature of legal reasoning. Secondly, the fact that we recognise classifications based on the status of contracting parties is testament to an important development in the modern law, namely that we no longer treat all parties as undifferentiated contractors (as business or as consumer contractors). Thirdly, the utility of particular classifications depends on our particular cognitive interest.” *The Law of Contract*, General Ed.: M. Furmston, LexisNexis, London, 2010., pp. 28–29.
- ⁵Bárdos Péter – Menyhárd Attila (2008) *Kereskedelmi jog*, hgorac, Budapest, pp. 357–358
- ⁶Bíró György (2001) *A szerződések rendszere a magyar polgári jogban*, Facultas Nascitur; 20 éves a jogászképzés Miskolcon, Bibor Kiadó, Miskolc, 37.
- ⁷Auer Ádám – Bakos Kitti – Buzási Barnabás – Farkas Csaba – Nótári Tamás – Papp Tekla (2011): *Társasági jog*, Lectum Kiadó, Szeged, 54.
- ⁸Ezt a fajta felosztást még a kínai szerződési jog is ismeri, lásd: *Basic Principles of Civil Law in China*, Ed.: W. C. Jones, M. E. Sharpe, Inc., New York, 1989., 207.
- ⁹Papp (2009) i.m. 11–14.; Vörös Imre (2004): *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga I.*, KRIM Bt., Budapest, 7.
- ¹⁰LB Pfv. XI. 20.314/2006. (BH 2007. 332.).
- ¹¹SZIT-H-GJ-2008-89.
- ¹²Fővárosi Ítélet 5. Pf. 21. 373/2006/3.
- ¹³Papp Tekla: A támogatási szerződés I. Céghírnök, 2012/6., 12- 14. és A támogatási szerződés II. Céghírnök, 2012/7., pp. 3–6.
- ¹⁴Grundmann i.m. 1019
- ¹⁵Szilágyi Ferenc: Európai szerződési jog és a nemzeti szerződési jog rendszere: aktuális kontextus és problémakörök, *Magyar Jog*, 2012/2., 82.
- ¹⁶Implicit Dimensions of Contract, Discrete, Relational and Network Contracts, Ed.: D. Campbell – H. Collins – J. Wrightman, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2003., C. Mitchell (2013): *Contract Law and Contract Practice, Bridging the Gap Between Legal Reasoning and Commercial Expectation*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon
- ¹⁷S. van Dongen (2012): *Groups of contracts, An exploration of types and the archetype from a Dutch legal perspective*, *Linked Contracts*, Eds.: I. Samoy – M. B. M. Loos, Intersentia, Cambridge – Antwerpen – Portland, 10.
- ¹⁸G. Teubner (2011) *Networks as connected contracts*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 95.: „the decisive motor within hypermodern economic arrangements”; U. Grusic *Contractual networks in European Private International Law, International and Comparative Law Quarterly*, 7/2016., pp. 584–588.: „relational and symbiotic contracts”
- ¹⁹A. Arrighetti – R. Bachmann – S. Deakin *Contract Law, Social Norms and Inter-firm Co-operation*, *Cambridge Journal of Economics*, 1997/21.; pp. 171–172.; H. Collins *The Research Agenda of Implicit Dimensions of Contracts*, Campbell – Collins – Wrightman i.m. 21.; Grundmann i.m. 1047.
- ²⁰R. Brownsword (2009): *Network Contracts Revisited*, *Networks: Legal Issues of Multilateral Cooperation*, eds.: M. Amstutz – G. Teubner, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, pp. 31–32.
- ²¹Mitchell i.m. pp. 60–61.
- ²²Nagy Barna Krisztina *A konzorciumi és szindikátusi szerződés a polgári jogi társaság relációjában*, *Céghírnök*, 2016/11. pp. 9–11., 2016/12. pp. 10–12., 2017/1. pp. 4–6.
- ²³R. M. Uribe (2012): *Linked contracts: elements for a general regulation*, *Linked Contracts*; Eds.: I. Samoy – M. B. M. Loos, Intersentia, Cambridge – Antwerpen – Portland, 158.
- ²⁴Uribe i.m. pp. 155–156., 162–163.
- ²⁵F. Maultzsch – M. A. Czarnecki *Bausteinverträge in der Dogmatik der Schuldverhältnisse*, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 4/2016., pp. 832–858.
- ²⁶Uribe i.m. pp. 157–158.

²⁷S. van Dongen (2012): *Groups of contracts, An exploration of types and the archetype from a Dutch legal perspective*, In: *Linked Contracts*; Eds.: I. Samoy – M. B. M. Loos, Intersentia, Cambridge – Antwerpen – Portland, 9. pp.

²⁸Jans/FCN; Von Hohenmeiss/Arenda; Mooijman/Netjes; lásd: van Dongen i.m. 11-13., 25–27.

²⁹Article II. -5:106

³⁰van Dongen i.m. 24.

³¹1. adásvétel, 2. adásvétel altípusai (Ptk. 6:231. §, 6:232. §), 3. vállalkozási szerződés, 4. tervezési szerződés, 5. kivitelezési szerződés, 6. utazási szerződés, 7. mezőgazdasági szerződés, 8. fuvarozási szerződés, 9. szállítmányozás, 10. bizalmi vagyonkezelés, 11. közszolgáltatási szerződés, 12. közvetítői szerződés, 13. helyiség- és lakásbérleti szerződés, 14. haszonbérlet, 15. letét, 16. haszonkölcsön, 17. jogbérlet, 18. pénzügyi lízing, 19. faktoring, 20. hitelszerződések, 21. elektronikus kereskedelmi szerződések, 22. timesharing, 23. PPP, 24. koncesszió, 25. licencia, 26. franchise (Ptk-n kívüli), 27. merchandising, 28. Ptk-n kívüli lízing, 29. egészségügyi kezelési szerződés, 30. konzorciós, 31. Ptk-n kívüli faktoring, 32. távollévők között kötött szerződések, 33. üzlethelyiségen kívül kötött szerződések, 34. speciális megbízások.

³²C. Ciomas – D.-M. Chis *Modelling the guarantee liability under unit-linked contracts*, *Practical Application of Science*, 7/2015., pp. 165-170.: unit-linked jellegűnek minősíti az életbiztosítási szerződést.

³³Polgári jog, Kötelmi jog, Harmadik, Negyedik, Ötödik és Hatodik rész, Főszerk.: Petrik F., Szerk.: Wellmann Gy., hgorac; Budapest; 2013.; 336.; 2014. évi LXXXVIII. törvény a biztosítási tevékenységről 4. § (1) bek. 11. pont

³⁴Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Szerk.: Vékás L. – Gárdos P., Wolters Kluwer, Budapest, 2014., 2100.

³⁵Lásd: *Gabler Versicherungswörterbuch*, Szerk.: F. Wagner, Springer Gabler, Wiesbaden, 2017., pp. 450–455.

³⁶Auer Ádám – Balog Balázs – Jenovai Petra – Juhász Ágnes – Papp Tekla – Strihó Krisztina – Szeghő Ágnes (2015): *Atipikus szerződések*, Szerk.: Papp T., Opten, Budapest, 186.

³⁷<https://www.allianz.hu>; letöltés ideje: 2017. 10. 26.

³⁸Ezzel kapcsolatban elemzés olvasható: R. Schumann – B. Eichhorn: *From contract management to contractual management*, *European Review of Contract Law*, 11/2015., pp. 1–21. című, a de Gruyter kiadó által közzétett tanulmányban.

IRODALOMJEGYZÉK

Arrighetti – R. Bachmann – S. Deakin: *Contract Law, Social Norms and Inter-firm Co-operation*, *Cambridge Journal of Economics*, 1997/21. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.cje.a013665>

P.S. Atiyah – S. A. Smith (2005): *Atiyah's Introduction to the Law of Contract*, Clarendon Law Series, Clarendon Press, London

Auer Ádám – Bakos Kitti – Buzási Barnabás – Farkas Csaba – Nótári Tamás – Papp Tekla (2011): *Társasági jog*, Szerk.: Papp T., Lectum Kiadó, Szeged

Auer Ádám – Balog Balázs – Jenovai Petra – Juhász Ágnes – Papp Tekla – Strihó Krisztina – Szeghő Ágnes (2015): *Atipikus szerződések*, Szerk.: Papp T., Opten, Budapest

Basic Principles of Civil Law in China, Ed.: W. C. Jones, M. E. Sharpe, Inc., New York, 1989.

Bárdos Péter – Menyhárd Attila (2008) *Kereskedelmi jog*, hgorac, Budapest

Bíró György (2001) *A szerződések rendszere a magyar polgári jogban*, Facultas Nascitur; 20 éves a jogászképzés Miskolcon, Bibor Kiadó, Miskolc

R. Brownsword (2009): *Network Contracts Revisited*, *Networks: Legal Issues of Multilateral Cooperation*, eds.: M. Amstutz – G. Teubner, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon

C. Ciomas – D.-M. Chis: *Modelling the guarantee liability under unit-linked contracts*, *Practical Application of Science*, 7/2015.

H. Collins (2003): *The Research Agenda of Implicit Dimensions of Contracts*, Ed.: D. Campbell – H. Collins – J. Wrightman, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon

<https://doi.org/10.5040/9781472559449.ch-001>

Diósi György: *Atipikus szerződések a bírósági gyakorlatban – egy felmérés margójára*, *Jogtudományi Közöny*, 1971/2.

Gabler *Versicherungswörterbuch*, Szerk.: F. Wagner, Springer Gabler, Wiesbaden, 2017.

S. Grundmann (2010): *Zukunft des Vertragsrechts*, Festschrift 200 Jahre Juristische Fakultät der Humboldt-Universität zu Berlin, Walter de Gruyter GmbH&Co.KG, Berlin/New York

<https://doi.org/10.1515/9783899496307.1015>

U. Grusic *Contractual networks in European Private International Law, International and Comparative Law Quarterly*, 7/2016.

Harmathy Attila: *Jogpolitika – polgári jog*, *Magyar Jog*, 2010/12.

Implicit Dimensions of Contract, Discrete, Relational and Network Contracts, Ed.: D. Campbell – H. Collins – J. Wrightman, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2003.

<https://doi.org/10.5040/9781472559449>

Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Szerk.: Vékás L. – Gárdos P., Wolters Kluwer, Budapest, 2014.

F. Maultzsch – M. A. Czarnecki *Bausteinverträge in der Dogmatik der Schuldverhältnisse*, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 4/2016.

Mitchell (2013): *Contract Law and Contract Practice, Bridging the Gap Between Legal Reasoning and Commercial Expectation*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon

<https://doi.org/10.5040/9781472561626>

Nagy Barna Krisztina: *A konzorciumi és szindikátusi szerződés a polgári jogi társaság relációjában*, *Céghírnök*, 2016/11., 2016/12., 2017/1.

Papp Tekla (2009): *Atipikus szerződések*, Lectum Kiadó, Szeged

Papp Tekla: *A támogatási szerződés I. Céghírnök*, 2012/6., 2012/7.

Polgári jog, Kötelmi jog, Harmadik, Negyedik, ötödik és Hatodik rész, Főszerk.: Petrik F., Szerk.: Wellmann Gy., hgorac; Budapest; 2013.

Szilágyi Ferenc: *Európai szerződési jog és a nemzeti szerződési jog rendszere: aktuális kontextus és problémakörök*, *Magyar Jog*, 2012/2.

G. Teubner (2011): *Networks as connected contracts*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon

<https://doi.org/10.1111/j.1468-2230.2012.00910.x>

The Law of Contract, General Ed.: M. Furmston, LexisNexis, London, 2010.

R. M. Uribe (2012): *Linked contracts: elements for a general regulation*, *Linked Contracts*; Eds.: I. Samoy – M. B. M. Loos, Intersentia, Cambridge – Antwerpen – Portland

S. van Dongen (2012): *Groups of contracts, An exploration of types and the archetype from a Dutch legal perspective*, *Linked Contracts*, Eds.: I. Samoy – M. B. M. Loos, Intersentia, Cambridge – Antwerpen – Portland

Vékás Lajos: *A szerződéstípusok válságjelenségeiről*, *Jogtudományi Közöny*, 1975/12.

Vörös Imre (2004): *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga I.*, KRIM Bt., Budapest

NÉHÁNY GONDOLAT A SÉRELEMDÍJ IRÁNTI IGÉNY JOGUTÓDLÁSA KAPCSÁN

Dr. Görög Márta PhD (egyetemi tanár, SZTE ÁJTK Civilisztikai Tudományok Intézete, intézetvezető)

ÖSSZEFOGLALÓ

A személyiségi jogok megsértése esetén az elszenvedett immateriális hátrányok kompenzációjaként szolgáló magánjogi jogkövetkezmény, a nem vagyoni kártérítés, a 2013. évi V. törvény (Ptk.) szerinti sérelemdíj jogutódlása aktuális és élő kérdése a jogalkalmazási gyakorlatnak. Az uralkodó és következetes jogalkalmazási gyakorlat, valamint jogelmélet nem támogatja az igény átszállását, valamint öröklését, kivételesen a sérelmet szenvedett által peres úton már érvényesített igény jogutódlását ismeri el. Az érintett által a biztosítótársasággal szemben érvényesített igény esetén nem biztosítja az igénynek az örökösökre való átszállását. Az európai magánjogi modelleket, különösen az osztrák és német modellt, valamint a perbeli jogutódlás mögött meghúzódó jogi indokot tekintve úgy véljük, aktuális felvetni a peren kívül már érvényesített igény jogutódlását.

SUMMARY

Compensation of non-material damages in case of violation of personality rights as the legal consequence of the private law and as the succession of restitution according to the Hungarian Civil Code of 2013 is a current and living issue. The idea of transfer and inheritance of claim is not supported either by the prevailing and consistent application of case-law or by the theory of law. However, succession of claim which has already been enforced in a court procedure by the injured party is accepted exceptionally. Transfer of claim to heirs is not provided if the claim has enforced against the insurance company by the person affected. Considering the European private-law models, particularly the Austrian and German models, and the legal reasons behind the succession in litigation, in our point of view, it is current to suggest the succession of claim which has already been enforced out of court.

Kulcsszavak: sérelemdíj, személyiségi jog, jogutódlás

Key words: non-material damages, personality rights, transfer of claim

JEL: K10

DOI: 10.18530/BK.2018.1.14

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.14>

Jelen tanulmányban a Debreceni Törvényszék egyik, Barta Judit tanszékvezető által figyelmembe ajánlott ítélete alapján a biztosítóval szemben már érvényesített, ugyanakkor még ki nem fizetett, peresített igényérvényesítés stádiumába el nem jutott nem vagyoni kártérítés iránti igény anyagi jogi és ezáltal eljárásbeli jogutódlásának újra felvetődött kérdéskörét járom körül. A felvetett kérdés lényege valójában az, hogy az érintett személy halála után ki és milyen jogalapon nyugodva érvényesíthet sérelemdíj iránti igényt, illetve egyáltalán a felperesi legitimáció adottságként kezelhető-e ezen esetekben. A tanulmány kitér egyes külföldi jogi megoldásokra, különösen az osztrák és német mintára, annak szándékával, hogy felmérje, milyen megfontolások alakultak ki a feltett kérdések kapcsán.

A személyiségi jogok sérelme esetén megnyíló immateriális igények jogutódlásának problematikája sokszínű, mely sokszínűség a személyiségi jog többértésűségéhez köthető. A felvetett téma a személyiségi jogok post mortem védelmének körébe vezet el bennünket, ahol alapvetően két tényállást szükséges vizsgálni: így azt az iniuriát, amely az érintett halála után következik be, illetve azt a tényállást, ahol a jogsértő magatartás az érintett halálával jár. Két síkon kell vizsgálni a magánjogi értékelést, miszerint ki és milyen jogalapon nyugodva érvényesíthet sérelemdíj iránti igényt.

Az elhunyt személyiségi értékeit sértő post mortem magatartások a kegyeleti jogosult' önálló személyiségi jogát sértik. Az elhunyt személyiségi értékei transzformálódnak a kegyeleti jogosult személyiségi jogává. Emberi méltóság alapú személyiségi rendszerünk ekként tudja feloldani azt az ellentmondást, amely a személyiségi jog halál utáni védelme és a rendelkezési jog gyakorlásának kizárása között feszült.² A kegyeleti jog alapvetően kielégítően rendezi az elhunyt halála után bekövetkezett jogsérelmek miatti igényérvényesítést. Az érintett post mortem személyiségi értékeinek ekkénti védelme nem mond ellent a személyiségi jogok személyes érvényesítését megkövetelő premisszájának. A kegyelet – az elhunyt emlékének védelme, tiszteletben tartása – sajátos természetű érzés, emberi érték, a személyiség sajátos megnyilvánulása, a személyiség része, amely a társadalmi fejlődés következtében jogi színezetet, tényleges jogi tartalmat is nyert. A kegyeleti jog abszolút szerkezetű jogként az elhunyt emlékének magánjogi eszközök útján megvalósuló védelme mellett magában foglalja a halott eltemetetésének jogosultságát és az ahhoz kapcsolódó „mellékjogosultságokat”.³

A halálos kimenetelű testi sérelmek esetén egymástól elkülönítve értékelendő a kegyeleti jogosult igényérvényesítésének, valamint a sérelemdíj jogutódlásának, örökölhetőségének kérdésköre. A halált eredményező személyiségi jogsértés esetén a hozzátartozók saját jogon élhetnek sérelemdíj iránti igénytel. A sérelemdíj jogutódlása, örökölhetősége alapvetően ugyanezen alanyi kör kapcsán bír relevanciával. Amennyiben a sérelmet szenvedett keresettel élt, és annak eredményessége esetére a bíróság olyan jogkövetkezményt, így sérelemdíjat állapított meg, amely az őt ért hátrányokat pénzzel reparálja, úgy az elhunyt számára megítélt, de részére meg nem fizetett sérelemdíj a hagyatékához tartozik,⁴ az örökösét illeti.

A sérelemdíj iránti perekben a felperesi oldalt érintően a Ptk. kimondja, hogy a személyiségi jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni.⁵ Ez az anyagi jogi jogutódlás kizártságát vonja maga után. **A judikátúra azonban megengedi az örökösök utóbbi perbelépését akkor, ha a személyiségi jogában megsértett személy sérelemdíj megfizetésére irányuló igényét per útján érvényesítette, keresetlevelében az általa érvényesíteni kívánt jogot az annak alapjául szolgáló tények előadásával megjelölte, valamint határozott kereseti kérelmet is előterjesztett.** Ezzel ugyanis a személyiségi jogról való rendelkezés az anyagi jogi jogosult részéről megtörtént. A legfőbb bírói fórum több eseti döntésében mondta ki, hogy a károsult által már megindított per esetén az örökös a perbe jogutódként belépve érvényesítheti a nem vagyoni kártérítés iránti követelését.⁶ A Pp. általános szabálya⁷ a sérelemdíj kapcsán is helytálló e vonatkozásban. A bevezetésben jelölt ítélet – még az 1959-es Ptk.-n nyugvó nem vagyoni kártérítés anyagi és eljárásjogi jogutódlásával kapcsolatban – utalt a fenti megfontoláson nyugvó uralkodó és irányadónak tekinthető bírósági jogalkalmazási gyakorlatra, amely „kivételesen és kizárólag a már peresített igényérvényesítés stádiumába juttatott nem vagyoni kártérítési követelések tekintetében ismeri el a vagyoni jogutódlás, egyben az anyagi jogi jogutódlás, és erre figyelemmel az eljárásbeli jogutódlás lehetőségét.”⁸ Az ítéleti tényállás alapján a károsult egy közlekedési baleset során elszenvedett immateriális hátrányai okán terjesztette elő kárigényét alperesi biztosítótársaságnál, ugyanakkor egy újabb közlekedési balesetben bekövetkezett haláláig nem kezdeményezett a nem vagyoni kártérítési követelése iránt peres eljárást. A bíróság ítéletében megállapította, hogy örököse a követelés tekintetében nem minősül jogutódnak, ezért a követelést alperes alappal nem érvényesítheti. Ha továbbgondoljuk, ez a felfogás azzal a következménnyel járhat, hogy amennyiben a károkozó magatartás okán halál bekövetkezte fenyeget, a jelenlegi szabályozásból adódóan versenyfutás veheti kezdetét a „még hátralévő idővel” szemben. Olyan abszurd, ámde életszerű esetek is előfordulhatnak, ahol a károsult halálos ágyán ad ügyvédi meghatalmazást, és az ügyvéd a versenyfutás „hajrájának” utolsó perceiben igyekszik érkeztetni az általa megszerkesztett keresetlevelet az illetékes bíróságon. A keresetlevél benyújtásának anyagi jogi következménye lesz a sérelemdíj iránti igény vonatkozásában bekövetkező perbeli jogutódlás.

Boytha Györgynek a sérelemdíj témájában elsőként megjelentetett tanulmánya már jelezte, hogy a sérelemdíj iránti igény nem száll át halál esetén másra.⁹

Úgy vélem, a fenti esetben azzal, hogy az érintett a nem vagyoni kártérítés iránti igényét a biztosítótársasággal szemben érvényesítette, részéről a személyiségi jogról való rendelkezés megvalósult. Számtalan indoka lehet ugyanis annak, hogy az érintett korábban miért nem érvényesítette igényét a bíróság előtt. Szentgyörgyi Rezső egy 1980-as tanulmányában ezek közé sorolta azt, ha az érintettek a peren kívüli rendezés reményében halasztják el a perindítást, a károsult a perindítást akadályozó testi sértést szenvedett, vagy miután a legtöbb esetben a jogkövetkezményért a biztosítótársaság – 1980-ban az Állami Biztosító – áll helyt, ezért a károkozó fizetése képtelenségétől való félelem a mielőbbi perindításra nem ösztönöz.¹⁰

Az érintett személy halálával megszűnik a védett jogtárgy, az a jogszerűség, akinek a személyét érte a sérelem, és akinek oldalán kell, hogy jelentkezzen a sérelemdíj kompenzációs és prevenciós funkciója. Azonban ha ezen utóbbi funkciót tekintjük, úgy az átszállást támogató jogalkalmazói gyakorlat alkalmas lehet az eszmei kárt eredményező magatartásokkal szembeni **preventív funkció** betöltésére. *Zoltán Ödön* – bár nem ezen problémakört érintő – nem vagyoni kártérítés melletti érve e helyen is időtálló, hiszen a szabad átszállásnak preventív szerepe lehet, „a jövőbeni jogsértésekkel szemben visszatartó hatást fejthet ki amellet, hogy kifejezésre juttatja a társadalom [...] helytelenítő értékítéletét.”¹¹

A külföldi modellek közül különösen azokat érdemes megvizsgálni, melyek a magyarhoz hasonló emberi méltóság alapú személyiségvédelmi rezsimmel bírnak.

A külföldi magánjogi megoldásokat tekintve *Írországból*,¹² *Finnországból*¹³ és *Svédországból*¹⁴ az igény jogutódlása megengedett. A *görög jog* a fájdalomdíjigény jogutódlásának feltételül szabja az Art. 933 ZGB alapján, hogy a kötelezett a sérelmet szenvedett fél igényét még annak életében elismerje, vagy a sérelmet szenvedett fél bíróság előtt érvényesítse igényét. Svájcban ma már elismert a „Genugtuungsanspruch” az Art 47 OR szerint generálisan átruházható és aktívan öröklődik, akkor is, ha a jogosult az igény érvényesítésére vonatkozó akaratát halála előtt nem nyilvánította ki.¹⁵ *Dániában* a személyiségi jogok megsértése miatt támasztható igények csak akkor örökíthetőek át, ha az elismerésre vagy kereset útján érvényesítésre került.¹⁶

A külföldi modellek közül különösen azokat érdemes megvizsgálni, melyek a magyarhoz hasonló emberi méltóság alapú személyiségvédelmi rezsimmel bírnak, így az osztrák és a német modell nyújthat olyan tapasztalatokat, melyek a magyar jog szempontjából megfontolást érdemelhetnek.

Az *osztrák* joggyakorlat és jogelmélet művelőinek az alapvető „problémát” a fájdalomdíjra irányadó alapvető jogszabályhely egyetlen kifejezése, az „auf Verlangen” jelentette. Az § 1325 ABGB alapján az, „aki más személynek testi sérelmet okozott, [...] az köteles a sérelmet szenvedőnek annak igénye szerint (auf Verlangen) a felmerült körülményeknek megfelelő mértékű fájdalomdíjat fizetni.” A jogutódlás kérdése mellett már a XIX. sz. elméleti jogászai sem tudtak szó nélkül elmenni. *Unger* már másfél évszázaddal ezelőtt a megengedhetőség előfeltételeit vizsgálta.¹⁷ A jogelméletben eluralkodott vitát lezárva az OGH 1913-ban a döntvénytárban 204-es szám alatt bevezetett döntésében kimondta, hogy a fájdalomdíjigény átörökíthető és átruházható, amennyiben az igény a sérült életében szerződéssel elismerésre került, vagy a jogosult a keresetet megindította.¹⁸ Az OGH vitát elsimítani igyekvő törekvése következmény nélkül maradt. Később 1968-ban korszerűsítették a fájdalomdíj intézményét. Az „auf Verlangen” követelménye kiüresedett azáltal, hogy

az EKHG novellájának 12. §-a értelmében a fájdalomdíjra irányuló igény már a sérüléskor létrejön, és örökölhető. Majd további enyhítést eszközölt ezen a szigorú értelmű szabályozáson 1976-ban az OGH.¹⁹ Az osztrák jogalkotó az 1992. március 1. napján hatályba lépett EO-Nov 1991 BGBl 628-cal a fájdalomdíjigény zálogosíthatóságának a szerződéses elismeréstől, illetve bírósági igény érvényesítésétől való eddigi függőségét megszüntette. További öt évnek kellett eltelnie, míg az OGH az örökölhetőségnek új konzekvenciáit szabta meg: az E 30.9.1996, 6 Ob 2068/96 b döntésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a § 1325 ABGB-ben szabályozott „auf Verlangen” kifejezés az 1991-es EO-Novella óta semmilyen egyedülálló jelentéssel nem bír. **A fájdalomdíjigény érvényesítése független a sérült igényérvényesítésétől, a törvényileg szabályozott és védett fájdalomdíjigény örökölhető.**²⁰ Ugyanakkor a sérült gyors vagy közeli halála – a fájdalom rövid ideje miatt – a mérték csökkentését eredményezi.

A német jogalkalmazási gyakorlat kezdetben kételkedéssel fogadta a szabad átszállás gondolatát. A BGB nem vagyoni károkról rendelkező szakaszhelye²¹ szerint csak törvényben meghatározott esetekben lehet a nem vagyoni károk elszívődése esetén pénzbeli kiegyenlítés eszközölni. Az igény átruházhatósága, örökölhetősége kérdésében, mint egyik specifikus törvényi tényállásról, a fájdalomdíjról rendelkező szakaszhelye adott támpontot. Az elméleti és gyakorlati jogászok – hasonlóan a magyar jogművelőkhöz – a személyiségi jog, illetve nem vagyoni károk igen nagyfokú személyi jellegét tekintették kiindulási alapnak, és annak érvényesítését az érintett személy akaratától tették függővé. A BGB a § 847 I S. 2-ben akként rendelkezett, hogy a fájdalomdíjigény csak akkor örökítható és ruházható át, ha azt szerződéssel elismerték, vagy perfüggőség állt fenn. A 15. Deutscher Verkehrsgerichtstag 1977 azt az ajánlást intézte a jogalkotó felé, hogy a § 847 BGB szerinti fájdalomdíjigény váljék szabadon átörökíthetővé a közvetlenül sérelmet szenvedett fél legközelebbi hozzátartozói vonatkozásában. A német jogalkotó az 1990. július 7. napjával hatályba lépett BGB Novellával törölte a BGB § 847 sérelmezett rendelkezését. A valójában eléggé tiszta jogi helyzet ellenére a BGH egy, az 1994. december 6. napjáról származó ítéletében újból foglalkozott a fájdalomdíjigény örökléséhez és átruházásához szükséges akaratnyilatkozattal mint előfeltétellel, és világossá tette, hogy az újabb jog szerint egy ilyen előfeltétel többé már nem szükséges.²² Perbeli esetben a felperes – elhunyt fiának, A.-nak az örökösöként az – alperessel szemben fájdalomdíj iránti igénnyel lépett fel. A. 1992. június 17. napján az alperes által okozott közlekedési balesetben súlyosan megsérült, mely sérülések következtében 1992. augusztus 7. napján elhalálozott. A baleset és a halál bekövetkezése közötti idő túlnyomó részében A. nem volt eszméleténél. Ítéletében a bíróság megállapította, hogy a § 847 I 2 BGB módosítása okán a felperes elhunyt fia örökösöként minden további előfeltételek nélkül szabadon érvényesítheti a fiától megörökölt fájdalomdíjigényt. „[...] A fájdalomdíjigény felperesre öröklés útján háramlik akkor is, ha a sérült ezt az igényét életében nem nyilvánította ki, függetlenül attól, hogy ezt egészségi okokból megtehetette vagy sem.”²³

Az újabb szabályozás mentén a rövidebb vagy igen rövid túlélési idő esetére megítélendő

fájdalomdíj összegszerűségének kérdésköre merült fel. Az a gyakorlat uralkodott, hogy éppen az időbeli körülmények miatt szabály szerint csak azok a fájdalomdíjigények öröklődtek, melyek esetében a fájdalom időtartama legalább két-három napig tartott, mivel azelőtt nem volt lehetőség ügyvéddel, biztosítóval való kapcsolatfelvétellel. Az új jogi helyzetben egyre gyakrabban merült fel kérdésként, hogy vajon akkor, amikor a sérült személy a balesetet csupán néhány perccel élte túl, fájdalomdíjigény (és milyen mértékű) egyáltalán keletkezik-e. Az LG Heilbronn hozott e kérdéskörhöz kapcsolódóan először ítéletet.²⁴ Az ítéleti tényállás szerint a 17 éves „jogelődöt” embertelen módon összesen tizenegy késszúrással meggyilkolta a „barátja”. A bíróság megkísérelte a fájdalomdíj kiegyenlítési és elégtételi funkciójának összekapcsolását, amikor is kimondta: „Az egyébként szokásos elégtételi funkció jelen esetben nem nyer alkalmazást, mivel az elhunyt néhány perccel életét vesztette. Mindemellett mindaz, amit megélt, elszívődött, a kompenzáció fényében elégtételre tart számot.”

Záró gondolatok

A magunk részéről a személyiségvédelemnek azt a felfogását valljuk, amely az érintett halála után is ugyanolyan magánjogi védelemben részesíti az elhunyt személyiségi értékeit, mint életében. Ennek okán a kegyeleti jog és ezáltal a kegyeleti jogosultak kiterjesztő értelmezését támogatjuk. Ezen felfogás egyik következményeként a sérelemdíj iránti igény átruházhatósága és örökölhetősége mellett foglalunk állást, mely felfogás nem idegen az emberi méltóság alapú személyiségvédelmi magánjogi felfogásoktól, hiszen a fentebb megjelölt osztrák és különösen német modell ezen premisszán nyugodva biztosítja a szabad jogutódlást. Ahogy azt a megnyílt német jogalkalmazási gyakorlat is mutatta, a rövid túlélési idejű személyiségi jogsértések esetén érvényesíthető, funkcióanalízisen nyugvó fájdalomdíjigények összegszerűsége vetett fel koherenciazavarokat a judikatúrában. A sérelemdíj mint generalis preventio, mint az elszívődött immateriális sérelmek pénzbeli elégtétellel történő egyösszegű kompenzációja értékelendő e vonatkozásban. A kérdés csupán az, mit és miként tanulhatunk e külföldi modellekből, és adaptálhatóak-e azok a magyar magánjogba.

A szabad átszállás elfogadásáig is **azt a felfogást támogatjuk, amely a sérelemdíj iránti igény jogutódlását és örökölhetőségét elfogadja azokban az esetekben, amikor az érintett igényét a biztosítótársasággal, a jogsértővel szemben érvényesítette, illetve különösen akkor, amikor a jogsértés okozója elismerte az érintett sérelemdíj iránti igényét figyelemmel arra, hogy a jogosult ezen esetekben meghatározta érvényesíteni kívánt igényét, rendelkezett a személyiségi jogról.**

HIVATKOZÁSOK

- ¹Ptk 2:50.§ (1) bek.
²Ptk. 2:54.§ (1) bek.
³Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. 211.; Törő Károly: Kegyeleti jog, Jogtudományi Közlöny, 1972. évf. áprilisi szám, 165.
⁴Leg. Bír. Pfv. IV. 20. 705/1996. sz..
⁵Ptk. 2:54.§ (1) bek.
⁶BH1996.639.; BH 1997.435.; BH 1999.363.
⁷2016. évi CXXX. törvény 47.§ (1) bek.
⁸EBD 2014.P.2.=Debreceni Törvényszék 4.Pf.21.030/2012/7.
⁹Boytha György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása, Polgári Jogi Kodifikáció, 2003. V. évf. 1. szám, 5.
¹⁰Szentgyörgyi Rezső: Gondolatok a nem vagyoni károk térítéséről, Biztosítási Szemle 1980. november-decemberi szám, 274.
¹¹Zoltán Ödön: A nem vagyoni kár megtérítéséről, Magyar Jog, 1991. évf. 9. szám, 416.
¹²sec. 7 [2] Civil Liability Act 1961
¹³7 Kap., 3 § SKL
¹⁴5 Kap., 2 § SKL
¹⁵Schnyder in: Honsel/Vogt/Wiegand: Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, VVG, Basel, Genf, München, 2001., OR I, 347 f; illetve 274. lábjegyzeténél idézett szerzők.
¹⁶§ 18 Abs. 2 EAL
¹⁷Unger, Joseph: System des österreichischen allgemeinen Privatrechts I., Breitkopf und Härtel, Leipzig, 1856., 571. FN 15; II., 1859., 535. oldal FN 10.
¹⁸AmtSlg 1503=GIUNF 6485
¹⁹JBl 1977, 33=ZVR 1977/166
²⁰Uttó György: A kártérítési jog reformja az Európai Unió egy tagállamában, Ausztriában; Bírák Lapja, 2002/2. 97.; ZVR 1996/126
²¹BGB § 253
²²BGH 6. 12. 94 – VI ZR 80/94=NJW 95, 783.
²³BGH, Urteil vom 06.12.1994 – VI ZR 80/94 (Oldenburg)
²⁴LG Heilbronn, 16. 11. 93 – 2 O 2499/92.

IRODALOMJEGYZÉK

- Boytha György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása, Polgári Jogi Kodifikáció, 2003. V. évf. 1. szám, pp. 3–6.
Honsell, Heinrich/Vogt, Nedim Peter/Wiegand, Wolfgang: Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht VVG, Basel, Genf, München, 2001.
Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992.
Szentgyörgyi Rezső: Gondolatok a nem vagyoni károk térítéséről, Biztosítási Szemle 1980. november-decemberi szám
Törő Károly: Kegyeleti jog, Jogtudományi Közlöny, 1972. évf. áprilisi szám,
Unger, Joseph: System des österreichischen allgemeinen Privatrechts I., 1856.
Uttó György: A kártérítési jog reformja az Európai Unió egy tagállamában, Ausztriában; Bírák Lapja, 2002/2.
Zoltán Ödön: A nem vagyoni kár megtérítéséről, Magyar Jog, 1991. évf. 9. szám

A FELELŐSSÉGBIZTOSÍTÁS SZEREPE A DRÓNKÁROK VISSZASZORÍTÁSÁBAN ÉS A KÁROSULTAK HELYZETÉNEK MEGKÖNNYÍTÉSÉBEN

Dr. Miskolczi Bodnár Péter (Károli Gáspár Református Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár)

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a drónbalesetekhez kapcsolódó felelősségbiztosítás Európai Közösségben és Magyarországon érvényesülő szabályait vizsgálja. A drónok működtetése kevesebb kockázattal jár, mint a repülőgépeké. A repülőgépekre vonatkozó felelősségbiztosítás kiterjed az utasokat ért és a fuvarozott küldeményekben keletkezett károkra. A drónokra vonatkozó felelősségbiztosításnak nem kell ilyen károkra fedezetet biztosítani. A drónokra vonatkozó részletszabályok hiányoznak a magyar jogból. Ilyen normák megalkotását az Európai Bizottság tervezi. A drónokra vonatkozó felelősségbiztosítás szabályozása nagyon sürgős lenne, mivel a felelősségbiztosítás fontos szerepet játszik a balesetek megelőzésében és a károk megtérítésében.

SUMMARY

The study examines the terms of European and Hungarian liability insurance covering the risk of drone-accidents. Activity of drones is less risky, than flying of planes. Liability insurance for airplanes covers damages caused to passengers and carried goods. Liability insurance for unmanned aerial vehicles requires no cover for such kind of damages. Detailed regulation of drones is still missing from the Hungarian legal system. Creation of relevant regulation is on the agenda of the European Commission. Legislation on drone's liability insurance would be extremely urgent, because liability insurance has an important role to prevent accidents and compensate damages.

Kulcsszavak: drón/UAV, felelősségbiztosítás, kockázat

Keywords: drone/UAV, liability insurance, risk

JEL: K12, K19, O33

DOI: 10.18530/BK.2018.1.22

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.22>

Bevezetés – A drónok használatának előnyei és potenciális hátrányai

A drónok hadi célra kifejlesztett eszközök, de a honvédelmen túl számos további állami feladat¹ ellátásában is célszerűen felhasználhatók, így például tömegeket megmozgató rendezvények szervezése során, erdőtüzek, árvizek megfigyelésében. A kereskedelmi hasznosítás jelenti a drónok felhasználásának harmadik nagy és folyamatosan bővülő területét. Használják ezeket a légi járműveket mezőgazdasági területek megfigyelésére, a növényi kultúrákat veszélyeztető betegségek gyors észlelésére, permetezésre, továbbá vezetékek megfigyelésében, ingatlanörzésben is jól hasznosíthatók, és kiváló felvételek készíthetők velük, amelyeket a média és a filmgyártás is értékel. Legtöbbször mégis rekreációs funkciójukról ismerik a drónokat, nevezetesen, hogy lehet reptetni őket, és madártávlatból is láthatjuk velük a világot.

A drónok sokrétű felhasználási lehetőségeit azért indokolt megemlíteni, mert a tanulmány a drónok használatához kapcsolódó veszélyekről és ezek csökkentéséről szól, célszerű tehát elkerülni azt, hogy az olvasóban egyoldalúan negatív kép alakuljon ki. Tény, hogy a drónok – mint minden jármű – balesetet idézhetnek elő, és ennek következtében kárt okozhatnak. Erről bővebben tudna mesélni az az autós, akinek Budapesten a Szabadság hídon egy lezuhanó drón betörte a szélvédőjét, vagy Enrique Iglesias, aki kénytelen volt félbehagyni egy koncertjét, hogy kórházban lássák el a sebeit, amelyet egy rajongója által a színpadra röptetett drón okozott. A Boeing repülőgépgyár komolyan foglalkozik azzal a tervvel, hogy lézerfegyverrel szereli fel az általa polgári célra készített repülőgépeket, hogy a le- és felszállás idején a géphez fenyegető közelségbe kerülő drónokat megsemmisíthessék, mert 2017-ben London fölött összeütközött egy gépük valamivel, amiről azt gyanították, hogy drón lehetett.²

A tanulmány döntően a drónok által okozott balesetek miatti felelősséghez kapcsolódó felelősségbiztosítás kérdéseit vizsgálja.

1. A felelősségbiztosítás szerepe drónok baleseteiből eredő károk esetén

A felelősségbiztosítás a biztosítási eseménynek minősülő károk bekövetkezése és az értük való felelősség esetén rövid távon elsősorban a kárt elszenvetőre, hosszabb távon pedig a kárért felelős személyre gyakorolt hatása miatt játszhat fontos szerepet.³

1.1. A felelősségbiztosítás szerepe a tényleges drónkárosultak szempontjából

A felelősségbiztosítás jórészt leveszi a károsult válláról annak a kockázatát, hogy a kárért felelős személy fizetése képtelen.⁴ „A felelősségbiztosítás a kárkötelem kielégítésének biztosítója: a kötelezett oldal megerősítése, amely az eredeti kötelmi helyzet változatlan fenntartása és alanyváltozás nélkül teszi lehetővé harmadik személy, a felelősségbiztosító teljesítését a kötelezett helyett.”⁵ Abban az esetben, ha egyértelműen megállapítható a felelős személye, és ő rendelkezik felelősségbiztosítással, akkor a biztosító fizetése révén a károsult helyzete rendeződik annak ellenére, hogy a károkozótól sohasem jutott volna kártérítéshez.

1.2. A felelősségbiztosítás szerepe a károkozók szempontjából

A biztosítási jog hosszabb távon befolyásolhatja a drónok üzemeltetőinek a magatartását.

- A biztosítók alacsonyabb biztosítási díjak mellett kötnek felelősségbiztosítási szerződést az olyan drónüzemeltetőkkel, akik több ismerettel rendelkeznek, hosszabb ideje balesetmentesen tevékenykednek. A kiadások alacsonyabb szintje további ismeretek megszerzésére, nagyobb fokú gondosságra, hosszabb távon jobban felszerelt, biztonságosabb drónok megvásárlására ösztönözheti a költségérzékeny drónhasználókat. Ezen ösztönzés révén a biztosítás közrehat a drónkárok megelőzésében.

- A biztosítás a regressz igények által is befolyásolhatja a potenciális károkozók magatartását. Annak a tudata, hogy a biztosító a felelősségbiztosítás alapján a károsultnak fizetett összeg megtérítését bizonyos esetekben követelheti a kárért felelős személytől, e személyt a károk megelőzésére ösztönözheti.

Jelenleg Magyarországon csekély a drónokkal kapcsolatos felelősségbiztosítási szerződés megkötésére irányuló hajlandóság.

A drónok működtetőire gyakorolt hatás révén a felelősségbiztosítás csökkenti annak a valószínűségét, hogy az üzemben tartók károkozókká váljanak, ezáltal kedvezően érinti mindazokat, akik egy kevésbé körültekintő drónhasználat esetén kárt szenvedhetnek.

Jelenleg Magyarországon csekély a drónokkal kapcsolatos felelősségbiztosítási szerződés megkötésére irányuló hajlandóság.

- A biztosítók ma Magyarországon nem kínálnak széles választékot a drónok által okozott károkért való felelősség biztosítására. Hobbicélú drónhasználat során okozott károkért való felelősségbiztosításra nem is lehet minden hazánkban működő biztosítóval szerződést kötni.

- A potenciális károkozók sem sietnek felelősségbiztosítási szerződést kötni, mivel az érintettek – alappal vagy alaptalanul – bíznak abban, hogy nem okoznak balesetet, így a felelősségbiztosítás keretében a biztosítónak fizetett díjat megtakarítható kiadásnak tekintik.

Ilyen körülmények között a felelősségbiztosítás preventív hatása jelenleg elhanyagolható mértékű. Célszerű lenne ezen változtatni.

2. A drónkárokért való felelősségbiztosítás formái

A felelősségbiztosítás jellemzően egy önként választható komplex biztosítási csomag részeként vagy jogszabály által kötelezővé tett biztosítási formaként létezhet.

- A drónokkal okozott károkért való felelősség beilleszthető lenne egy biztosítási csomagba, amely a házat, a lakás berendezési tárgyait védené vagyombiztosításként, és emellett bizonyos felelősségbiztosítási elemeket is tartalmazna. A tulajdonos által el nem takarított havas járdán elcsúszó gyalogost ért kár, a tetőről lezúduló hó miatt az ott parkoló autóban keletkező kár, a szerződő fél gyermeke által a szomszéd betört ablakában keletkező kár mellett a ház lakói által

irányított drónokkal okozott kárért való felelősség is biztosítási eseménynek minősülhetne. Kicsinek látom azonban annak a piaci realitását, hogy a biztosítók egy létező komplex szolgáltatásnak a drónkárok miatti felelősséggel való kiegészítés révén érdemi díjemelést tudnának elérni, így a drónokkal okozott károkért való felelősséget nehéznek látszik beilleszteni egy meglévő biztosítási csomagba.

- Jelen tanulmányban ezért a másik megoldást vizsgáljuk meg, nevezetesen annak lehetőségét járjuk körbe, hogy jogszabály tegye kötelezővé azt, hogy a drónok üzemeltetői kössenek felelősségbiztosítást.

3. Felelősségbiztosítási kötelezettség

A drónokra vonatkozó kötelező felelősségbiztosítást nem bevezetni, hanem kiterjeszteni szükséges. Bizonyos drónok jelenleg is csak felelősségbiztosítás birtokában repülhetnek. A felelősségbiztosítási kötelezettség az uniós szabályozásban gyökerezik, de a tagállami jogok áttekintése szintén szükségesnek látszik. Az Európai Unió és a tagállamok között ugyanis eredetileg hatáskörmegosztás létezett a légi járművekre vonatkozó szabályozás – köztük a drónokra és a drónok felelősségbiztosítására vonatkozó normák – megalkotása terén. A hatáskörmegosztás alapján a 150 kg felszálló össztömeget meghaladó repülőgépekre és más légi járművekre közösségi normák vonatkoztak, míg a kisebb tömegű légi járművekre – főszabály szerint – a tagállamok alkothattak normákat. A kis légi járművek szabályozása még 2018 elején is tagállami hatáskörbe tartozik. A drónok sokfélék, de döntő többségük a repülőgépeknél jóval kisebb felszálló tömeggel rendelkezik⁶, így az uniós normák eredetileg nem vonatkoztak a drónok legnagyobb részére.

3.1. EU-s szabályok

3.1.1. A légi járművekre vonatkozó szabályok változása a drónok tekintetében

Az Európai Unió repüléssel kapcsolatos rendeletei⁷ nyomán kialakult, a 150 kg felszálló tömegnél elválasztott megosztott szabályozási hatáskör napjai meg vannak számlálva. Az Európai Unió repülésbiztonsági politikája jelenleg komoly változáson megy át. Egyrészt célul tűzték ki a drónok beillesztését a repülésbiztonságba, és meg is tették az első lépéseket ebbe az irányba.⁸ Másrészt felismerték a drónok gazdasági jelentőségét, buzdítják a drónfejlesztésre irányuló kutatásokat, és szorgalmazzák a drónok gazdasági (kereskedelmi) célú felhasználásának elterjesztését. E változásokkal párhuzamosan határozott törekvés figyelhető meg a drónhasználat feltételeinek egységesítésére, ami azt célozza, hogy ezen a területen is egységes belső piac jöjjön létre a tagállami szabályozás által kialakult jelenlegi sokszínűség helyett. Ennek érdekében 2018-tól valamennyi légi járműre – így a 150 kg felszálló tömegnél kisebbekre is – egységes európai szabályok bevezetését tervezik. A tagállamok elfogadni látszanak speciális szabályozási hatáskörüket központosítását.

3.1.2. Alapvetően légi járművekre, de szűk körben drónokra is vonatkozó, hatályos felelősségbiztosítási követelmények

A légi fuvarozók engedélyezéséről szóló, 1992. július 23-i 2407/92/EGK tanácsi rendelet a légi fuvarozók számára baleseti felelősségbiztosítás megkötését írta elő, de nem határozta meg a biztosítás minimális összegét és feltételeit.

Az Európai Polgári Repülési Konferencia 2000. december 13-án elfogadta az utasokra és harmadik felekre vonatkozó felelősségbiztosítás minimális szintjéről szóló ECAC/25/1 határozatot, amelyet 2002. november 27-én módosítottak.

Az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a légi fuvarozókra és légi járművek üzemben tartóira vonatkozó biztosítási követelményekről szóló 2004. április 21-i 785/2004/EK rendelete⁹ szerint „Minimális biztosításról kell gondoskodni olyan helyzetekben, amikor a légi fuvarozó vagy a légi járművek üzemben tartója nemzetközi egyezmények, a közösségi vagy a nemzeti jog szabályai értelmében felelősséggel tartozik az utasok, a poggyász, a rakomány vagy harmadik felek tekintetében, az említett szabályokkal való szembehelyezkedés nélkül.”¹⁰ A légi fuvarozók számára elő kell írni annak bizonyítását, hogy e rendelet rendelkezéseinek megfelelően minden esetben betartják a felelősségbiztosítási minimumkövetelményeket.¹¹ A rendeletnek az a célkitűzése, hogy olyan biztosítási minimumkövetelményeket vezessen be, amelyek a verseny torzulásának csökkentésével hozzájárulnak a belső légi közlekedési piac célkitűzéseinek eléréséhez.¹² A biztosítási szerződés megkötésének a kötelezettsége az utasokat ért, továbbá a poggyászukban, a rakományban keletkezett károkra és a harmadik feleknek okozott károkra vonatkozik, akkor is, ha a káresemény háborús cselekmények, terrorizmus, gépeltérítés következtében történt.¹³ Az 1008/2008/EK rendelet 11. cikke szerint a 785/2004/EK rendeletben foglaltakon túl a légi fuvarozónak a postai küldeményekre vonatkozóan is baleseti felelősségbiztosítással kell rendelkeznie.

A drónok ma még nem szállítanak utasokat, rakományt és postai küldeményeket¹⁴, így esetükben a harmadik személyeknek okozott károk biztosítására koncentrálhatunk. Harmadik felek tekintetében a biztosításnak ki kell terjednie balesetből eredő halálesetre, személyi sérülésre és vagyoni kárra.¹⁵ Az uniós felelősségbiztosítási elvárások egyrészt az 500 kg fölötti drónokra¹⁶, másrészt a 20-500 kg közötti kereskedelmi célú¹⁷ drónokra vonatkoznak. A harmadik felekre vonatkozó felelősség tekintetében a biztosítási fedezet minimális mértéke a 7. cikk (1) bekezdése alapján

- 500 kg MTOM alatt 0,75 millió SDR¹⁸
- 1000 kg MTOM alatt 1,5 millió SDR
- 2700 kg MTOM alatt 3 millió SDR
- 6000 kg MTOM alatt 7 millió SDR.

4. Magyar helyzet

A magyar helyzet több szempontból is ellentmondásos.

4.1. Felelősségbiztosítási kötelezettség

A Légiközlekedésről szóló törvénynek¹⁹ (a továbbiakban Lt.) a közelmúltban történő módosítása óta hazánk is azon tagállamok közé tartozik, amelyek megkövetelik a felelősségbiztosítást. Valójában többes követelmény létezik.

- Az Lt. kifejezetten nevesíti a pilóta nélküli légi járművek (ez a drónok hivatalos elnevezése) üzemben tartását olyan tevékenységként, amely – harmadik személynek okozott kár megtérítése céljából – felelősségbiztosítási fedezet fennállása esetén végezhető. Az Lt. 69. § (1) bekezdése szerint „A nyilvános repülőter, a lajstromba bejegyzett polgári légi jármű, a repülőeszköz és pilóta nélküli légi jármű üzemben tartása, valamint polgári légi forgalmi irányító szolgálat által légi forgalmi irányítói tevékenység – harmadik személynek okozott kár megtérítése céljából – felelősségbiztosítási fedezet fennállása esetén végezhető.”

- Az Lt. a légiközlekedési tevékenység végzéséhez szükséges engedély megadási feltételeként is említi azt, hogy a kérelmezőnek megfelelő felelősségbiztosítási fedezettel kell rendelkeznie. Az Lt. 69. § (2) bekezdés első mondata szerint ... légiközlekedési tevékenység végzésére a „22. § szerinti, a légiközlekedési hatóság hatáskörébe tartozó engedély megadásához és érvényben tartásához a kérelmezőnek megfelelő felelősségbiztosítási fedezettel kell rendelkeznie.”

4.2. A kötelező felelősségbiztosítás részletszabályainak részleges hiánya

a) A végrehajtási rendelet hiánya

Az Lt. 70. §-a szerint A kötelező felelősségbiztosítás szabályait a Kormány rendeletben határozza meg.

A magyar helyzetkép negatív vonása, hogy a kötelező felelősségbiztosítás szabályait tartalmazó kormányrendelet megalkotására nem került sor. Valószínűleg a jövőben sem jön létre ilyen norma, mert a jogalkotó – látva az Európai Unió szabályalkotási törekvéseit – a hátrálévő, rövidnek vélelmezett időre nem kívánt olyan kormányrendeletet hatályba léptetni, amelyet előre láthatóan rövidesen módosítani kell.

b) Az EU-szabályok kötelező ereje

Speciális magyar szabályok hiányában a közösségi normák irányadók, amelyek közül egyesekre az Lt. kifejezetten felhívja a figyelmet. Az Lt. a gazdasági célú légiközlekedési tevékenység végzéséhez szükséges engedély feltételeként az európai követelményeknek megfelelő felelősségbiztosítást ír elő. Az Lt. 69. § (2) bekezdés második mondata szerint „A gazdasági célú légiközlekedési tevékenység (71. § 27. pont) végzésére vonatkozó engedély abban az esetben adható, illetve tartható érvényben, ha a kérelmező az 1008/2008/EK rendelet 11. cikkének megfelelően felelősségbiztosítással rendelkezik.” Gazdasági célú drónhasználat esetén tehát a magyar szabály a szükséges engedély feltételeként az európai követelményeknek megfelelő felelősségbiztosítás meglétét írja elő.

4.3. Értékelés

A felelősségbiztosítási kötelezettséget megkövetelő magyar szabályok létét a hazai jogalkotási helyzet pozitív vonásaként értékeljük, még akkor is, ha a kötelező felelősségbiztosítást már a közösségi normák is előírták. Előfordulhat ugyanis az a helyzet, hogy a kötelezettek egy hazai jogi normából hamarabb szereznek tudomást arról, hogy kötelesek felelősségbiztosítást kötni, mint egy közösségi szabályból.

Hiányosságként értékeljük viszont azt, hogy nem lépett hatályba a drónbiztosításra vonatkozó részletszabályokat tartalmazó rendelet.

Megítélésünk szerint részben előnyös, részben hátrányos az, hogy az Lt. a gazdasági célú légiközlekedési tevékenység végzéséhez szükséges engedély feltételeként az európai követelményeknek megfelelő felelősségbiztosítást ír elő. Előnyként azt említhetjük, hogy ebben a körben nincs joghézag, egyértelműek a követelmények. A drónok üzemeltetői számára azonban hátrányt jelent az, hogy a biztosítási fedezetnek az EU által a repülőgépekre előírt mértékűnek kell lenni. Könnyen belátható, hogy a drónok üzemben tartói számára két szempontból is indokolatlanul magasak a követelmények. Egy csekély tömegű, alacsonyan, kis sebességgel repülő drón károsító képessége kisebb, mint egy repülőgépe. A repülőgépek esetén a biztosítási fedezet mértékének meghatározásakor az EU jogalkotói figyelembe vették a repülőgép által szállított utasokat ért károkért és a fuvarozott küldeményekben keletkező kárért való felelősséget is, mely kockázati tényezőket drónok esetén ma még figyelmen kívül kellene hagyni.

4.4. Jövőkép

A közeljövőben nem várható, hogy Magyarországon megalkotásra kerülne egy olyan végrehajtási szabály, amely a drónokra vonatkozó követelményeket széles körűen rögzítené. Van logika ugyanis abban a megközelítésben, hogy nem célszerű a 150 kg felszálló össztömeg alatti légi járművekre vonatkozó általános szabályokat rövid távra hatályba léptetni, majd az EU-norma megalkotását követően hatályon kívül helyezni. Más kérdés, hogy erős kételyeink vannak a tekintetben, hogy 2018-ban megalkotásra kerülne az a közösségi norma, amely miatt a magyar jogalkotó „visszavonulót fúj”. Megítélésünk szerint a felelősségbiztosítás kérdését külön kellene kezelni a drónokra vonatkozó többi szabálytól, mivel a halogatással a jogalkotó lemond a kötelező felelősségbiztosítás reparációs és prevenciósi szerepéről, és védtelenül hagyja a potenciális drónkárosultakat.

Speciális magyar szabályok hiányában annak a reményünknek adhatunk hangot, hogy az Európai Unió gyorsan megalkotja a 150 kg alatti és fölötti légi járművekre vonatkozó egységes szabályokat, és ezáltal megszünteti a hazánkban megfigyelhető joghézagot. Remélhetőleg a közösségi norma elkülöníti egymástól a repülőgépekre és a drónokra vonatkozó biztosítási követelményeket. Célszerűnek látnánk, ha a kötelező felelősségbiztosításban foglalt biztosítási összeg minimumának mértékét olyan módon határoznák meg, hogy a sávok megalkotásakor többféle szempontot vennének figyelembe. A felszálló össztömeg kiinduló szempontként változatlanul

megfelelőnek látszik, feltéve, hogy a sávok számát jelentősen megnövelik. A kereskedelmi célú drónok felelősségbiztosítása magasabb kellene, hogy legyen, mint a rekreációs célra használt drónoké. Végül a távolabbi jövőben külön díjtételek megalkotása lesz célszerű a teherszállító és a személyszállító drónokra.

LÁBJEGYZETEK

¹Tanulmányunk nem foglalkozik azzal a kérdéskörrel, hogy a drónok terrorista célra is felhasználhatók, mivel az ilyen magatartásokat a felelősségbiztosítás nem képes megelőzni, és a károk megtérítésében sem játszik szerepet. A kérdéskörrel részletesen foglalkozik Hergert Ottó: Terrorizmus és biztosítás, Biztosítás és Kockázat 2017. 2. pp. 82–100.

²A közlekedési balesetek okozásán túl a drónok a magánéletre is veszélyt jelentenek. A személyiségvédelem kérdéseinek kifejtését azonban a területi korlátok nem teszik lehetővé.

³Novotni Zoltán: A biztosítási szerződések joga, Bp. 1993., Takáts Péter: A biztosítási szerződési jog újraszabályozása, Biztosítási Szemle 2005. 1. szám pp. 10–20., Ujváriné Antal Edit: Biztosítási szerződés, Barta – Fazakas – Harsányi – Miskolczi Bodnár – Szuchy – Ujváriné: Kereskedelmi szerződések alapvető típusai, 2. átdolgozott kiadás, Patrocinium Budapest 2016. pp. 221–276., Ujváriné Antal Edit: A biztosítási törvény és a polgári jog kapcsolódási pontjai, Jogtudományi Közöny 1996. június pp. 236–244.

⁴Lábady Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Ptk.-ban, Polgári jogi Kodifikáció 2001. III. évf. 4–5 szám pp. 42–53., Zavodnyik József: A biztosítási szerződési jog az új Polgári Törvénykönyvben – lehetőség és felelősség, Biztosítási Szemle 2007. 1. szám pp. 10–33.

⁵Tóth Zoltán: A vagyon- és felelősségbiztosítás, 2. rész: A felelősségbiztosítás, Biztosítási Oktatási Intézet, Szolnok, 1994. 10.

⁶2014. áprilisi adat szerint a drónok 99%-a 2 kg alatti tömegű volt (Steer Davies Gleave által 2014 novemberében készített tanulmány az Európai Bizottság számára, 18. old.)

⁷A légi fuvarozók engedélyezéséről szóló 1992. július 23-i 2407/92/EGK tanácsi rendelet és az Európai Parlament és a Tanács 2008. február 20-i 216/2008/EK rendelete a polgári repülés közös szabályairól és az Európai Repülésbiztonsági Ügynökség létrehozásáról.

⁸A Bizottság 2014. április 8-i közleménye COM(2014)0207 Új korszak a légi közlekedésben –

A légiközlekedési piac megnyitása a távirányított légi járműrendszerek biztonságos felhasználásáról

⁹Ezt a rendeletet a Szerződés hatálya alá tartozó bármely tagállam területén belül, területére, területéről vagy területe felett repülést végző valamennyi légi fuvarozóra és légi jármű-üzembentartóra kell alkalmazni. 2. cikk (1)

¹⁰L13. preambulum bekezdés

¹¹17. preambulum bekezdés 1. mondat

¹²24. preambulum bekezdés 1. mondat

¹³A 14. cikk (1) bekezdés

¹⁴Reklámcélú „csúsztatásnak” bizonyult az Amazon 2017. évi bejelentése, mely szerint sor került az első csomag drónnal való kiszállítására, de a drónok esetén is belátható időn belül aktuálissá válik majd a postai küldemények és más rakományok biztosítása, és talán a nem túl távoli jövőben az utasbiztosítás és ahhoz kapcsolódóan a poggyászbiztosítás is.

¹⁵14. preambulum bekezdés 3. mondat

¹⁶2. cikk (2) bekezdés g) pontja alapján a rendeletet nem kell alkalmazni az 500 kg felszálló össztömegnél (MTOM) kisebb tömegű légi járművekre, amelyeket nem kereskedelmi célokra használnak.

¹⁷A kereskedelmi tevékenység a 3. cikk i) pontja szerint az ellenszolgáltatás fejében végzett tevékenység.

¹⁸Időközben az euró lépett az elszámolás i egység helyébe.

¹⁹A légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény

IRODALOMJEGYZÉK

Hergert Ottó: Terrorizmus és biztosítás, Biztosítás és Kockázat 2017. 2. pp. 82–100.

<https://doi.org/10.18530/bk.2017.2.82>

Lábady Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Ptk.-ban, Polgári jogi Kodifikáció 2001. III. évf. 4–5 szám pp. 42–53.

Novotni Zoltán: A biztosítási szerződések joga, Bp. 1993.

Takáts Péter: A biztosítási szerződési jog újraszabályozása, Biztosítási Szemle 2005. 1. szám pp. 10–20.

Tóth Zoltán: A vagyon- és felelősségbiztosítás, 2. rész: A felelősségbiztosítás, Biztosítási Oktatási Intézet, Szolnok, 1994.

Ujváriné Antal Edit: Biztosítási szerződés, Barta – Fazakas – Harsányi – Miskolczi Bodnár – Szuchy – Ujváriné: Kereskedelmi szerződések alapvető típusai. 2. átdolgozott kiadás, Patrocinium Budapest 2016. pp. 221–276.,

Ujváriné Antal Edit: A biztosítási törvény és a polgári jog kapcsolódási pontjai, Jogtudományi Közöny, 1996. június pp. 236–244.

Zavodnyik József: A biztosítási szerződési jog az új Polgári Törvénykönyvben – lehetőség és felelősség, Biztosítási Szemle 2007. 1. szám pp. 10–33.

A D&O BIZTOSÍTÁS A VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐ FELELŐSSÉGÉNEK BIZTOSÍTHATÓSÁGA

Dr. Tóthné Dr. Majoros Tünde (bíróági fogalmazó, Miskolci Járásbíróság), Dr. Certicky Mária (PhD hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, konzulens: Dr. Barta Judit, tanszékvezető egyetemi docens)

ÖSSZEFOGLALÓ

A D&O biztosítás a vezető tisztségviselő tevékenységével összefüggésben okozott károk fedezetére szolgáló felelősségbiztosítási forma. A '90-es évek nyugati társadalmában népszerűvé váló biztosítási termék csupán az ezredfordulót követően tört be a magyar biztosítási piacra. A vezető tisztségviselő több irányú felelősségét – annak anyagi jogi magját – az új Polgári Törvénykönyv rendezi, amelynek hatálybalépésével, sőt már az előtt, a kódex tartalmának ismeretében, a termék kereslete jelentősen megnövekedett a biztosítási piacon. A tanulmány célja, hogy összevesse a vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó szabályokat a biztosítók által alkalmazott egyes szerződési feltételekkel, és rávilágítson az egyes klauzulák szükségességére, illetve az azokkal összefüggésben felmerülő elméleti és gyakorlati problémákra. Vizsgálni szükséges a D&O biztosítás alanyai körében a biztosított személyét és azokat a több szálon futó felelősségi szabályokat, amelyek megszegése a biztosító helytállását eredményezheti. Nem kerülhető meg a biztosítási fedezet terjedelmével, az egyes kizárásokkal, illetve a kockázatvállalással összefüggésben a szerződés időbeli hatályával kapcsolatban felmerülő kérdések vizsgálata sem. Összességében megállapítható, hogy a D&O biztosítás szükségességéről való körültekintő tájékozódás felfedezheti a termék keresletét, mivel ez mentőövként vagy pajzsként szolgálhat a biztosítottak számára.

SUMMARY

D&O insurance is a form of liability insurance covering the damages caused by the executive officers of firm. The insurance product became popular in the Western societies of the 90's fell into Hungarian insurance market only after the turn of the millennium. The more stringent and strictly responsibilities of the officers are governed by the new Civil Code, the introduction of which has also significantly increased demand for the product on the insurance market. The purpose of the study is to compare the rules on the liability of officers with certain contractual terms used by insurers and to clarify the necessity of individual terms, and reveal the theoretical and practical problems associated with applied clauses. We focus in this research to investigate the insured person and the diversified liability rules of executive officers, which may result insurers providing. This study examines insurance cover, exceptions and temporal scope of insurance policies related to insurance risk. General consequence of the research is that the watchful orientation of companies from D&O insurance may boost demand of this insurance product and it can be lifebelt or shield for insured person.

Kulcsszavak: D&O biztosítás, felelősségbiztosítás, vezető tisztségviselő felelőssége
Key words: D&O insurance, liability insurance, liability of the executive officer

JEL: K12, K13

DOI: 10.18530/BK.2018.1.30
<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.30>

Bevezetés

Egy gazdasági társaság napi szintű működtetése során a vezető tisztségviselő számos olyan döntést hoz, amellyel a képviselt társaság vagyonát és gazdasági pozícióját jelentősen befolyásolja. Ezek a döntések rendkívül kockázatosak, és akár a társaság vagyonának csökkenését is eredményezhetik, ezzel kárt okozva a társaságnak vagy adott esetben a társaság hitelezőinek. A vezető tisztségviselő felelős a tevékenysége során meghozott döntéseiért, s az ezzel okozott károkért kivételes esetben a saját vagyonával is köteles helytállni. A vezető tisztségviselői tevékenységgel tehát akár a magánvagyonukat is kockáztatják a velük szemben vagy az általuk képviselt céggel szemben indított kártérítési per esetére.¹ A vezető tisztségviselő tevékenységével okozott károk fedezetére felelősségbiztosítási szerződés köthető, amellyel a biztosító átvállalja a károkozás kockázatát, és kártérítési igény felmerülése esetén mentesíti a biztosítottat a saját vagyonából történő kárkifizetés alól.² A felelősség biztosíthatóságának vizsgálata előtt az 1. pontban tekintjük át a vezető tisztségviselő több irányba mutató felelősségére vonatkozó hatályos magyar szabályozást.

A vezető tisztségviselők felelősségbiztosításának (Directors and Officers liability insurance – D&O biztosítás) megjelenése az 1930-as évekre tehető, az első D&O biztosítási kötvényt az angliai Loyd's biztosítótársaság bocsátotta ki.³ A D&O biztosítás széles körben az Egyesült Államokban terjedt el. Ennek oka főképpen a társaságokkal szemben a vezető személyek magatartása miatt keletkező károk megtérítése okán indított perek számának megnövekedése volt, melyek alapján a társaság állt helyt az ilyen károkért.⁴ A XX. század során a nyugati társadalmakban működő gazdasági társaságok felismerték e biztosítási forma előnyeit⁵, és nagymértékben megindult a vezető tisztségviselők tevékenységéből eredő kockázatok biztosítási fedezettel történő védelme. E biztosítási forma Magyarországon történő megjelenése csupán az 1990-es évek közepétől figyelhető meg, mivel a vezető tisztségviselők felelősségre vonására a '90-es éveket megelőzően kivételes esetben került sor.⁶ Mivel a nyugati társadalmakban (jellemzően USA és Kanada) ez időben növekvő tendenciát mutatott a társaságok vezetőivel szemben indított perek száma, ezért a kompenzációs funkcióval rendelkező termékek piacán rendkívül megerősödött és populárisá vált a D&O biztosítás. Az Egyesült Államokban 1999-ben már a gazdaság szereplőinek 93 százaléka rendelkezett ilyen biztosítással (Wang, 2017), illetve Kanada gazdasági társaságainak 73 százaléka volt biztosított.⁷ Ehhez képest Magyarországon ugyanez a szám elenyésző volt. Mi több, a nemzetközi felelősségbiztosítási piachoz⁸ mérten Magyarország a mai napig alul-

biztosított. Általában elmondható, hogy a felelősségbiztosítás fejlődése párhuzamot mutat az adott ország felelősségi rezsimének változásaival, ami a D&O biztosítás esetében még nagyobb hangsúlyt kap. A vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségére (wrongful-trading) vonatkozó szabályainak megalkotását követően (2006) a D&O biztosítások száma is növekedni kezdett. A jogalkotó az új Polgári Törvénykönyvben (2013. évi V. törvény) megerősítette a vezető tisztségviselők kétirányú felelősségére vonatkozó szabályokat, és rendkívül szigorú szabályokat állapított meg. A szabályozás szigorodására tekintettel a gazdasági társaságok is felismerték a biztosítási fedezet szükségességét. Ezt követően figyelhető meg a magyar felelősségbiztosítási piacon a D&O biztosítási szerződések számának jelentős növekedése. A Ptk. hatálybalépését követően a piacon 195 százalékos növekedést mutatott a termék kereslete,⁹ az elmúlt években pedig tovább nőtt.¹⁰

1. A vezető tisztségviselő felelőssége

A vezető tisztségviselő felelőssége elválaszthatatlan ügyvezetési tevékenységétől, így azt ennek fényében kell görcső alá venni. Funkciója kettős: 1) a társaság irányában (belső viszony) a vezető tisztségviselő irányítja a társaság működését, ellátja a napi szinten felmerülő, operatív teendőket, figyelemmel kíséri a tevékenységét, tisztában van pénzügyi-vagyoni helyzetével, esetlegesen munkáltatói jogkört gyakorol, utasítja az alkalmazottakat. A Ptk. negatív oldalról közelíti meg a definíciót: a vezető tisztségviselő hatáskörébe tartozik mindaz, ami nem a legfőbb szerv feladata (Ptk. 3:21. § (1) bekezdés). 2) Harmadik személyek irányában (külső viszonyok) a vezető tisztségviselő törvényes, szervezeti képviselő, aki a külvilág számára megjeleníti a társaságot, jogokat szerez, kötelezettségeket vállal, jognyilatkozatokat tesz, írásban képvisel (cégjegyzés). A vezető tisztségviselő funkciójának belső, illetve külső vetületeihez kapcsolódóan, vagyis a jogi személy felé, továbbá külső, harmadik személyek irányában is felelősséggel tartozik. Ez alapján felelősségének három irányát különböztetjük meg.

A vezető tisztségviselő hatáskörébe tartozik mindaz, ami nem a legfőbb szerv feladata.

a) Ha a vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okoz kárt, akkor a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel (Ptk. 3:24. § (1) bekezdés). Ez azt jelenti, hogy a vezető tisztségviselő tevőlegesen vagy mulasztással kötelezettséget szeg, ekképpen számtalan módon okozhat kárt a társaságnak: ha nem tartja magát a törvényi zsinórmértékhez, és nem a gazdasági társaság érdekeinek megfelelően látja el tevékenységét, nem tartja be a jogszabályokat, a létesítő okirat rendelkezéseit és a legfőbb szerv határozatában foglaltakat. Vagyis nem tesz eleget a különböző hatóságokkal, cégbíróssággal szembeni, a társaság nevében teljesítendő egyes kötelezettségeknek, téves utasítást ad a társaság munkavállalóinak, összetöri a céges autót, lop a házipénztárból, és még sorolhatnánk. Ezekben az esetekben a társaságon csattan az ostor, azt éri közvetlenül vagy közvetve kár, amely a vezető

tisztségviselő jogellenes, kötelezettségszegő magatartására vezethető vissza. Belső viszonyuk mentén a jogi személy szembefordulhat vezető tisztségviselőjével, és felelősségre vonhatja, mégpedig a kontraktuális kárfelelősségi normák mentén (belső felelősség).¹¹ A vezető tisztségviselő társasággal szembeni felelősségének megismert jellemzői nem okoznak fejtörést a biztosíthatóság szempontjából. Egy vonatkozásban azonban ez a felelősségi helyzet is szolgálhat érdekességgel. Különös helyzetet teremthet az, ha a felelősségbiztosítási szerződést a társaság köti meg, és a vezető tisztségviselő „csak” biztosított, mert kár bekövetkezése esetén érdekkonfliktus áll elő a szerződő fél (társaság) és a biztosított (vezető tisztségviselő) között, ráadásul a szerződő fél lesz maga a károsult.

b) A felelősség második iránya a harmadik személyeknek okozott károk esetköre. Az új Ptk. hatálybalépése után a 6:541. § tartalmazta az erre vonatkozó szabályt, és ennek említése azért is fontos e körben, mert ennek a normának a téves értelmezése vezetett ahhoz, hogy a vezető tisztségviselő felelősségének jelentős szigorodásáról szóló hírek következtében megnőtt a kereslet a vezetői felelősségbiztosítások iránt, és kimutathatóan több ilyen szerződés megkötésére került sor abban az időszakban. Ez a sokat vitatott rendelkezés a vezető tisztségviselő és a jogi személy egyetemleges felelősségét mondta ki azokban az esetekben, ha a vezető tisztségviselő e minőségében eljárva, e jogviszonyára tekintettel harmadik személynek kárt okozott. A téves jogértelmezés alapján harmadik személy alatt sokan hitelezőt értettek, és úgy magyarázták ezt a tényállást, hogy a társaság hitelezői közvetlenül a vezető tisztségviselőt perelhetik, ha az ügyvezetési tevékenysége során nekik kárt okoz.¹² Csakhogy nem ez volt a jogalkotó szándéka, és a jogszabályhely nyelvtani értelmezéséből és rendszertani elhelyezéséből sem erre az értelmezésre lehetett következtetni. A Ptk. 6:541. § azokra a szélsőséges helyzetekre lett modellezve, amikor a vezető tisztségviselő olyan harmadik személyeknek okozott kárt, akikkel sem ő maga, sem a társaság nem állt szerződéses viszonyban, tehát a károkozása deliktális alapú. A károkozására a vezető tisztségviselő jogviszonya teremtett alkalmat, de semmiképpen sem ügyvezetési tevékenységének ellátása során okozott kárt, vagyis nem téves üzleti döntések következtében érte kár a károsultat.¹³ A szabály szörendje tévesen azt sugallta, hogy a társaság mellett felel egyetemlegesen a vezető tisztségviselő, holott ez éppen fordítva volt, a társaság egyetemleges felelősségének kimondását pedig az indokolta, hogy a károsult megtérítési igényének fedezetére szolgáló vagyonkör bővüljön. Mindez azonban már a múlté.¹⁴ 2016. július 1-jei hatállyal a jogalkotó hatályon kívül helyezte ezt a szabályt, és talán következetesebb módon, a III. Könyv megfelelő részében helyezett el egy eltérő tartalmú rendelkezést. A 3:24. § (2) bekezdése deklaráálja azt a sokat emlegetett, a 6:541. §-ból hiányzó tételt, amelyet a régi Gt. is rögzített, miszerint a vezető tisztségviselő által harmadik személyeknek okozott károkért a jogi személy felel. Ez a betudás elvének megjelenése: a vezető tisztségviselő minden magatartását, így károkozását is a jogi személynek kell betudni.¹⁵ Kétség sem fér hozzá, hogy a társaságon kívüli személyek mint károsultak kizárólag a társasággal szemben érvényesíthetik kárigényüket. (Az már más kérdés, hogy ezt a belső jogviszonyuk mentén a társaság érvényesítheti a vezető tisztségviselőjével szemben, mivel magatartása miatt kár érte a társaságot, hiszen kártérítési összeget fizetett

a károsultnak.) A jogalkotó csak szándékos károkozás esetén teremti meg az egyetemleges felelősség lehetőségét, hasonló indokok alapján, mint a 6:541. § esetében. Ez az utóbbi fordulat különleges helyzetet teremt a biztosíthatóság szempontjából, hiszen a szándékos károkozás körét a biztosítók a helytállás szempontjából a kizárt magatartások közé sorolják. Ezzel pedig valójában kiüresedik a 3:24. § (2) bekezdés alapján fennálló felelősség biztosítása.

A jogalkotó csak szándékos károkozás esetén teremti meg az egyetemleges felelősség lehetőségét, míg a biztosító a kizárt magatartások közé sorolja ezt.

c) A külső felelősség másik vetülete az az angolszász gyökerű, hitelezővédelmi jogi eszköz, amelyet *wrongful trading*-nek nevez a jogirodalom. A család gazdálkodásért való felelősség a jogi személy rendes gazdasági működése során fel sem merül, ám amikor bekövetkezik az ún. fizetési képtelenséggel fenyegető helyzet, vagyis a jogi személy likvid vagyona nem fedezi a tartozásait, akkor a vezető tisztségviselő a hitelezők érdekeinek elsőbbsége mentén köteles eljárni. Ha ennek a követelménynek nem tesz eleget, vagyis csalárdul gazdálkodik, és ennek folytán a jogi személy vagyona csökken, vagy más módon meghiúsul a hitelezők követeléseinek kielégítése, akkor további feltételek fennállása esetén a jogi személy hitelezői „a jogi személyiség védőleplett átúrva” közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben érvényesíthetnek – ugyan korlátozott mértékű – kártérítési igényt. Ennek a felelősségi alakzatnak az anyagi jogi magját a Ptk. 3:118. § tartalmazza (a gazdasági társaságok közös szabályai között, de meg kell jegyeznünk, hogy tartalmában azonos normát helyezett el a jogalkotó a szövetkezet és az egyesület szabályanyaga körében, így más típusú jogi személyek esetén is lehetőség van a felelősség megállapítására), a felelősségre vonás menetének cízellációját, többlétegyállási elemeket és az eljárási jellegű rendelkezéseket két külön törvény, a Cstv. és a Ctv. tartalmazzák. Így ezt a Ptk.-beli rendelkezést a külön törvényekkel összhangban, együtt kell értelmezni és alkalmazni.¹⁶ A vezető tisztségviselő felelősségének legmarkánsabb vetülete a *wrongful trading* felelősségi alakzat, amely azért olyan különleges, mert megnyitja a lehetőséget arra, hogy a társasággal (közjogi vagy magánjogi) kötelmi viszonyban lévő hitelezők vagy az adós nevében a felszámoló közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben érvényesítsen kárigényt. Nyilvánvalóan erre csak szűk körben, többlétegyállási elemek egyidejű fennállása esetén kerülhet sor, amelyeket a Ptk. 3:118. § alapján a Cstv. 33/A. § és a Ctv. 118/B. § tartalmaznak. Utóbbi két törvény két jogutód nélküli megszűnési eljáráshoz, a felszámoláshoz vagy a kényszertereléshez kapcsolja az igényérvényesítésnek ezt a módját.¹⁷ Tehát amikor egy megszűnési eljárás során egy hitelezői igény kielégítése azért hiúsul meg részben vagy egészben, mert a vezető tisztségviselő csalárd módon gazdálkodott, vagyis a fizetési képtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése után nem vette figyelembe a hitelezői érdekeket, és ezáltal csökkent a társaság (adós, cég) vagyona, ebben az esetben a hitelezők közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben érvényesíthetnek kárigényt. Ennek mértéke nem a teljes kielégítetlenül maradt hitelezői igénnyel egyenlő összeg lesz. Az igény érvényesítőjének a vagyonszökkenés mértékét kell bizonyítania, a megítélt kártérítési összeg pedig erre tekintettel annyi lesz, amennyi ennek folytán a hitelezői

igény kielégítését meghiúsította, vagyis amennyivel kevesebb térült meg. A felelősségnek ez a vetülete rendkívül nagy kockázatot jelent az ilyen tisztséget betöltő személyek számára, ezért rendkívül fontos az ilyen károkra is kiterjedő biztosítási fedezet.

A felelősségbiztosítási terméknek tehát e három jogszabályhelyben rögzített felelősségi alakzatokra kell érdemben reflektálnia. Láthatjuk, hogy a felelősségi rendszer komplex, hiszen a károsulti pozícióban többféle személyi kör is állhat: maga a társaság, társaságon kívüli harmadik személy, akivel a társaság szerződéses viszonyban áll, de olyan harmadik személy is, akivel sem a társaság, sem a vezető tisztségviselő nem áll szerződéses viszonyban. A károsult személyének heterogenitásán túl tovább bonyolítja a helyzetet az is, hogy e három felelősségi tényállás tekintetében három különböző tartalmú norma határozza meg a felelősség mércéjét: kontraktuális, deliktualis és egy speciális deliktualis alapú felelősségi szabály is képezheti a felelősségre vonás alapját. A komplexitás harmadik vetülete a térítendő károk mértéke, hiszen ez is különböző az egyes felelősségi alakzatoknál: előrelátható károk, teljes kár, a család gazdálkodással okozott vagyonszökkenés arányában térítendő kártérítési összeg. És még szót sem ejtettünk a felelősségre vonás menetéről és határidejéről, amely megvalósulhat polgári vagy csődbíróság előtt, elévülési időben vagy szigorú határidőkhöz kötött egy- vagy kétlépcsős speciális eljárásban. Mindebből látható, hogy komoly kihívást jelent a vezető tisztségviselő több irányú, különböző mércéjű és mértékű felelősségének biztosítása. Lehetséges-e egyáltalán egyetlen biztosítási szerződéssel, biztosítási termékkel lefedni (all risk jelleggel) valamennyi potenciális kockázatot?

2. A D&O biztosítási szerződés alanyai és felelősségük

A biztosítónak mint a D&O biztosítás egyik pozíciójában lévő alanyának részletes vizsgálatára nem térünk ki. Meg kell említeni azonban, hogy a Magyarországon működő biztosítók¹⁸ közül mindösszesen hat biztosító kínálja a terméket,¹⁹ tehát nemcsak a kereslete, hanem a kínálata is nagyon alacsony.

A biztosítási szerződés egy speciális jogviszony, amelyben a biztosítóval szerződő fél és a biztosítási érdek hordozója, a biztosított személye elválhat egymástól. A szerződő fél oldalán megjelenhet a vezető tisztségviselő, aki az általa okozott károk fedezetére a saját vagyonának megóvása érdekében köt ilyen szerződést. A vezető tisztségviselő magánvagyonára a *wrongful trading* tényállás kapcsán lehet érintett.

Szerződő fél lehet a gazdasági társaság is, amely a vezető tisztségviselője mint biztosított javára kötheti, illetve ismerünk olyan konstrukciót is, amelyben a gazdasági társaság mint szerződő fél és biztosított egyszerre jelenik meg, és emellett biztosítottként a vezető tisztségviselő is megjelölésre kerül. A betudás elvének megfelelően még mindig az a főszabály érvényesül, hogy harmadik személyek felé a társaság felel a nevében eljáró vezető tisztségviselő magatartása folytán előállt károkért. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a D&O biztosítást rendszerint a gazdasági társaságok kötik a vezető tisztségviselőik mint biztosítottak javára. Ez utóbbi azért érdekes, mert ha a gazdasági társaság érvényesít a vezető tisztségviselővel szemben kárigényt, akkor maga a szerződő fél lesz a károsult is. A gazdasági társaság igényérvényesí-

tésének potenciális lehetősége is az egyik fő oka annak, hogy a gazdasági társaság megköti a D&O biztosítást, hiszen egyáltalán nem mindegy számára, hogy a vezető tisztségviselő a saját vagyonából áll helyt, vagy egy ilyen biztosítási fedezet esetén a biztosító mentesíti a kár megtérítése alól.²⁰

A D&O biztosítást rendszerint a gazdasági társaságok kötik a vezető tisztségviselőik mint biztosítottak javára.

Emellett a gazdasági társaság oldalán jelentkeznek azok a tényezők, amelyek ösztönzik a D&O biztosítás megkötését. A leggyakrabban a cég gazdasági ereje, nagysága indokolja a fedezet biztosítását, ugyanis „*minél nagyobb a cég vagyona, annál nagyobb a félténivalója.*” Megjegyezzük, a cég vagyona alatt a tényleges vagyoni elemeket kell érteni, és nem a cég piaci értékét. Meg kell azonban jegyezni azt is, hogy a cég vagyonának védelme érdekében kárbiztosítási szerződés is köthető, amely a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenést téríti. Nem kizárt tehát az sem, hogy a kárbiztosítási szerződés biztosítási eseményei közé a vezető tisztségviselő tevékenységét vagy mulasztását is beiktatják, és ez esetben is lehetőség van a bekövetkezett károk fedezésére.²¹ Másik fontos tényező a cég fizetőképessége, szabad, rendelkezésre álló tartalékainak mértéke. A D&O biztosítás megkötését ösztönzi továbbá a magas pereskedési morál, amely perkockázat kezelésére alkalmas a D&O biztosítás. Ha a szabályozás lehetővé teszi vagy megkönnyíti a felelősségre vonást, akkor a perek száma is megnövekedik. Végül a gazdasági társaság volatilitása is jelentősen befolyásolja a D&O biztosítási szerződés megkötését. Ez alatt főképpen a részvények piaci értékének ingadozását kell érteni. Ez azonban nem a részvények magas fokú ingadozását jelenti, mivel egy ilyen részvénybe történő befektetés eleve túl kockázatos, és az ilyen befektetők (feltehetően, mert tisztában vannak a kockázatokkal) nem is gyakran indítanak kártérítési pert a vezető tisztségviselővel szemben.²³

Kiemelendő, hogy bármely módon jelenik meg a vezető tisztségviselő, a D&O biztosítás leggyakrabban a pozícióhoz, nem pedig a tisztséget betöltő személyéhez kötődik. A biztosítási szerződés a vezető tisztségviselő által okozott károkra terjed ki, függetlenül attól, hogy ki tölti be a tisztséget. Különválik tehát a biztosított személye és a betöltött pozíció. Nem elképzelhetetlen azonban, hogy a szerződést úgy kötik meg, hogy csak a biztosítási kötvényben konkrétan nevesített személyekre nyújt fedezetet a biztosító. Fontos ezért, hogy amennyiben a szerződést a gazdasági társaság köti, és a vezető tisztségviselő személyében változás következik be, akkor azt a biztosító felé bejelentsék. Ennek elmaradása esetén a biztosító megtagadhatja a kifizetést.

A pozícióhoz kötöttség előnye lehet továbbá az is, hogy amennyiben a vezető tisztségviselő biztosított és egyben szerződő fél is – eltérő megállapodás hiányában –, akkor bármely gazdasági társaságnál végzett vezetői tevékenységére fedezetet nyújt a biztosítás. Előfordulhat ugyanis, hogy egy biztosítási időszakon belül egy személy több társaságnál tölt be vezető tisztségviselői pozíciót, vagy egy biztosítási időszakon belül egy ilyen pozícióval rendelkezik, de két (vagy több) különböző társaságnál.

A biztosítási szerződésben a biztosítottak köre is rendszerint bővítésre kerül, amit további biztosítási díj ellenében a felügyelőbizottság tagjaira, illetve a társaság cégvezetőjére, vezető állású munkavállalója által okozott károk körére is kiterjesztenek. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy a felsorolt személyek felelőssége és helytállása nem a vezető tisztségviselőre vonatkozó speciális szabályok alapján történik. Előbbi felelőssége a társasággal szemben a kontraktuális felelősségi szabályok szerint bírálendő el, míg utóbbiak esetében munkajogi felelősségi szabályok alkalmazandók.²⁴ Erre tekintettel a biztosítottak körének ilyen jellegű bővítése indokolatlan. Speciális biztosítottként jelenik meg a vezető tisztségviselő mint biztosított *örököse*, illetve *házastársa*. Tekintettel arra, hogy az örökhagyó vagyonát terhelő kötelezettségek is a hagyaték részét képezik, és az a Ptk. 7:94.§ (1) bekezdés c) pontja alapján az örökhagyó tartozásának minősül, ezért célszerű a vezető tisztségviselő örököseinek is biztosítási fedezetbe történő vonása. Ennek elmaradása esetén – pro vagy cum viribus – az örökösnek kell helytállnia az örökhagyó vezető tisztségviselőt terhelő kötelezettségért. Ha a biztosítási szerződés hatálya kiterjed az örökösökre, akkor az elhunyt vezető tisztségviselő e minőségében okozott károk megtérítését a biztosító átvállalja. A biztosítási fedezet házastársra történő kiterjesztése a házastársi közös vagyon védelmét szolgálja, hiszen a Ptk. 4:37.§ (2) bekezdés alapján a házastársi közös vagyont terhelik bármelyik házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt vállalt kötelezettségekből eredő tartozások is. Így tehát, amennyiben a házastársi közös vagyont terhelné a vezető tisztségviselő tevékenységével összefüggésben felmerülő kártérítési igény, a biztosító mentesíteni fogja a biztosítottat és a speciális alanyi kört a kifizetés alól.²⁵

3. A D&O biztosítás fedezete

A D&O biztosítás esetén a biztosítási esemény a vezető tisztségviselő e minőségében tevékenységével vagy mulasztásával összefüggésben történő károkozás, amelyért a magyar jog szabályai szerint a vezető tisztségviselő vagy a képviselt gazdasági társaság felelősséggel tartozik. A kár általában a gazdasági társaság oldalán jelentkezik, de a társaságon kívüli harmadik személyek is kártérítési igénnyel léphetnek fel.²⁶ A nyugati társadalmak tapasztalatai azt mutatják, hogy leggyakrabban a részvénytársaságoknál fordul elő igényérvényesítés, és azon belül is a részvényesek terjesztenek elő kártérítési igényt. Őket követik a társasággal szerződő partnerek és a társaság munkavállalói.²⁷ A biztosítás tehát a jogos kárigényekre terjed ki, emellett fedezetet nyújt – termékenként eltérően – a károkozással összefüggésben felmerült költségekre is, a peres vagy nem peres eljárás(ok) költségei,²⁸ hatósági vizsgálatok, hatósági eljárások költsége, hírnévsértés orvoslása körében felmerülő költség. Érdekes, hogy önmagában a személyiségi jogsértéssel összefüggésben felmerülő sérelemdíj iránti igény megtérítését nem vállalják a biztosítók, csak abban az esetben, ha azt vagyoni kárigénnyel együtt terjesztik elő.²⁹

A biztosítók számtalan kizárást alkalmaznak a biztosítási szerződésben, amelyek közül a leglényegesebbek a következők. Kivételek nélkül kizárásra kerül a szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással, bűncselekménnyel, jogtalan anyagi előny megszerzésére vagy haszonszerzésre irányuló magatartásokkal okozott károk megtérítése.³⁰ Rendszerint kizárják a

különböző bírságok (adóbírság, cégbírság által kiszabott bírság stb.) megtérítését, valamint az egyes szerződések teljesítéséhez kötődő vagyoni biztosítékok (pl. kötbér) megtérítését. A fedezet általában nem terjed ki a biztosított szakmai tevékenységével vagy mulasztásával összefüggésben keletkezett károkra, amelyek nem az ügyvezetés során keletkeztek.

A D&O biztosítás időbeli hatályával (a kockázatviselés időtartama) összefüggésben számos kérdés merülhet fel. A biztosítási szerződéses gyakorlatban eltérő klauzulákat alkalmaznak a tekintetben, hogy a biztosító kockázatvállalása mely károkra terjed ki. A leggyakrabban alkalmazott szerződési feltétel, hogy a biztosítási fedezet azon kárra terjed ki, amelyet a biztosítottal szemben a biztosítási időszakban érvényesítettek. Rendszerint alkalmazásra kerül egy ún. retroaktív fedezet, amely a szerződésben meghatározott kockázatviselés kezdete előtti időpontot követően tanúsított károkozó magatartásokból eredő, de a kockázatviselést követően a szerződés hatálya vagy a kiterjesztett kárbejelentési időszak alatt bejelentett kárigényekre terjed ki. Ez utóbbi fontos része a szerződésnek, hiszen lényeges, hogy a szerződésben meghatározzanak egy olyan időszakot, amely időszak alatt bejelentett igényekre a biztosító még fedezetet nyújt. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy ez az időszak 30 naptól akár 3 évig is terjedhet (sőt adott esetben korlátlan időszakokra is vonatkozhat), amelynek vállalásáért a biztosítók további díjat számolnak fel. Ez a szerződési kikötés nemcsak azért indokolt, mert általában a kár felismerésére – így bejelentésére is – a károkozástól (tényleges tevékenység kifejtése, döntés meghozatala) eltérő időpontban (később) kerül sor, hanem a wrongful trading szabályai miatt is, ugyanis a gazdasági társaság fizetéseképtelensége esetén a felszámolás kezdő időpontját megelőző három évben vezető tisztségviselői jogviszonyban állók felelősége is megállapítható.³¹ A Magyarországon alkalmazott szerződések jellemzői hasonlóak a nyugati biztosítási piacok azon termékeihez, amelyek fedezete olyan igényekre terjed ki, amelyeket a biztosítási időszakban jelentettek be, függetlenül attól, hogy azok mikor keletkeztek (*Claim made and reported contract*). Ismerünk továbbá olyan fedezetvállalást is, amely azon károkra terjed ki, amelyek a biztosítási időszakban következtek be, függetlenül attól, hogy azt mikor (akár a szerződés megszűnését követően) jelentették be (*Occurrence contract*).³² Ezekhez képest a hazai termékek fedezete retroaktív, és kiterjesztett kárbejelentési időszakra vonatkozó klauzulákban szűkebb időpontot határoznak meg.

A D&O biztosítás időbeli hatályával összefüggésben számos kérdés merülhet fel.

A biztosítási összeg tekintetében az egyes termékek eltérnek, azonban mindegyik szerződésben meghatároznak egy káronkénti vagy biztosítási eseményenként kifizethető maximum biztosítási összeget, illetve emellett kikötésre kerül a teljes biztosítási időszakban legfeljebb kifizethető biztosítási összeg mértéke is. Előbbi esetén a biztosító egy biztosítási esemény bekövetkezése esetén maximum a meghatározott biztosítási összegig teljesít kifizetést, függetlenül az egy biztosítási időszakon belül bekövetkező biztosítási események számától. Utóbbi esetén

a biztosító az adott biztosítási időszak alatt legfeljebb a meghatározott biztosítási összeg erejéig áll helyt. Ez esetben a biztosítási esemény(ek) alapján kifizetett biztosítási összeg mértéke nem haladhatja meg a kifizethető maximumot. Előfordulhat, hogy a két összeg mértéke azonos, sőt, jellemzően ún. szublimitek alkalmazására is sor kerül, amelyek a kártérítési limiten belül különböző meghatározott igényekre (pl. jogi eljárás költségei) kifizethető maximum összeget jelentik. A felelőtlen döntések (moral hazard) elkerülése érdekében a biztosítási feltételek kivétel nélkül tartalmazzák az ún. önrészesedési klauzulát, amely százalékos vagy összegszerű formában meghatározza, hogy a biztosított a kár milyen részét köteles viselni. „Az önrész a ténylegesen bekövetkezett kár és a biztosító által térített biztosítási összeg különbözete.” Minden olyan kárt, amelyre a D&O biztosítás fedezete nem terjed ki, a biztosított saját vagyonából köteles megtéríteni.

Konklúzió

Annak ellenére, hogy a D&O biztosítás nem a legnépszerűbb biztosítási termék, egy ilyen biztosítási fedezet nagy előnyére válhat egy gazdasági társaságnak vagy vezető tisztségviselőnek, amennyiben az arra jogosultak kártérítési pert indítanak a vezető tisztségviselő tevékenységével összefüggésben keletkezett károk megtérítésére. A termék popularitását több tényező is befolyásolhatja, így a gazdasági társaság, illetve a vezető tisztségviselők tájékozottsága az őket terhelő szerterágazó felelősségi szabályokról. Fontos, hogy emellett a biztosítók is megfelelő tájékoztatást nyújtsanak a biztosítási fedezet alá vont kockázatokról, melyek azok a biztosítási események, amelyek bekövetkezése esetén helyt áll a biztosító, ehhez kapcsolódóan a kizárásokról, illetve a biztosító mentesülésére vonatkozó speciális feltételekről.

Megállapítható, hogy az egyes gyakorlatban alkalmazott szerződések számtalan esetben tartalmaznak olyan kikötéseket, amelyek gyakorlati megvalósulása problémákat szül. Ennek ellenére elmondható, hogy a D&O biztosítás a vezető tisztségviselő felelősségre vonásának legkülönbözőbb formáira fedezetet biztosít. Természetesen a fedezet nem vonatkozhat olyan biztosítási eseménynek tekinthető magatartásokra vagy mulasztásokra, amelyeket a vezető tisztségviselő szándékosan valósít meg, hiszen ezzel alapvetően sérülne a biztosítás alapeszméje. A kockázatviselés tekintetében elmondható, hogy a biztosítási fedezet a biztosítási időszakban érvényesített károkra terjed ki. Tekintettel arra, hogy a károkozó magatartás tanúsítása és a kárigény érvényesítése között szinte kivétel nélkül sokkal több idő telik el, mint az egyéves biztosítási időszak, probléma merülhet fel abban az esetben, ha az igényérvényesítésre a biztosítási időszak lejártát követően kerül sor, és a biztosítási fedezet nem került megújításra. A probléma több módon is megoldható lehet. A biztosítók általában – külön díj ellenében – a biztosítási esemény bejelentésére vonatkozó határidő kiterjesztésével orvosolják a problémát. A kiterjesztett időszak hosszának meghatározása szintén kérdéses, hiszen a vezető tisztségviselő felelősége több évre visszamenőleg is megállapítható, és egy gazdasági társaság nem minden esetben számol hosszú távon annak a kockázatával, hogy kárigényt érvényesítenek vele szemben. Véleményünk szerint a nyugati biztosítási piacon kínált claim made and repor-

ted contract vagy occurrence contract alkalmazása sokkal előnyösebb a szerződések számára. Ilyen feltételek alkalmazása esetén a D&O biztosítás iránti kereslet is megnövekedhet. Minden esetben elmondható azonban, hogy a legbiztosabb védelmet az jelentheti, ha a gazdasági társaság a D&O biztosítás „pajzsát” a tevékenysége során folyamatosan fenntartja, így a vele szemben érvényesített kártérítési igények tengerében mentőövként szolgálhat a társaság és a vezető tisztségviselő számára.

HIVATKOZÁSOK

- ¹BOYER – DELVAUX-DEROME (2002): The demand for Directors' and Officers' Insurance in Canada, *Serie Scientifique – Scientific Series*, Montreal, 72/2002.
- ²PANDURICS Anett – MARKÓ Olga (2015): A felelősségbiztosítások szerepe, jelen és jövője Magyarországon, *Biztosítás és Kockázat* II/3. szám, pp. 79–93.
- ³TAFFAE, Peter L. (2009): The ABC's of D&O Insurance Clauses, Dec, 21. 2009, lásd: <http://www.propertycasualty360.com/2009/12/21/the-abcs-of-do-insurance-clauses?&slreturn=1495438614>, letöltés ideje: 2017. május 22.
- ⁴Tom BAKER – Sean J. GRIFFITH (2007): Predicting Corporate Governance Risk: Evidence from the Directors' & Officers Liability Insurance Market, *The University of Chicago Law Review* 74, pp. 487–544.
- ⁵TAFFAE (2009): i.m.
- ⁶KOVÁCS Zsolt (2015): A vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó biztosítás, Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): A vezető tisztségviselő felelőssége, *Complex Kiadó*.
- ⁷BOYER – DELVAUX-DEROME (2002): i.m.
- ⁸Nemzetközi viszonylatban a felelősségbiztosítás legnagyobb piacával az Egyesült Államok rendelkezik, amely 2013-ban a teljes világpiac bevételének 51%-át produkálta. Emellett a tíz legnagyobb piac összesen a világ GDP-jének 84,4%-át adja. A legnagyobb D&O biztosítás piacával szintén az USA rendelkezik, ahol a felelősségbiztosítási fedezetek 7%-át a vezető tisztségviselők felelősségére kötötték. *vö. Swiss Re: Liability claims trends: emerging risks and rebounding economic drivers*, No. 4/2014, 5. o., lásd: http://www.swissre.com/library/42014_Liability_claims_trends_emerging_risks_and_rebounding_economic_drivers.html, letöltés ideje: 2017. május 22.
- ⁹PANDURICS – MARKÓ (2015): i.m.
- ¹⁰<http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/publikaciok/evkonyv-2016-magyar.pdf>, letöltve: 2018.01.10.
- ¹¹A kontraktuális kárfelelősségi szabályok megváltozásának háttéréről ld. bővebben Vékás Lajos: Külső minták az új Polgári Törvénykönyvben, Nochta Tibor – Fabó Tibor – Márton Mária (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Felelős kiadó: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2013., 578. míg a kimentéshez szükséges három konjunktív feltétel bizonyításának nehézségeiről ld. BARTA Judit – MAJOROS Tünde: A vezető tisztségviselő társasággal szembeni és harmadik személynek okozott károkért való felelősségének neuralgikus kérdései c. tanulmányát. *Miskolci Jogi Szemle* 2015/2. pp. 5–11.
- ¹²A problémára SÁRKÖZY Tamás professor is felhívta a figyelmet cikkében: Még egyszer a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségéről, *Gazdaság és Jog* 2015/2. szám.
- ¹³Ugyanezen álláspontot fogalmazza meg CSEHI Zoltán (2015): A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján, Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): A vezető tisztségviselő felelőssége, *Wolters Kluwer*, Budapest.
- ¹⁴A *Complex Kiadó Ptk. kommentárjában LÁBADY Tamás világosan leszögezte*, hogy a Ptk. 6:541. § nem arra az esetre vonatkozik, amikor a vezető tisztségviselő ügyvezetői döntésével okoz kárt, mert akkor kizárólag a jogi személy felel. Az *Opten Kiadó kommentárjában OROSZ Árpád a Ptk. 6:541. §-t a vezető tisztségviselő ügyvezetői döntésére is értelmezte*. A *HVG-ORAC Kiadó kommentárjának* mind az első, mind a második kiadásában TÖRÖK Gábor a Ptk. 6:541. §-t ugyancsak alkalmazhatónak vélte a vezető tisztségviselő ügyvezetési döntéseire is.
- ¹⁵Lásd erről bővebben KISFALUDI András (2014): A jogi személy vezető tisztségviselőinek felelőssége az új Polgári Törvénykönyvben, Csehi Zoltán et al.: *(L)EX CATHEDRA ET PRAXIS Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*, XENIA Kiadó, Budapest.
- ¹⁶A jogirodalmi vita e rendelkezést sem „kimélte”. Lásd JUHÁSZ László (2015): A vezetői felelősség egyes kérdései c. tanulmányában foglal állást. *Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára*, Novotni Kiadó, Miskolc. Hasonlóan véli CSÖKE Andrea (2015). Lásd: Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): A vezető tisztségviselő felelőssége, *Complex*, Budapest. Ellenkező következtetésre jut DZSULA Mariann (2015), Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): A vezető tisztségviselő felelőssége, *Complex*, Budapest.
- ¹⁷MAJOROS Tünde (2017): A vezető tisztségviselő felelőssége a Cégtörvény alapján és az eltiltás, *Adóködex* 2017/8.
- ¹⁸A 2017-es év elején 24 magyarországi székhellyel rendelkező részvénytársaság, 19 egyesület és 17 európai uniós tagállami biztosító fióktelepén keresztül végzett biztosítási tevékenységet Magyarországon. *vö. http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/publikaciok/evkonyv-2017-magyar.pdf*, letöltés: 2018. január 15.
- ¹⁹http://www.biztositasizemle.hu/cikk/hazaihirek/nemeletbiztositas/ket_eve_valt_slagertermekke_a_vezeto_tisztsegviselok_felelossegbiztositasa.5578.html, letöltve: 2018.01.20.

- ²⁰BARTA Judit (2017): A gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének felelősségi rendszere és a vezetői felelősségbiztosítás, *Homicskó Árpád – Szuchy Róbert (szerk.): De iuris peritorum meritis* 11. 60 *Studia in honorem Péter Miskolczi Bodnár, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar*, KOVÁCS (2015): i.m.
- ²¹MISKOLCZI BODNÁR (1997): A vezető tisztségviselő felelőssége és ennek biztosíthatósága, *Gazdaság és Jog*, 7-8/1997. pp. 3–16. A szerző ugyanitt részletesen taglalja a vagyonszámítás (mai kárbiztosítás) és a felelősségbiztosítás közötti különbségeket és azok egymáshoz való viszonyát.
- ²²Dain C. DONELSON – J. J. HOPKINS – Ch. G. YUST (2014): The Cost and Benefits of Mandatory D&O Insurance Policy Disclosure, *Accounting Research Center*.
- ²³BOYER – DELVAUX-DEROME (2002): i.m.
- ²⁴BARTA (2017): i.m.
- ²⁵KOVÁCS (2015): i.m.
- ²⁶BARTA (2017): i.m., BAKER – GRIFFITH (2007): i.m.
- ²⁷BOYER – DELVAUX-DEROME (2002): i.m.
- ²⁸DONELSON – HOPKINS – YUST (2014): i.m.
- ²⁹BARTA (2017): i.m.
- ³⁰BARTA (2017): i.m.
- ³¹BARTA (2017): i.m.
- ³²BOYER – DELVAUX-DEROME (2002): i.m.
- ³³MISKOLCZI BODNÁR (1997): i.m.

IRODALOMJEGYZÉK

- Tom Baker – Sean J. Griffith (2007): Predicting Corporate Governance Risk: Evidence from the Directors' & Officers Liability Insurance Market, *The University of Chicago Law Review* 74, pp. 487–544.
- Barta Judit (2017): A gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének felelősségi rendszere és a vezetői felelősségbiztosítás, *Homicskó Árpád – Szuchy Róbert (szerk.): De iuris peritorum meritis* 11. 60 *Studia in honorem Péter Miskolczi Bodnár, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar*
- Barta Judit – Majoros Tünde (2015): A vezető tisztségviselő társasággal szembeni és harmadik személynek okozott károkért való felelősségének neuralgikus kérdései, *Miskolci Jogi Szemle* 2015/2. pp. 5–11.
- Boyer – Delvaux-Derome (2002): The demand for Directors' and Officers' Insurance in Canada, *Serie Scientifique – Scientific Series*, Montreal, 2002s-72.
- Csehi Zoltán (2015): A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján, Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): A vezető tisztségviselő felelőssége, *Wolters Kluwer*, Budapest
- Dain C. Donelson – J. J. Hopkins – Ch. G. Yust (2014): The Cost and Benefits of Mandatory D&O Insurance Policy Disclosure, *Accounting Research Center*
- Juhász László (2015): A vezetői felelősség egyes kérdései, *Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára*, Novotni Kiadó, Miskolc
- Kisfaludi András (2014): A jogi személy vezető tisztségviselőinek felelőssége az új Polgári Törvénykönyvben, In: Csehi Zoltán et al.: *(L)EX CATHEDRA ET PRAXIS Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*, XENIA Kiadó, Budapest
- Kovács Zsolt (2015): A vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó biztosítás, Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.), A vezető tisztségviselő felelőssége, *Complex Kiadó*
- Majoros Tünde (2017): A vezető tisztségviselő felelőssége a Cégtörvény alapján és az eltiltás, *Adóködex* 2017/8.
- Miskolci – Bodnár Péter (1997): A vezető tisztségviselő felelőssége és ennek biztosíthatósága, *Gazdaság és Jog*, 7-8/1997. pp. 3–16.
- Pandurics Anett – Markó Olga (2015): A felelősségbiztosítások szerepe, jelen és jövője Magyarországon, *Biztosítás és Kockázat* II/3. szám.
- <https://doi.org/10.18530/bk.2015.3.78>
- Sárközy Tamás: Még egyszer a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségéről, *Gazdaság és Jog* 2015/2. szám.
- Taffae, Peter L. (2009): The ABC's of D&O Insurance Clauses, *Online*: <http://www.propertycasualty360.com/2009/12/21/the-abcs-of-do-insurance-clauses?&slreturn=1495438614> letöltve ideje: 2017. május 22.
- Vékás Lajos (2013): Külső minták az új Polgári Törvénykönyvben, Nochta Tibor – Fabó Tibor – Márton Mária (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére*, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs
- Wang (2017): Directors' and officers' liability insurance pricing and corporate governance, *Journal of Finance and Accountancy*, Vol. 21, Valdosta State University.
- Magyar Biztosítók Szövetsége évkönyv 2016. *Online*: <http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/publikaciok/evkonyv-2016-magyar.pdf> letöltve: 2018.01.10.
- Magyar Biztosítók Szövetsége évkönyv 2017. *Online*: <http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/publikaciok/evkonyv-2017-magyar.pdf> letöltve: 2018. január 15.

A NYUGDÍJBIZTOSÍTÁSOK SZEREPE ÉS JELLEMZŐI A KIEGÉSZÍTŐ NYUGDÍJPILLÉR BEN

Dr. Barta Judit (Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézete Kereskedelmi Jogi Tanszék tanszékvezető egyetemi docens)

ÖSSZEFOGLALÓ

Az állami nyugdíjat kiegészítő önkéntes előgondoskodás és ennek egyik lehetőségeként a nyugdíjbiztosítások szerepe mára vitathatatlanul fontossá vált. Az állam adókedvezményrel és a szerződők érdekeit védő ajánlásokkal, szabályozással igyekszik ezen intézményt még vonzóbbá tenni. Fontos tudni ezért, hogy melyik életbiztosítás az, amely adókedvezményben részesül, mint nyugdíjbiztosítás, és milyen jogi szabályozás érvényesül a nyugdíjbiztosítási termékek vonatkozásában.

SUMMARY

The role of voluntary savings and the private insurances as a possibility of voluntary saving, which are supplementing the state pension, become clearly important nowadays. The state intends to make pension insurance more attractive by providing tax allowances, issuing recommendations and regulations, aiming the protection of the consumer. For the above reasons it is important, to know, which life insurance is a subject of tax allowance, as pension insurance and what legal regulations are applicable for pension insurance products.

Kulcsszavak: társadalombiztosítási nyugdíj, kiegészítő nyugdíj, önkéntes előgondoskodás, életbiztosítás, adókedvezmény, unit-linked biztosítás, életjáradék

Keywords: social insurance, supplementary pension, voluntary savings, life insurances, tax allowance, unit-linked insurance, annuity

JEL: K12, K39

DOI: 10.18530/BK.2018.1.42

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.42>

A társadalombiztosítási nyugdíj

Magyarországon 1975-ben jött lére a mindenkire kiterjedő, egységes társadalombiztosítás, a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény elfogadásával. A piacgazdaságra való áttérés jelentősen megváltoztatta a társadalmi, gazdasági környezetet, új szabályokra volt szükség. 1997-ben három törvényt fogadtak el, melyek az új társadalombiztosítási szabályokat tartalmazták. Van egy átfogó, az általános alaptételeket lefektető törvény, továbbá van külön társadalombiztosítási nyugdíj (állami nyugdíj) és külön kötelező egészségbiztosítási törvény.

A társadalombiztosítás rendszerében a biztosítottak kötelezően járulékot fizetnek. Cserébe jogot szereznek saját maguk és a törvényben meghatározott hozzátartozójuk javára az egyes társadalombiztosítási ellátásokra. Az állami nyugdíjrendszer felosztó-kirovó finanszírozási elven működik.¹ A társadalombiztosítási nyugdíjellátás lehet:

- öregségi nyugdíj és
- hozzátartozói nyugellátás (özvegyi nyugdíj, árvaellátás, szülői nyugdíj, baleseti hozzátartozói nyugellátások), továbbá rehabilitációs járadék.

A kiegészítő nyugdíj szerepe

Magyarországon a magánszektorban kiegészítő szerepe van a nyugdíjbiztosítás területén. Feladata, hogy a társadalombiztosítási nyugdíjat kiegészítve magasabb megélhetési szintet biztosítson a nyugdíjas számára.² Fontos rámutatni, hogy a felosztó-kirovó elven működő társadalombiztosítási nyugdíjrendszerek a fejlett országokban megmutatkozó öregedő társadalom miatt komoly kihívásokkal néznek szembe³, ezekhez országonként egyéni hatások társulnak. Mindez igaz Magyarországra is. Az öregedő társadalom nyugdíjrendszerre gyakorolt hatásával több anyagában is foglalkozik az Európai Unió (Zöld Könyv, Fehér Könyv⁴)⁵, az OECD, valamint ezt a témát dolgozza fel számos irodalmi mű is, melyek közül az egyik legmegrendítőbb Frank Schirrmachernek „A Matuzsálem-összeesküvés” című könyve.⁶ Figyelemre méltó az is, hogy a legnagyobb világcégek állnak át olyan fejlesztésekre, amelyek az idős emberek igényeit szolgálják, látva azt, hogy ők hamarosan jelentős tényezői lesznek a fogyasztói társadalomnak. A Fehér Könyv előrevetíti, hogy *a jövőben a kiegészítő nyugdíj szerepe nem az lesz, hogy a keresőképés jövedelmi szintre egészítse ki az állami nyugdíjat, hanem az, hogy a megélhetés szintjére egészítse ki azt.*

A magyar kiegészítő nyugdíjpillér alakulása

A kiegészítő nyugdíjcélú megtakarításokat kínáló magánszektor, melynek a biztosítók által kínált nyugdíjbiztosítások is részei, a rendszerváltást követően kezdett kialakulni. Az első lépés az ún. *önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárak* életre hívása volt 1993-ban.⁷ Ezt követte a kötelező, tőkefedezeti elven működő⁸, *magánnyugdíjpénztári rendszer kiépítése*, amely egy bő évtizedig uralta a kiegészítő pillért.

A kilencvenes évek közepén alakult úgy a gazdasági helyzet, hogy külső és belső okoktól vezérelve szükségessé vált a hazai nyugdíjrendszer átalakítása. A Világbank a felé fennálló tartozás visszafizetése érdekében és további hitelek nyújtása fejében elvárta a kapcsolódó reformok megindítását, és az ún. *chilei modell* mérsékeltébb változatának megvalósítását ösztönözte.

Magyarország a többi kelet-közép-európai országgal egyetemben – kivéve a nem eladósodott Szlovéniát és Csehországot – vezette be a kötelező kiegészítő tőkefedezeti rendszert 1997-ben. A magyar nyugdíjrendszer hárompilléres lett, a kötelező nyugdíjrendszer kétpilléres, az egyik pillér az állami felosztó-kirovó finanszírozású rendszer, a másik pedig a tőkefedezeti magánnyugdíjpénztári rendszer. A harmadik pillérbe az önkéntes nyugdíj-előtakarékosági formák tartoztak. A 2003/41/EK irányelv kötelező átültetésének következményeként fogadták el Magyarországon a *foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről* szóló 2007. évi CXVII. törvényt, melynek alapján 2008-tól van lehetőség foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató alapítására is.⁹

A magánpénztári tagok nyugdíjjárulék-alapot képező adóköteles jövedelmükből a munkáltató által kötelezően levont *tagdíjat fizettek* a pénztárnak és *nyugdíjjárulékot az állami Nyugdíjbiztosítási Alapba*. A nem magánpénztári tagok 8 százalék nyugdíjjárulékot fizettek, míg a magánpénztári tagok csak 2 százalék járulékot és 6 százalék tagdíjat, azaz a járulékok nagyobbik része a magánpénztárhoz folyt be. Az állami Nyugdíjbiztosítási Alap bevétele a magánpénztári tagok tagdíjbefizetése miatt csökkent, az így kiesett nyugdíjjárulékok hiányát az állami költségvetés terhére pótolták. Induláskor a tervezett kétszáz ezer emberhez képest ugyanakkor 3 millióan léptek át a vegyes rendszerbe, óriási hiányt okozva a nyugdíjkasszában és ezzel a költségvetésben, amivel a döntéshozók eredetileg nem számoltak. Ennek az lett a következménye, hogy az államháztartási hiány meghaladta az Unió által megengedett mértéket. Az Európai Unió a csatlakozáskor ugyan adott haladékot a hiány leküzdésére, de amikor ez az idő eltelt, elutasította az áthidaló magyar javaslatokat, ezért a kormány lépéskényszerbe került. A helyzet megoldására adminisztratív eszközök alkalmazásával került sor, melynek során gyors, egymást követő törvénymódosításokkal avatkoztak be a tőkefedezeti magánnyugdíjrendszerbe.¹⁰ A magánnyugdíjpénztári tagoknak választaniuk kellett: magánpénztári tagok maradnak, vagy visszalépnek a tisztán társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe. Aki nem lépett vissza, az 2011. december 1-jétől kezdődően a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben további szolgálati időt nem szerezhettek, ezzel elvesztette állami nyugdíjra való jogosultságát. Aki visszalépett, annak az addig befizetett tagdíjat (valójában a be nem fizetett nyugdíjjárulékát és hozamait) átutalták egy külön erre a célra létrehozott állami alapba, viszont a tag saját vagy munkáltatója kiegészítő befizetését annak hozamával együtt visszakapta.¹¹ A következő törvénycsomag enyhített ezeken a szabályokon, a pénztári tagságot választók visszakapták társadalombiztosítási várományukat, viszont megszüntették a magánnyugdíjpénztári rendszer kötelező jellegét, így a pénztárak önkéntesen választható kiegészítő nyugdíjszolgáltatókká váltak. A tagok önként, adózott jövedelmükből fizethetnek ún. *hozzájárulást*, amelynek mértékét nem a törvény, hanem a pénztár határozza meg. Magyarországon ezzel megszűnt a kötelező előgondoskodás.

A kötelező tagság és a kötelező magánnyugdíjpénztári tagdíjfizetés megszüntetése, továbbá a két lépcsőben is biztosított visszalépés a „tisztán” állami nyugdíjrendszerbe, megtette a hatását,

a magánnyugdíjpénztári tagok létszáma drasztikusan lecsökkent, és csak néhány tőkefedezeti pénztár tudott fennmaradni a piacon.¹² Ez a helyzet új lehetőséget nyitott más piaci szereplők, így a biztosítók számára is, ugyanakkor bizonyos bizalomvesztés is bekövetkezett a kiegészítő nyugdíjcélú megtakarítási formák vonatkozásában. A bizalom helyreállítása érdekében különösen fontos a megfelelő tájékoztatás, amely alatt nemcsak a termék jellemzőit, kockázatait értjük, hanem utalást a makrokörnyezetre és akár a nemzetközi tendenciákra is.

Rendszerszinten a magyar nyugdíjrendszer kétpilléres lett; az első pillér az állami nyugdíjrendszer, a második pillér pedig az önkéntes, kiegészítő pillér, amelybe valamennyi intézményes nyugdíj-előtakarékosági forma beletartozik, mint a tőkefedezeti magánnyugdíjpénztárak, önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárak, foglalkoztatói nyugdíj, az ún. adótámogatott nyugdíj-előtakarékosági számla (NYESZ), valamint a nyugdíjbiztosítások.

A nyugdíjbiztosítási szerződések jellemzői, különös szabályai

A nyugdíjbiztosítás egy olyan életbiztosítás, ahol a cél a nyugdíjas évekre történő előgondoskodás. Ez – a befizetés nagyságától függően – minimum 10, de inkább 20 év vagy e fölötti fenntartást igényel. Ez alatt az időszak alatt a biztosított életében számtalan fordulat állhat be, emiatt érdemes az elérési jelleget a biztosítók által kínált kockázati elemekkel (pl. halál, egészségkárosodás) kombinálni.

A befizetett összeg befektetésre kerül, annak érdekében, hogy hozamából minimum fedezhető legyen a biztosító szolgáltatásának díja (költség) és a reálérték megtartása. A *nyugdíjbiztosításokra az életbiztosításokra vonatkozó szabályozás az irányadó, az alább hivatkozott különös szabályokon túl*.

A 2014-ben bevezetett állami támogatás nem mindegyik nyugdíjcélú biztosításhoz jár, csak a Szja. tv. által meghatározott jellemzőkkel rendelkező biztosításokhoz.

A nyugdíjcélú életbiztosítások száma az utóbbi időben gyarapodott, ennek egyik oka, hogy 2014-től az állam adótámogatással ösztönzi e szerződések kötését.¹³

Az állami adótámogatás ténylegesen adókedvezmény. Ez azt jelenti, hogy az előgondoskodó által megfizetett személyi jövedelemadó 20 százalékát, de legfeljebb a törvény által meghatározott összeget¹⁴ az állami adóhivatal a szolgáltatást nyújtó intézménynek átutalja.

A 2014-ben bevezetett állami támogatás azonban nem mindegyik nyugdíjcélú biztosításhoz jár, csak a személyi jövedelemadóról szóló 1995. törvény (Szja. tv.) által meghatározott jellemzőkkel rendelkező biztosításokhoz.¹⁵ A Szja tv. 3.§ 93. pont szerint nyugdíjbiztosításnak minősül az az életbiztosítási szerződés, ahol a biztosító teljesítésére – a haláleseti szolgáltatást kivéve – a nyugdíjbiztosítási szerződés egész tartama alatt a biztosított jogosult, és a biztosítói teljesítést a biztosított

- a) halála,
- b) saját jogú nyugalmasra való jogosultságának megszerzése (nyugdíjba vonulás),
- c) legalább 40 százalékos mértéket elérő egészségkárosodása, kivéve, ha ez szerződéskötéskor is fennállt már (függetlenül attól, hogy rokkantsági vagy rehabilitációs ellátásra jogosult-e vagy sem), vagy
- d) a szerződés létrejöttkor érvényes öregségi nyugdíjkorhatár biztosított általi betöltése váltja ki¹⁶, feltéve, hogy a nyugdíjbiztosítási szerződés létrejöttétől a biztosító biztosítási eseményre tekintettel történő teljesítéséig (bizonyos törvényi kivételektől eltekintve) legalább 10 év eltelik, és az a)-d) pontokban szereplő biztosítási eseményeken kívül más biztosítási eseményt nem tartalmaz.

A Szja tv. leírt rendelkezései szerint a nyugdíjbiztosításnak négy biztosítási eseménye van, amelyekből valójában a tényleges nyugdíjba vonulás, illetve az öregségi nyugdíjkorhatár betöltése tekinthető nyugdíjbiztosítási célnak. A törvény szerint az adókedvezmény igénybevételére az öregségi nyugdíjkorhatár betöltése után már nincs lehetőség. A nyugdíjbiztosítás adójogi szempontú ismérveinek definíálásával nem született új életbiztosítási kategória, mindössze a jogalkotó kifejezte, hogy nem minden nyugdíjcélú életbiztosítást kíván kedvezményben részesíteni.

A támogatás további feltétele, hogy a szerződő személyi jövedelemadókat fizessen. Az adókedvezmény a megfizetett személyi jövedelemadóhoz fűződik, valójában a megfizetett adó egy részéről való rendelkezési jogot jelent, annak megszolgált összegét, de maximum a törvényben meghatározott mértéket minden év végén az adóhivatal átutalja a biztosítóhoz, aki azt jóváírja a biztosított egyéni számláján.

Tudható volt, hogy az adókedvezmény lendületet ad a nyugdíjbiztosítási piacnak, miközben ezt különféle vádak érték, például, hogy a termékek drágák, mert a közvetítők biztosítási díjba beépített jutaléka magas, a termékek költsége nem átlátható, a termékek nem értékállóak, stb.

Mindezek okán a Magyar Nemzeti Bank (MNB) *ajánlást* adott ki 2/2014. (V. 26.) számmal a nyugdíjbiztosítási termékekre és közvetítésükre vonatkozóan, amely a legfontosabb területeken fogalmazta meg elvárásait.

Az egyik, hogy a *szerződések egyszerű szerkezetűek, átláthatók* – különösen a konstrukció és a költségek tekintetében – *és értékállóak legyenek*, azaz valóban szolgálják az önkéntes előgondoskodást. A termék szerkezetét úgy kell felépíteni, hogy a termék díjának befektetéséből származó eredmény legalább a biztosító felszámított költségeit és az inflációt fedezze komoly eséllyel, és az adókedvezmény ezen felül, tényleges előnyként jelentkezzen. Elvárás, hogy a termékekhez kötődő adókedvezmény a szerződő nyugdíjcélú megtakarításait gyarapítsa, ne a biztosítóhoz kerüljön. A biztosítók kínálhatnak *tőkegaranciát*, illetve *hozamgaranciát*, amellyel a befizetett összegek megtartását, illetve az előre ígért hozamot is garantálják.

Az ún. unit-linked nyugdíjbiztosítások¹⁷ esetében, ahol a szerződő viseli a befektetés kockázatát, további követelmények is megjelennek. Itt elvárható, hogy a biztosító kínáljon az ügyfél korát figyelembe vevő befektetési lehetőségeket, azaz közelítve a nyugdíjas kor felé, egyre kisebb kockázatú, ún. konzervatív befektetési lehetőséget is biztosítson, ami csökkenti

a felhalmozott nyugdíjmegtakarítás elvesztésének veszélyét. Különösen hangsúlyos a megfelelő tájékoztatás: a szerződő számára világosan ki kell derülnie, hogy mekkora és milyen befektetési kockázat hárul rá.

A MNB az ún. teljes költségmutató (TKM)¹⁸ vonatkozásában is megfogalmazta elvárásait, 10 éves lejáratnál legfőbb 4,25 százalék, 15 évesnél 3,95 százalék, 20 éves futamidőnél pedig 3,5 százalékot tart elfogadhatónak a nyugdíjbiztosításoknál. Kivételes esetben enged maximum 1,5 százalékkal magasabb TKM-t, az eltérés okait pedig számszerű módon ki kell mutatni, és meg kell indokolni a szerződő felé.

Mivel a nyugdíjmegtakarítás célja lehet a rendszeres, élethosszig tartó jövedelemkiegészítés biztosítása, elvárható, hogy a termékek járadékszolgáltatást – lehetőleg többfélélt –, köztük életjáradékot is tartalmazzanak. A járadékszolgáltatás nyújtását illetően a Szja. tv. és az MNB ajánlása tartalmaz előírásokat.

Fontos elvárás, hogy a nyugdíjbiztosításokat megfelelő szakismerettel rendelkező közvetítők „árusítsák”, akik – a szerződők *igényeinek helyes felmérése után* – képesek megfelelő terméket ajánlani. Alapos befektetési ismeretek, tapasztalatok nélkül nem szabad unit-linked terméket választani, illetve ajánlani.

További MNB-ajánlás, hogy a nyugdíjbiztosítások esetében a biztosítók a jutalékokat „csepegtessék”, azaz ne egy összegben és a szerződés megkötésekor fizessék ki a jutalékokat, hanem azt elosztva a tartam alatt, ezzel a közvetítőt érdekeltté téve a szerződések hosszú távú fenntartásában.

A nyugdíjbiztosítás – összehasonlítva az egyéb kiegészítő nyugdíjcélú megtakarítási formákkal – több előnnyel is rendelkezik. Ilyen például az, hogy tartalmaz kötelező kockázati elemet (egészségkárosodás, halál).

Halál bekövetkezése esetén meghatározott biztosítási összeg kerül kifizetésre a kedvezményezett részére, amely összeg a szerződéskötést követő rövid időn belüli biztosítási esemény bekövetkezése esetén meghaladja az addigi befizetéseket. Más nyugdíjcélú megtakarítási formáknál csak az egyéni számlán felhalmozott megtakarítás örökölhető, rövid időn belül bekövetkező halál esetén ez kedvezőtlen. A járadékos időszakban történő elhalálozás esetén egyik intézménynél sincs örökölhetőség, ennek oka, hogy a járadékosok kockázatközösséget alkotnak, és azok számára, akik a számított átlagéletkorhoz képest tovább élnek, átcsoportosítják az elhaltak megtakarítását. A NYESZ nem nyújt járadékszolgáltatást, itt csak örökölhetőség van.¹⁹ Az egészségkárosodás kockázatát csak a biztosítási termékek – értelemszerűen pluszdíj ellenében – tudják biztosítani.

Előny, hogy a szerződő a biztosítás díját fizetheti egy összegben, illetve teljesítheti rendszeres befizetésekkel, sőt, rendkívüli befizetésekre is van lehetőség. A szerződő döntheti el, hogy az aktív befektetési közreműködést igénylő és befektetési kockázattal is párosuló unit-linked szerződést köt, vagy olyan, garanciát is magában foglaló terméket választ, ahol a befektetési kockázatot a biztosító viseli. A nyugdíjbiztosítás tehát azoknak is alkalmas megoldás, akik nem rendelkeznek befektetési ismeretekkel és tapasztalatokkal.

A fenti jellemzőket és az adókedvezményt figyelembe véve, a nyugdíjbiztosítás az egyik legrugalmasabb előgondoskodási megoldás, emellett igen hatékony (értve ezalatt a költségeket és az elérhető hozamot) is lehet.²⁰

Összegzésként elmondható, hogy a negyvenéves, de még az ötvenéves korosztálynál is érdemes, sőt indokolt az önkéntes előgondoskodás a nyugdíjas évekről. Az állami adótámogatás is erre ösztönöz. A rendelkezésre álló kiegészítő nyugdíjcélú megtakarítási formák közül célszerű mindenkinek azt a megoldást választania, amely legjobban illeszkedik a megtakarítási szokásaihoz, kockázati profiljához és a befektetői aktivitásához.

HIVATKOZÁSOK

- ¹Folyó bevételekből, azaz járulékokból fedezi a folyó kiadásokat, azaz a nyugdíjakat. A felosztó-kirovó elven működő nyugdíjrendszerről és az azt érintő reformtörekvésekről ír bővebben Vallasek Magdolna, összehasonlítva a román és magyar nyugdíjrendszert. Vallasek Magdolna (2014): Gondolatok egy reformkoncepcióról – gyermekneveléstől függő nyugdíj? <https://www.nyugat.ro/?p=109>
- ²A 65–74 éves nyugdíjasok nyugdíját viszonyítva az 50–59 évesek keresetéhez, az állapítható meg, hogy a nyugdíj mértéke a keresetnek képest 61%, ami önmagában az uniós ötödik legmagasabb értéke. A baj csak az, hogy az öregségi nyugdíj vásárlóerejének 2012. évi uniós rangsorában Magyarország az utolsó harmadba tartozott, és a helyzet azóta sem változott. Központi Statisztikai Hivatal: Nyugdíjak és egyéb ellátások 2015., 6. p. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiook/orsz/nyugdij/nyugdij15.pdf>
- ³A születések alacsony száma mellett, a várható élettartam hosszabbodása következtében az időskorúak (65 év feletti) száma és aránya növekszik a társadalmon belül. Finanszírozási probléma a felosztó-kirovó rendszerekben: csökken a járulékfizetők száma, de növekednek a nyugdíjkiadások.
- ⁴„Európa szociális és gazdasági sikere szempontjából a nyugdíjkérdés kiemelkedően fontosá vált, egyre inkább közös uniós probléma.”
- ⁵Az Európai Bizottság által 2010-ben kidolgozott „A megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé” című Zöld Könyv, és a 2012-ben elfogadott „A megfelelő, biztonságos és fenntartható európai nyugdíjak menetrendje” című Fehér Könyv
- ⁶Frank Schirrmacher (2007): A Matuzsálem-összeesküvés. Scolar Kiadó, Budapest. Az eredeti mű 2004-ben jelent meg
- ⁷Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény
- ⁸A tőkefedezeti elv lényege, hogy a magánnyugdíjpénztári tagok havonta történő befizetéseit a pénztár tartalékolja és befekteti az ún. felhalmozási időszak vagy várakozási idő alatt (törvény által meghatározott időtartama minimum 15 év), ezzel teremti meg a majdani nyugdíjszolgáltatás tőkefedezetét. A biometrikus kockázatokat (a felhalmozási időszak alatt bekövetkezett halál, megrokkánás) és a befektetési kockázatokat a tag viseli.
- ⁹Eddig egy ilyen intézmény alakult Magyarországon 2010-ben. A tulajdonosi csoport csődje miatt 2015-ben megvásárolta az Allianz csoport, neve Allianz Foglalkoztatói Nyugdíjszolgáltató Zrt. 2014-ben mindössze 3 foglalkoztató volt a tagja.
- ¹⁰Bővebben Barta Judit (2011): Visszatérés az egy pilléres kötelező nyugdíjrendszerhez (a 2010. december 13-án elfogadott törvényesomaga értékelése). Gazdaság és Jog, XIX. évf., 3. szám, pp. 9–15.
- ¹¹A 2011. február elején közzétett adatok szerint a magánpénztártagok 98 százaléka visszalépett az állami nyugdíjrendszerbe.
- ¹²A magánnyugdíjpénztárak 3 milliót meghaladó taglétszáma 2011. végére 99.299 főre, 2012. március végére 74.400 főre apadt. 2014-re négy tőkefedezeti magánnyugdíjpénztár maradt, körülbelül 61 ezer taggal, 2016-ban már 58 ezer főnél is kevesebb tag volt
- ¹³A 2016-os biztosítói adatok tükrében a nyugdíjcélú öngondoskodási formák között a nyugdíjbiztosítás a legdinamikusabban fejlődő megtakarítás, köszönhetően az adókedvezménynek is. Forrás: http://www.biztositasiszemle.hu/cikk/hazaihirek/életbiztositas/csak_minden_otodik_magyar_takarekoskodik_a_nyugdijas_eveire.5629.html
- ¹⁴Önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztári megtakarítás esetén ez 150.000 Ft, NYESZ esetén 100.000 Ft, nyugdíjbiztosítás esetén 130.000 Ft.
- ¹⁵A Magyar Biztosítók Szövetsége által közzétett adatok szerint az adókedvezménynek köszönhetően, jelentősen megnövekedett a nyugdíjbiztosítások száma. 2016 első negyedében számuk elérte a 175 ezret, a szerződésekre befizetett

díjbevétel pedig meghaladta a 37,1 milliárd forintot. Forrás: <http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/sajto/mabiszsajtotajekoztato20151222.pdf>

¹⁶Az 1957. január 1-jétől született személyek számára 65 év az öregségi nyugdíjkorhatár.

¹⁷Az életbiztosítási piacon, ezen belül a nyugdíjbiztosítások körében is, nagyobb arányban kötnek unit-linked biztosításokat.

¹⁸A Bit. 4. § (1) bekezdés 97. pont szerint, teljes költségmutató (TKM): a megtakarítási életbiztosítási termékekre számolt olyan mutató, amely egy értékben összegzi a szerződéssel kapcsolatban felmerült valamennyi költséget.¹¹A 2011. február elején közzétett adatok szerint a magánpénztártagok 98 százaléka visszalépett az állami nyugdíjrendszerbe.

¹⁹Az örökölhetőségről lásd bővebben Barta Judit (2016): Örökölhetőség és hozzátartozói ellátás kérdése a magyar kiegészítő nyugdíjpillér egyes intézményeiben. Mélypataki Gábor szerk.: A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban. Konferenciakötet, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar.

<http://jogikar.uni-miskolc.hu/projectSetup/files/kiadvanyok/a-szocialis-jog-aktualis-kerdesei-magyarorszagon-es-az-europai-unioban.pdf>, vagy Friedrich Ebert Stiftung

http://fesbp.hu/common/pdf/A_szocialis_jog_aktualis_kerdesei_2017.pdf

²⁰Pandurics Anett – Szalai Péter (2017): A második és harmadik nyugdíjpillér szerepe a magyar nyugdíjrendszerben. Pénzügyi Szemle, 2. sz., pp. 214–233.

https://www.penzugyiszemle.hu/documents/pandurics-szalai-2017-2-mpdf_20170717152417_4.pdf

IRODALOMJEGYZÉK

Barta Judit (2011): Visszatérés az egy pilléres kötelező nyugdíjrendszerhez (a 2010. december 13-án elfogadott törvényesomaga értékelése). Gazdaság és Jog, XIX. évf., 3. szám, pp. 9–15.

Barta Judit (2016): Örökölhetőség, és hozzátartozói ellátás kérdése a magyar kiegészítő nyugdíjpillér egyes intézményeiben, Mélypataki Gábor szerk.: A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban. Konferenciakötet, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

<http://jogikar.uni-miskolc.hu/projectSetup/files/kiadvanyok/a-szocialis-jog-aktualis-kerdesei-magyarorszagon-es-az-europai-unioban.pdf>

vagy Friedrich Ebert Stiftung

http://fesbp.hu/common/pdf/A_szocialis_jog_aktualis_kerdesei_2017.pdf

Letöltve 2018.01.31.

Frank Schirrmacher (2007): A Matuzsálem-összeesküvés, Scolar Kiadó, Budapest

Pandurics Anett – Szalai Péter (2017): A második és harmadik nyugdíjpillér szerepe a magyar nyugdíjrendszerben, Pénzügyi Szemle, 2. sz., pp. 214–233.

Vallasek Magdolna (2014): Gondolatok egy reformkoncepcióról – gyermekneveléstől függő nyugdíj?

<https://www.nyugat.ro/?p=109>

Letöltve 2018.01.31.

Az Európai Bizottság által 2010-ben kidolgozott „A megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé” című Zöld Könyv, majd a 2012-ben elfogadott „A megfelelő, biztonságos és fenntartható európai nyugdíjak menetrendje” című Fehér Könyv

Központi Statisztikai Hivatal: Nyugdíjak és egyéb ellátások 2015.

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiook/orsz/nyugdij/nyugdij15.pdf>

Letöltve 2018.01.31.

BEFECTETÉS ÉS NYUGDÍJ-ELŐTAKARÉKOSSÁG

Dr. Harsányi Gyöngyi PhD (Miskolci Egyetem ÁJK Kereskedelmi Jogi Tanszék, egyetemi docens)

ÖSSZEFOGLALÓ

Az állami nyugdíjrendszer jelentőségének és fenntarthatóságának folyamatos csökkenése a kiegészítő nyugdíjrendszerek felé irányította a figyelmet, melyek alapját a befektetések képezik. Így a különböző nyugdíj-előtakarékossági formák jogszabályi háttérének megteremtése mellett sürgető szükség van a befektetési ismeretek szélesítésére az előtakarékoskodók körében. Jelen tanulmányban ennek érdekében a befektetések gazdasági lényegét, a befektetések és befektetők egyes fajtáit és a befektetési alapok legfőbb jellegzetességeit foglalom össze a nyugdíj-előtakarékossági célú megtakarítások nézőpontjából.

SUMMARY

Importance and sustainability of state pension system continuously decline, that put focus on supplementary pension schemes. The core of supplementary system is the investment. The various forms of retirement savings requires the enhancement of customers' financial and investment education. This study summarizes economic essence of investments, characteristics and categories of investments, investors and investment funds – from the perspective of retirement savings.

Kulcsszavak: befektetés, befektetők, befektetési alap

Keywords: investment, investors, investment fund

JEL: K22

DOI: 10.18530/BK.2018.1.50

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.50>

A befektetésekről általában

A befektetések alapját a megtakarítások képezik. Ez az alaptétel helytálló a nyugdíj-előtakarékosság esetében is, melynek minden formája arra irányul, arra ösztönzi az embereket, hogy megtakarításokat képezzenek, majd azt fektessék be. A piacgazdaság működésének és fejlődésének mozgatórugója a gazdaság alanyainál átmenetileg és időszakosan képződő megtakarításoknak a befektetése jövedelmező, de legalábbis jövedelmezőnek ígérkező valamilyen értékálló befektetési eszközbe, instrumentumba.

A piacgazdaság pénzügyi rendszerének elsődleges feladata a gazdaságban keletkező megtakarítások közvetítése a megtakarítások felhasználóihoz. A megtakarítók és a felhasználók közötti tőkeáramlás a pénzügyi piacokon zajlik. Egy működő gazdaság pénzügyi piacait alapvetően két részre szokás osztani. Pénzpiacra, amely a rövid lejáratú (néhány órától egy évig terjedő) ügyleteket felölelő piac, illetőleg tőkepiacra, amely a hosszú (egy évnél hosszabb) lejáratú ügyleteket magába foglaló piac.

Mindkét piacon pénzek cseréje, mégpedig különböző időpontbeli pénzek cseréje folyik: a megtakarítók jelenlegi pénzüket elcserélik a megtakarítások felhasználóinak jövőbeni pénzére. A pénzpiacnak a váltóra, kincstárjegyre, a tőkepiacnak pedig a részvényre, kötvényre, befektetési jegyre, jelzáloglevélre vonatkozó ügyleteit értékpapírcsere-nevezzük, amely a tőkeközvetítés, a közvetlen tőkeáramlás fő intézménye.

A befektetésekkel természetesen minden esetben bizonyos mértékű kockázat is együtt jár, van olyan befektetés, amellyel több, van, amellyel kevesebb. Az egyes értékpapírok is (amennyiben értékpapír a befektetési eszköz) a legkülönbözőbb kockázatot és a legkülönbözőbb hozamot testesítik meg, és a tőkepiac az, ahol a kockázat és a hozam közötti átváltás lejárásodik.¹ Az egyes befektetési lehetőségekkel járó kockázat mértéke is állandó mozgásban van, és azonnal reagál a gazdaság működésében beálló változásokra, annak működési zavaraira.

A befektető végezheti személyesen a befektetési műveleteket, és végeztetheti befektetési szolgáltatókkal. A befektetésekkel járó kockázat teljesen nem küszöbölhető ki, de valamelyest csökkenthető, ha a befektető nem maga próbál befektetési tevékenységet folytatni, hanem olyan intézményeket bíz meg pénze elhelyezésével, amelyek kifejezetten befektetési tevékenységre, befektetési szolgáltatások nyújtására szakosodtak. Ezek a speciálisan erre a célra létrejött befektetési intézmények jutalék ellenében vállalják, hogy a befektetők pénzét, megtakarításait a velük kötött szerződés feltételeinek megfelelően magas szakértelemmel fektetik be a gazdaság különböző szférájában működő üzleti vállalkozásokba, értékálló és értéknövelő eszközökbe, értékpapírokba.

A befektető fogalma és kategóriái

A befektetésre irányuló ügyletek minden formájában a befektető a központi szerep, hiszen az ő tőkéjére, pénzére, megtakarítására van szükség a különböző tőkepiaci műveletek megvalósításához. A befektető fogalmát és kategóriáit jelen cikk elsősorban a tőkepiaci szabályozás irányából közelíti meg. Szükséges ugyanakkor megjegyezni, hogy a befektető fogalma értelmezhető a banki vagy biztosítói szabályozás irányából is, amely esetekben a befektető szükségszerűen egy intézményi befektetőre bízta a pénzét, mint banki ügyfél vagy a biztosított szerződő. Tény ugyanakkor, hogy ezen intézmények fő tevékenysége nem maga a befektetési szolgáltatás nyújtása, hanem a banki, illetve biztosítói tevékenység végzése, a befektetési tevékenység ezen fő tevékenység kiegészítőjeként jelentkezik. Ezen koncepció jegyében az írás tehát nem foglalkozik az egyéb pénzügyi eszközökkel, melyek szintén alkalmasak nyugdíjcélú megtakarításra (biztosítás, pénztári termék).

Az értékpapírjog területére tartozó jogszabályok meghatározzák a befektető általános fogalmát, mely szerint befektető az, aki a befektetési alapkezelővel vagy más befektetővel kötött szerződés alapján saját vagy más pénzét, egyéb vagyontárgyát részben vagy egészben a tőkepiac, illetve a szabályozott piac, a tőzsde hatásaitól teszi függővé, vagyis kockáztatja. Ezen az általános fogalmon belül a 2001. évi CXX. számú tőkepiaci törvény (továbbiakban: Tpt.) elkülöníti az intézményi befektető kategóriáját. Ezek a szervezetek befektetések kezelésével hivatászerűen foglalkozó jogi személyiséggel rendelkező befektetők, amelyek főtevékenysége a pénzügyi eszközökbe történő befektetés, illetve pénzügyi eszközök értékpapírosítása.

A Tpt. szerint intézményi befektetőnek minősül a biztosító, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magánnyugdíjpénztár, a foglalkoztatónyugdíj-szolgáltató intézmény, az egészségbiztosítási szerv és a Nyugdíjbiztosítási Alap kezeléséért felelős nyugdíjbiztosítási szerv.²

A befektetési szolgáltatásokról szóló 2007. évi CXXXVIII. tv. (a továbbiakban: Bszt.) a befektetési jogviszony alanyait nem befektetőnek, hanem ügyfélnek nevezi, ezen belül a szakmai ügyfél kategóriába sorolja azokat a szervezeteket, amelyek a Tpt. szerint intézményi befektetőnek minősülnek.³ A két törvény más elnevezéssel ugyan, de egymást átfedő kategóriát alkalmaz.

A befektetők meghatározása, státuszának, pozíciójának tipizálása, elemzése figyelmet kap mind a közgazdaságtudományban, mint a jogtudományban. Jelen írásunkban a befektetői kategóriák meghatározásához Rotyis József művét⁴ tekintjük etalonnak, mivel időtálló rendszerét adja a befektetők közgazdasági tartalmuk és jellegzetességeik szerinti csoportosításának, melyek közül ehelyütt csak a téma szempontjából relevánsakat emeljük ki. Eszerint a befektetők csoportosíthatók a befektetett tőke tulajdona szerint, a befektetés kockázata szerint, a befektetés időtartama szerint, a befektetett tőke nagysága szerint, a tőkepiaci információk megszerzése szerint, valamint a befektetési döntések meghozatala szerint is.

A befektetésre kerülő megtakarítások tulajdona szerint

A befektetés forrása minden esetben valamely alanyi körnél felhalmozódó megtakarítás vagy pénzügyi eredmény. A befektetők aszerint is csoportosíthatók, hogy befektetéseiket a saját vagy más megtakarításaiból finanszírozzák. E tekintetben magán-, illetve intézményi befektetők különíthetők el.

A magánbefektetők a saját korábbi megtakarításaikat fektetik be, ennélfogva a befektetés nyeresége vagy vesztesége teljes egészében náluk jelentkezik. Ebből következik, hogy a magánbefektetők érzékenyebbek a kockázatok növekedésére, ugyanakkor motiváltabbak is lehetnek a nagyobb kockázat vállalására.

Az intézményi befektetők nemcsak a saját pénzüket, hanem mások megtakarításait is befektetik. Az intézményi befektetők köre jogszabály által meghatározott. Tevékenységüket, működésüket szigorú előírások korlátai között fejthetik ki. Ugyanakkor az intézményi befektetők egyidejűleg „szakbefektetők”, szakmai ügyfelek is, azaz szakértők, hiszen mélységükben ismerik a tőkepiac mozgásának, alakulásának törvényszerűségeit, és képesek prognosztizálni a piaci folyamatokat és az egyes értékpapírok várható helyzetét, árfolyamváltozását.

A befektetés kockázata szerint

„A befektetés kockázata annak bizonytalansága, hogy a befektetett pénz mennyivel nő, illetve csökken a befektetés lezárásának időpontjára.”⁵ Ebből a szempontból kockázatkerülő befektetők és kockázatelhárító befektetők különíthetők el. A befektetők legnépesebb csoportját a kockázatkerülő befektetők képezik. A befektetők legnagyobb része nem kedveli a kockázatot, holott alapigazság, hogy több nyereséget általában csak nagyobb kockázat árán lehet elérni. Természetesen – mivel a befektetés minden esetben megtestesít valamilyen kockázatot, nincs befektetés kockázat nélkül, így – a kockázatkerülő befektetők is vállalnak valamilyen kockázatot, akár akarnak, akár nem. Az ilyen befektetők megelégszenek a teljesen biztonságos állampapírok hozamával, és ha más értékpapírba fektetnek, nagyon érzékenyen reagálnak a kockázat akár minimális növekedésére is, ilyenkor inkább azonnal továbbadják, még veszteség árán is, minthogy továbbra is megtartsák az adott értékpapírt.

A kockázatelhárító befektető célja, hogy megvédje magát egy-egy tőzsdei termék vagy valamely pénzügyi mutató változásainak hátrányaitól. A befektetőket ezek a változások attól függően érintik kedvezően vagy kedvezőtlenül, hogy a szóban forgó termékkel kapcsolatban más ügyletekből eredően követeléseik vagy tartozásaik állnak fenn. Az ilyen befektetők valamely tranzakciójukból eredő kockázatok ellensúlyozása érdekében kötnek olyan ügyletet, amelynek a kockázatelhárítás a célja. A kockázatelhárító ügylet tehát egy másik ügylet következményeként születik meg. Ideális esetben a kockázatelhárító befektető összesített kockázata alacsonyabb, mint az a kockázatcsökkentő ügylet megkötése nélkül lenne. Természetesen az eredeti ügylet piaca és a kockázatelhárító ügylet piaca között

szoros kapcsolat van, hiszen a kockázatelhárító céllal kötött ügyletek piacán kialakuló keresleti és kínálati viszonyokat és az árakat az eredeti tranzakció piacának alakulása jelentős mértékben befolyásolja.⁶

A befektetők sajátos csoportját képezik a kockázati tőkebefektetők. „A kockázati tőke olyan tevékenységek végzését teszi lehetővé, amelyeket más finanszírozók nem látnak el a működésükhöz szükséges tőkével. A kockázati tőkebefektető másként gondolkodik a profitról, mint a hitelező, a lízingbe adó vagy a faktoráló, ezek célja ugyanis az, hogy minden egyes ügylet nyereséges legyen. A kockázati tőkebefektető azonban nem egyesével szemléli a befektetéseket, hanem csoportokban, tudomásul véve, hogy lesznek olyan befektetései is, amelyek kapcsán elveszíti a befektetett összeget, ugyanakkor lesznek extraprofitot eredményező ügyletei is, amelyek kiegyenlítik ezt a veszteséget. A kockázati tőkebefektetés a társaságokhoz tulajdonosként történő csatlakozás speciális esete. Többnyire nem az alapításkor kapcsolódik be a pénzforrásokkal rendelkező személy, hanem már létező társaságban szerez tulajdonrészt, többnyire jelentős tulajdoni hányadot. A kockázati tőkének az a gazdasági szerepe, hogy olyan tevékenységeket finanszírozzon, amelyek más módon nem vagy csak nagy nehézségek árán jutnának forrásokhoz, így a kockázati tőketársaságok speciális tevékenysége révén olyan céltársaságok is pótlólagos forráshoz juthatnak, amelyek más jogi eszközökkel (hitel, lízing, faktoring) nem juthattak extra tőkéhez a magas tőkeigény, nagy kockázat, hosszú megtérülési idő miatt.”⁷

A kockázati tőkének az a gazdasági szerepe, hogy olyan tevékenységeket finanszírozzon, amelyek más módon nem jutnának forrásokhoz.

A befektetésekkel járó kockázat tekintetében jelentőséggel bír a befektetési szektorban köthető ügyletek szerinti csoportosítás is. Eszerint egyedi és kollektív befektetéseket különböztethetünk meg.

Az egyedi befektetések körébe a befektetési vállalkozással létrehozott, befektetési szolgáltatásokra, illetve kiegészítő befektetési szolgáltatásokra irányuló jogügyleteket soroljuk, melyek keretében a lakossági vagy szakmai ügyfél egyedi vagy keretszerződés körében teljesítendő megbízásokat ad a befektetési vállalkozásnak. Ebben az esetben az ügylettel összefüggő kockázat teljes mértékben a megbízó ügyfelet terheli. Ezzel szemben a kollektív befektetési forma, melybe a befektetési alapokba történő befektetéseket, a befektetési alapokkal létrehozott jogviszonyt soroljuk, lényegesen biztonságosabbnak tekinthető abból szempontból, hogy ebben az esetben a vagyont arra szakosodott cégek kezelik, de amennyiben a termék nem rendelkezik tőke-, illetve hozamgaranciával, akkor itt is az ügyfél viseli a befektetési kockázatot.⁸

A befektetés időtartama szerint

A befektetések általánosságban három időtávra szólhatnak: lehetnek rövid távú befektetések, közép-, illetve hosszú távú befektetések. Ezeken az időtávokon belül is tovább oszthatók. „E tekintetben a néhány perces befektetésektől egészen a többéves, esetleg több évtizedes befektetésig terjed a skála.”⁹

Napi befektetők rendkívül rövid távra fektetnek be, melyek közé közé tartoznak a tőzsdei kereskedés sajátos szereplői, akik a napon belüli, viszonylag kis mértékű ármozgásokat is kihasználva általában sok üzleten igyekeznek összességükben nyereségre szert tenni. A befektetők legszélesebb csoportját képezik a középtávra befektetők. A befektetők zöme nincs olyan helyzetben, hogy napi befektetőként lépjen fel, ugyanakkor a befektetők legnagyobb tömege nem hajlandó hosszú évekig várni arra, hogy befektetése „beérjen”. Erre a tényre voltak tekintettel a jogalkotók is, amikor az egyes értékpapírok futamidejét meghatározták, ugyanis a középtávú értékpapírok a legelterjedtebbek.

Hosszú távra befektetők a befektetőknek olyan csoportja, akik nagyon hosszú ideig, több évig, évtizedig képesek kivárni, hogy befektetésük beérjen. A nyugdíjcélú befektetések értelm szerűen ebbe a csoportba tartoznak. Az ilyen befektetők a kisebb árfolyammozgásokkal nem törődnek, azonban nem nézik, és nem is nézhetik ilyenkor sem tétlenül a piacot, adott esetben készen kell állniuk arra, hogy meghozzák a szükséges befektetési döntéseket.

A befektetett tőke nagysága szerint

A befektetett tőke nagysága szerinti megkülönböztetés, miszerint a tőkepiacon kisbefektetők, illetve nagybefektetők szerepelnek, meglehetősen relatív, az idő előrehaladtával és a gazdaság erősödésével, a piac fejlődésével állandóan változik. Ezen túlmenően a megcélzott értékpapírok fajtáitól is függ. A kis- és nagybefektetési státusz összefügg a magán-, illetve intézményi befektetési státusszal is, bár nem abszolút módon. Az esetek túlnyomó többségében a magánbefektetők jelennek meg kisbefektetőként a piacon, az intézményi befektetők pedig nagybefektetőként. Az intézményi befektetők egyetlen döntésükkel nagyobb pénztömeget tudnak megmozgatni, mint a magánbefektetők többsége (együttesen).

A tőkepiaci információk megszerzése szerint

A befektetések piaca egyre inkább nemzetközi piac. Ezért növekszik a jelentősége annak a megkülönböztetésnek, hogy az információk megszerzése és a befektetési döntések végrehajtása szempontjából milyen közel van a befektetés értékét meghatározó eseményekhez, vagyis azokhoz a piacokhoz, ahol a befektetések adásvétele folyik.

„A hazai befektetők általában több és gyorsabb információval rendelkeznek a befektetés értékét meghatározó tényezőkről, ami lehetővé teszi, hogy olyan információkat is felhasználjanak, amelyek ugyan nyilvánosak, ám a sokszor sajátos helyi összefüggések miatt a külföldi befektetők számára semmit sem mondanak a befektetések várható értékéről.”¹⁰

Megítélésem szerint a befektetések értékének alakulására ható információk megszerzése mint osztályozási szempont, nemcsak a hazai és külföldi befektetők közötti különbségtételre alkalmas, hanem a hazai befektetők körén belüli elhatárolásra is. Bár hazánkban igen korlátozottak a szakirodalmi források a bennfentes kereskedelem tárgykörére vonatkozóan, kijelenthető, hogy a bennfentes kereskedők nehezen érhetőek tetten. Az is kellő súllyal állítható, hogy a hazai befektetőkön belül is mindig volt és lesz is különbség a befektetések értékére, különösen az értékpapírok árfolyamváltozására vonatkozó információk gyors megszerzésének lehetősége szempontjából.

A befektetési döntések meghozatala szerint

Aszerint, hogy a befektetők mennyire tudatosan hozzák meg a befektetéseikre vonatkozó döntéseket, a szakirodalom különbséget tesz aktív és passzív befektetők között. Az aktív befektetők az adott befektetésük piacának széles körű elemzése alapján döntenek el, hogy mely befektetésüket adják el, illetve milyen befektetéseket, értékpapírokat vásárolnak. Az adott befektetési piac elemzése körében megszereznek minden lehetséges információt mind a befektetési eszközökre, mind az értékpapírok kibocsátójára vonatkozóan. Az intézményi befektetők nyilvánvalóan az aktív befektetők körébe sorolhatók.

A passzív befektető befektetési döntéseinek meghozatalában nem befolyásolják tudatos elemek. Nem igyekszik beszerezni a célzott befektetésére vonatkozó információkat, nem végez előzetes elemzést. Alapvetően intuitív módon választja ki a neki tetsző értékpapírt, egyéb befektetést. A magánbefektetők egy – remélhetőleg egyre kisebb – része tartozik a passzív befektetők körébe.

Befektetési alapok

A nyugdíj-előtakarékossági célú befektetések megvalósítására csak meghatározott értékpapírok alkalmasak. Az egyedi kibocsátású értékpapírok (csekk, váltó, közraktári jegy) természetesen nem jöhetnek számításba, kizárólag a sorozatban előállított értékpapírok. Ilyenek a részvény, a befektetési jegy, a kötvény, a kincstárjegy, a jelzáloglevél. Ezek az értékpapírok tárgyai lehetnek mind az egyedi, mind a kollektív befektetéseknek. A továbbiakban a befektetési alapokat mint nyugdíj-előtakarékosság céljára is alkalmas befektetési formákat vizsgáljuk. (A befektetési jegyeket legnagyobb hatékonysággal akkor lehet nyugdíj-előtakarékosság céljára használni, ha az ügyfél igénybe veszi a NYESZ által biztosított adókedvezményt.)

A befektetési alap létrehozása befektetési jegyek kibocsátása útján valósul meg. A befektetési alap ugyanis befektetési jegyek nyilvános vagy zártkörű kibocsátásával létrehozott, önálló jogi személyiséggel rendelkező elkülönült vagyontömeg. A befektetőknek a befektetési alappal szemben fennálló követelését, a közös vagyomból őket megillető részesedését és egyéb jogait a befektetési alap által forgalomba hozott befektetési jegy testesíti meg. A befektetési jegyek forgalmazásával összegyűjtött tőkéből a befektetési alapkezelő befektetési eszközöket (értékpapírokat, ingatlanokat) vásárol, melyből portfóliót alakít ki befektetési politikájának megfelelően. Legegyszerűbb megközelítésben tehát a befektetési alapkezelő összegyűjti a kisbefektetők kis megtakarításait, és ebből nagyban vásárol portfóliót, melyen belül azután az alap működtetése során úgy változtatja a befektetési eszközök, az egyes értékpapírok részarányát, hogy abból a legtöbb hozamot érje el.

A befektetési alap vagyona a befektetők közös tulajdonában van. Az alap vagyona tükrözi a benne lévő befektetési eszközök aktuális piaci értékét, ez a nettó eszközérték. A nettó eszközérték már az alap kezelése során felmerülő összes költséggel csökkentett befektetési értéket mutatja. Azt, hogy a vagyomból adott időpontban mennyi jut egy befektetési jegyre, az egy jegyre jutó nettó eszközérték (a befektetési jegy árfolyama) mutatja meg.

A befektetési alapok típusai

A befektetési jegyek forgalomba hozatali módja alapján nyilvános vagy zártkörű befektetési alap hozható létre. A befektetők köre alapján szakmai vagy lakossági befektetőknek forgalmazó befektetési alapról, a befektetési jegyek visszaválthatósága szerint nyíltvégű vagy zártvégű befektetési alapról beszélhetünk.

A nyíltvégű befektetési alap befektetési jegyeit a befektetők a folyamatos forgalmazás során az alap futamideje alatt visszaválthatják. Ezzel szemben a zártvégű befektetési alap befektetési jegyei az alap futamideje alatt a befektetők kezdeményezésére nem válthatók vissza.¹²

A futamidő alapján határozott vagy határozatlan futamidővel működő befektetési alap hozható létre.

A befektetési alap által megszerezhető elsődleges eszközök alapján értékpapíralap, ingatlanalap, kockázati tőkealap és magántőkealap különböztethető meg. Az értékpapíralapok és az ingatlanalapok befektetési jegyei szakmai és lakossági befektetőknek egyaránt forgalmazhatóak.

A kockázati tőkealap olyan zártvégű (vissza nem váltható befektetési jegyek zártkörű forgalomba hozatalával létrehozott), alternatív befektetési alap (ABA), amelyet vállalkozásfejlesztés finanszírozásának céljából hoztak létre, és befektetési politikája szerint az összesített tőke-hozzájárulása és a le nem hívott tőkéje legalább 70 százalékát a vállalati fejlődés kezdeti szakaszában lévő vállalkozásokba fekteti, és

amely – legalább hat teljes naptári éves határozott futamidőre¹³ – kizárólag szakmai befektetők részére hozható forgalomba.

A magántőkealap pedig olyan zártvégű ABA, amelyet vállalatok, vállalatrészek megszerzésének finanszírozása (ideértve az akvizíciót is) céljából hoztak létre, befektetési jegyeit zártkörűen, kizárólag szakmai befektetők részére hozzák forgalomba.

A legszélesebb mandátummal az abszolút hozamú portfólió menedzserei rendelkeznek.

A befektetési alapoknak számos egyéb csoportosítása is létezik. Ezek közül legfontosabbak: a részvénytúlsúlyos, kötvény-, pénzüpi és az abszolút hozamos alapok. A kategória elnevezése lényegében azt is meghatározza, hogy az alapkezelő szakembere mennyire kap széles mandátumot a tekintetben, hogy mibe fektetheti az ügyfelek pénzét. Egy részvénytúlsúlyos alap esetén a vagyont legalább 70-90 százalékát részvényekre fekteti az alapkezelő, míg a kötvényalapok csak kötvénybefektetéseket valósítanak meg. A fenti két kategóriát különböző arányokban lehet keverni, ezeket hívják vegyes alapoknak. A legszélesebb mandátummal az abszolút hozamú portfólió menedzserei rendelkeznek. Ők gyakorlatilag bármilyen instrumentumba fektethetnek, lehet az akár deviza, kötvény, részvény vagy egyéb derivatív termék. Ebben az esetben a befektető lényegében szabad kezet ad pénzének kezelésére, nincs előre meghatározott befektetési stratégia, a befektetés összetétele csak a befektetési alapon múlik. Ebben az esetben különösen fontos a megfelelő befektetési alapkezelő kiválasztása.

A befektetési alapok előnyei

A befektetési alapok mint kollektív befektetési formák karakteres előnyöket realizálnak az egyedi befektetésekkel szemben. A befektetési alapok különböző fajtáinak bemutatása kellően bizonyítja, hogy nagyon sokszínű és változatos ez a paletta, amely alkalmas a legkülönbözőbb befektetői igények kielégítésére, ráadásul a befektetési alapok által biztosított előnyök minden típusra egyaránt jellemzőek.

E befektetési formának az egyik legnagyobb előnye a kiegyenlített kockázatvállalás, mivel az egyes értékpapírok árfolyammozgásából adódó kockázat megoszlik a különböző értékpapírokba történő befektetés és a résztulajdonosok nagy száma miatt.

A megtakarítások különböző befektetési eszközök közötti megosztásával (diverzifikálással) a portfólió kockázata anélkül csökkenthető, hogy annak várható hozama csökkenne. Minél több eszközből állítjuk össze a portfóliót, a kockázatcsökkenés annál nagyobb lehet (amennyiben az egyes eszközök árfolyama nem mozog együtt). Az egyedi befektetések ilyen szintű kockázatmegosztására a legtöbb esetben nem képesek, leginkább az egyedi portfólió méretéből adódóan, az alapkezelők azonban végre tudják azt hajtani. Előnyt jelent az is, hogy egy alapkezelő társaság keretében szakemberek

végzik ezt a munkát – az alap nevében, de a befektető érdekeinek megfelelően, az elérhető legnagyobb hozam biztosítása végett –, megfelelő információ és szakértelem birtokában. A tőkepiacok jelenlegi fejlettségi szintje mellett az optimális befektetési döntések meghozatalához már szinte nélkülözhetetlen a szaktudás, és az alapkezelők tudják ezt biztosítani. Jelentős előnyként értékelhető, hogy a törvény szigorú, garanciális szabályokat állít fel a kisbefektetők érdekeinek védelmében. Előnynek minősül a költséghatékonyság is, mivel bizonyos befektetési összeg alatt egyszerűen nem éri meg közvetlen módon egyedi értékpapírokba fektetni, hiszen az egyedi befektetések relatív költsége így lényegesen magasabb. A befektetések koncentrációjával viszont a költségek jelentősen csökkenthetőek. A nyíltvégű befektetési alapok esetében a likviditás nem kevésbé előnyös, hiszen a befektetők minimális költséggel, rugalmasan tudják adni-venni a befektetési jegyeiket.

Összegezve: a befektetési alap világszerte méltán az egyik legnépszerűbb befektetési termék. A befektetési alapokon keresztül az egyes befektetők (lakossági és intézményi befektetők egyaránt) rendkívül egyszerűen, költséghatékonyan és a kockázatok megosztásával fektethetik be megtakarításaikat a tőkepiacra.

Nyugdíj-előtakarékosság mint befektetés

Napjainkban az állam által elismert önkéntes előtakarékosági formáknál (nyugdíj-előtakarékossági számla, önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztár, magánnyugdíjpénztár, nyugdíjcélú befektetési életbiztosítások), akár a leendő nyugdíjasok – fentiekén túli – további megtakarításainál a közös nevezőt a befektetések jelentik. A mai világban tehát a jövőről való gondoskodás, a különböző kiegészítő nyugdíjbiztosítási rendszerek kialakítása és elterjesztése megkívánja a befektetési ismeretek bővítését. Ezt ismerte fel az Európai Bizottság, amikor 2010-ben kiadta a fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé vezető útról szóló Zöld Könyvet, majd pedig 2012-ben a Fehér Könyvet, amely a tőkefedezeti finanszírozás, illetve a nyugdíj-előtakarékosság miatt a lakosság befektetési ismereteinek szélesítését, a kiegészítő nyugdíjrendszerek biztonságosságának javítását, a tőkefedezeti rendszerek befektetési kockázatainak szabályozással történő csökkentését írta elő. Ezeknek a céloknak a megvalósítása valóban elengedhetetlen. A különböző előtakarékosági formák mindegyikénél a jövőbeni nyugdíj összege a befizetett összeg mértékén túl a befektetési döntésektől függ, attól, hogy mennyire profitábilis befektetési eszközt, formát sikerül kiválasztani az előtakarékoskodó személynek. Az önkéntes nyugdíjpénztár által működtetett választható portfóliós rendszer esetében például a pénztártagok az egyéni nyugdíjszámlájukon lévő összeget saját döntéstől függően a pénztár által kialakított portfóliók valamelyikébe fektethetik. (Ugyanakkor, ha a tag nem hoz ilyen döntést, akkor a pénztár a tag életkorától, a hátralévő tartamtól függően sorolja be a tagot egy portfólióba.) A tag önálló választásához ismernie kell a különböző értékpapírok, befektetési eszközök jellemzőit, a hozamot befolyásoló tényezőket, a befektetési ügyletek ismérveit.

A leendő nyugdíjasok befektetési ismereteinek bővítése érdekében az Unió ilyen tárgyú irányelvek és rendeletek körében rendkívüli mértékben kiszélesítette a befektetési szolgáltatások nyújtására jogosult szervezetek, befektetési vállalkozások, hitelintézetek, illetve a befektetési alapkezelők tájékoztatási kötelezettségét. A korábban is már szigorú szabályokat tovább szigorította az európai MiFID és UCITs szabályozások közelmúltban lezajlott revíziója, melyek rendelkezéseit 2018-tól kell alkalmazniuk a piacoknak. Mindezek az előírások nemzeti jogunk részeivé váltak, és egyértelműen a befektetési ismeretek körének kiterjesztését szolgálják. A jogalkotó a Bszt.-ben¹⁴, illetve a Kbtv.-ben¹⁵ konkrétan és nagyon részletesen megjelöli azokat az elemeket, amelyekről a befektetőt tájékoztatni kell, a tájékoztatási kötelezettség kiterjed a befektetéssel feltétlenül együttjáró – különböző mértékű – kockázatok jelzésére is, azonban annak tudatosítása, hogy a kockázat mindig a befektető, hogy a befektetésünket – hosszú évtizedeken keresztül történő előtakarékoság után – teljes mértékben el is veszíthetjük, esetleg éppen akkor, amikor szükségünk lenne rá, nem történik meg. Az a tény ugyanis, hogy megtakarításaink befektetése tekintetében jelenbeni ismereteink alapján hozunk döntést, mely döntésnek az eredménye a jövőben kialakuló gazdasági és egyéb tényezőktől függ, sohasem garantálhatja a sikert. Nem tudatosítják kellő alaposággal azt sem, hogy a befektetési piac nemzetközivé vált, tehát lényegében bármilyen befektetési eszközt választunk, annak eredményessége nem kizárólag a hazai pénz- és tőkepiac jelenségeitől függ, hanem igen erőteljesen befolyásolják a nemzetközi szintér történései is. Végül pedig nem tudatosítják a befektetőkben azt sem, hogy a törvény garanciális szabályai és a tőkepiac feletti állami felügyelet együttesen bármilyen hatékonyan is működik, nem tudja nullára csökkenteni annak kockázatát, hogy egy befektetési szolgáltató szabálytalan, adott esetben jogsértő módon, a büntetőjog rendelkezéseibe ütközve kezelje a nála lévő ügyfélpénzeket.

Megítélésem szerint a lakosság befektetési ismereteinek bővítése során ezekre az alapvető tényezőkre különös súllyal kell felhívni a figyelmet. Ezt követheti csak a különböző befektetési formák, befektetési eszközök, lehetőségek és a rájuk vonatkozó jellemzők körére irányuló részletes tájékoztatás.

HIVATKOZÁSOK

¹Horváth D. Tamás: A magyar tőkepiac, Közgazdasági és Jogi Kiadó Budapest, 1996. p. 20.

²Tpt. 5.§ 60. pont

³Bszt. 48-51.§

⁴Rotyis József: Tőzsdei befektetők kézikönyve CO-NEX Könyvkiadó Kft. 1998.

⁵Rotyis József: Id. mű 15. p.

⁶Rotyis József:

⁷Miskolczi Bodnár Péter: A kockázati tőkebefektetés fogalmi tisztázatlansága Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXI/2. 2003. pp. 647–663.

⁸Lásd a 3.2. pontban kifejtetteket

⁹Rotyis József: Id. mű 13. p.

¹⁰Rotyis József: Id. mű 19. p.

¹¹A portfólió különböző befektetési eszközöket (pl. kötvény, részvény, befektetési jegy) tartalmazó befektetési csomag.

¹²Ez alól kivételt képeznek a 2014. évi XVI. törvényben biztosított rendkívüli esetek. Az alapkezelő jogosult továbbá a

befektetőknek az alap futamideje alatt is eseti jelleggel visszaváltási lehetőséget biztosítani, valamint – amennyiben az alap kezelési szabályzata ezt lehetővé teszi – jogosult a kezelési szabályzatában eredetileg meghatározott feltételek szerint a befektetési jegyek bevonására.

¹³A futamidőt az alapkezelő – ha azt a kezelési szabályzat lehetővé teszi – meghosszabbíthatja, legfeljebb az eredeti futamidőt nem meghaladó időtartammal.

¹⁴2007. évi CXXXVIII. számú a befektetési vállalkozásokról és árutőzsdei szolgáltatókról szóló törvény.

¹⁵2014. évi XVI. számú a kollektív befektetési formákról és kezelőikről szóló törvény

¹⁶A Tpt. XXIV. fejezetében szabályozott Befektető-védelmi Alap által nyújtott kártalanítás a veszteségen többnyire csak kismértékben tud enyhíteni.

¹⁷Ezen változtat az európai PRIIPs rendelet, melyet a biztosítók már 2018 januárja óta alkalmaznak, az alapkezelői szektornak pedig 2020-tól kell megfelelnie. A KID dokumentumban indokolt esetben egyértelmű figyelemfelhívás történik a tőkevesztés lehetőségére.

IRODALOMJEGYZÉK

Horváth D. Tamás (1996): A magyar tőkepiac, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest

Rotyis József (1998): Tőzsdei befektetők kézikönyve, CO-NEX Könyvkiadó Kft., Budapest

Miskolczi Bodnár Péter (2003): A kockázati tőkebefektetés fogalmi tisztázatlansága, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXI/2., Miskolc

Szalai Péter (2015): A kiegészítő nyugdíjrendszerről az állami ellátás tükrében, Biztosítás és Kockázat, 2.évf. 2. sz. pp. 26–47.

Lencsés Katalin – Paál Zoltán (2015): Több vagy jobb minőségű tájékoztatás a befektetési temékek piacán? Biztosítás és Kockázat 2.évf. 3. sz. pp. 12–29.
<https://doi.org/10.18530/bk.2015.3.12>

Tomori Erika (2016): Értékpapírjog és a tőkepiac szabályai, Közép-európai Brókerképző Alapítvány, Budapest
<http://penzugyi-tudakozo.hu/befektetesek-tipusai-kockazatai-jellemzoi/>

EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁS A PTK.-BAN – A MAGÁN-EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁS JELENE ÉS PERSPEKTÍVÁI

Dr. Tőke Balázs (ELTE ÁJK, adjunktus)

ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunk elsősorban a Ptk. egészségbiztosítási szerződésekre vonatkozó újonnan bevezetett szabályozásának legfontosabb elemeit mutatja be. Emellett röviden ismertetjük a magán-egészségbiztosítások hazai helyzetét és a várható kilátásokat. Megállapítható, hogy arra és az egészségbiztosítási szerződések gyakorlatára a Ptk. hatálybalépése nem lehetett jelentős hatással, ezért röviden kitérünk arra is, hogy milyen változásokra lenne szükség az egészségbiztosítások hazai elterjedéséhez.

SUMMARY

Our paper primarily interprets the most important elements of the new regulation on health insurance contract in the new Hungarian Civil Code. In addition, we briefly describe the situation of private health insurance market in Hungary and the expected perspectives. It is clear that the new regulation of the Hungarian Civil Code could not have a significant influence on the practice of health insurance so we also briefly mention those changes that would be needed to the spread of health insurances in Hungary.

Kulcsszavak: egészségbiztosítás, magánegészségügy, piaci helyzet, Ptk., szolgáltatásfinanszírozás

Keywords: health insurance, private healthcare, market situation, Civil Code, in kind model

JEL: K12

DOI: 10.18530/BK.2018.1.62

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.62>

Bevezetés

A Polgári Jogot Oktatók XXIII. Országos Találkozóján, 2017. november 10-én, Miskolcon, „A biztosítás aktuális kérdései a jogtudomány szemével elnevezésű” konferencián megtartott előadás, melynek címe megegyezik a jelen tanulmányéval, egyrészt azt kívánta bemutatni, hogy melyek a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) egészségbiztosítási szerződésekre vonatkozó újonnan bevezetett szabályozásának legfontosabb elemei. Emellett a kapott felkérésre tekintettel arra is kitért röviden, hogy hazánkban jelenleg hogy néz ki a magán-egészségbiztosítás helyzete, és milyenek a jövőbeli kilátások. Éppen ezért rövid tanulmányunkban a fentiekén túl még azt a kérdést vizsgáljuk, hogy a Ptk. hatálybalépése hozott-e valamilyen változást az egészségbiztosítási szerződések gyakorlatában, mennyiben volt hatása az egészségbiztosítási piacra.

Az egészségbiztosítási szerződések Ptk.-beli szabályozásának sarokpontjai

A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1959-es Ptk.) az egészségbiztosítási szerződések vonatkozásában nem tartalmazott különös szabályokat. A polgári jognak az 1990-es évek végén indult rekodifikációja során azonban a felmerült társadalmi igények kielégítése céljából (lásd a Ptk. miniszteri indoklását) megfogalmazódott e szerződéstípus kódexbe való beemelésének a lehetősége. A szabályozás kidolgozása során három fontosabb kérdés merült fel:

- mi legyen ennek az új szerződéstípusnak a neve;
- hogyan lehet beilleszteni az egészségbiztosítási jogviszonyt a többi biztosítási szerződés közé;
- hogyan lehet meghatározni az egészségbiztosítási szerződés fogalmát.

Az elnevezés kapcsán két lehetőség merült fel: a betegségbiztosítás és az egészségbiztosítás. Az elsőben a jellemző biztosítási esemény jelenik meg a szerződéstípus nevében (ugyanúgy, mint pl. a balesetbiztosításnál), a másodikban pedig a biztosított kockázat (ugyanúgy, mint pl. az életbiztosítás esetén). Az első elnevezés mellett többek között azzal lehetett érvelni, hogy így könnyebb elkülöníteni a magánbiztosításokat a társadalombiztosításnak a kötelező egészségbiztosítási ágától. Emellett a betegségbiztosítás kifejezést használták az egyéb jogszabályok is a magánbiztosítások leírására (lásd pl. a korábbi Bit.-et, azaz a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvényt vagy az Ebkvt.-t, azaz az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvényt).

Ugyanakkor több érvet lehetett az egészségbiztosítási szerződés elnevezés mellett is felhozni. Például nem csak betegség lehet a biztosítási esemény (lásd pl. az egészséges vagy balesetet szenvedett biztosítottaknak nyújtott szolgáltatások alapját képező biztosítási eseményeket). Emellett az egészség szó használata mindenképpen pozitívabb tartalmat hordoz, mint a betegség. Éppen ezért egyetértünk azzal, hogy az elfogadott Ptk. – ellentétben a 2008-as Szakértői Javaslatl

és a végül hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvénnyel (a továbbiakban: 2009-es Ptk.) – az egészségbiztosítás elnevezést használja.

A Ptk. a Principles of European Insurance Contract Law-t (PEICL) követve az egyes biztosításokat a szerint csoportosítja és szabályozza, hogy azok kár- vagy összegbiztosításnak minősülnek-e. Az előbbinél a biztosító szolgáltatása a biztosítottat ért vagyoni kár megtérítése, az utóbbinál pedig a biztosítónak a biztosítási esemény bekövetkeztekor az előre meghatározott összeget kell megfizetnie, függetlenül attól, hogy a biztosítási eseménynek milyen hatása van a biztosított vagyoni helyzetére. Ez az új felosztás azzal járt, hogy az egészségbiztosításokat nem lehetett e rendszerben egyértelműen elhelyezni, mert azok lehetnek összeg- (pl. kritikus betegségekre szóló biztosítások, melyek lényege az, hogy a biztosító akkor fizeti ki a biztosítási összeget, ha a biztosítottnál fellép a biztosítási szerződésben meghatározott betegség) és kárbiztosítások (pl. orvosi költségeket fedező biztosítások) is. Így a Ptk. kényszerűségekből az egészségbiztosításokat a kárbiztosítások és az összegbiztosítások után külön, önálló fejezetben helyezte el. Ez a megoldás azonban több szempontból sem bizonyult szerencsésnek. Egyrészt nem elegáns, mert a jogalkotó létrehozott egy struktúrát, de abba az egészségbiztosítást nem tudta beilleszteni. Másrészt e „mostoha sors” és a szabályozás felépítésének kodifikáció alatti módosulása következtében az egészségbiztosítási szerződésnek a kár- és összeg-, illetve életbiztosításokra visszautaló szabályai gyakran hiányosak vagy ellentmondásosak, és több értelmezési kérdést vetnek fel: például nem egyértelmű, hogy a megjelölt kárbiztosítási rendelkezéseket az összegbiztosításnak minősülő egészségbiztosításokra is alkalmazni kell-e, valamint a Ptk. indokolatlanul nem utal vissza az életbiztosítási szabályok közül a várakozási időre és a kedvezményezett kijelölésére vonatkozó rendelkezésekre.

A Ptk. kényszerűségekből az egészségbiztosításokat külön, önálló fejezetben helyezte el.

Végül röviden szólunk még a Ptk.-nak az egészségbiztosítási szerződésekre vonatkozó definíciójáról. A Ptk. 6:487. §-a azt rögzíti, hogy „egészségbiztosítási szerződés alapján a biztosító a biztosított megbetegedése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatások teljesítésére vállal kötelezettséget. A biztosító szolgáltatása kiterjedhet a szerződésben meghatározott egészségügyi szolgáltatások egészséges személy általi igénybevételekor felmerülő költségek megtérítésére is.” E meghatározás azonban álláspontunk szerint nem teljes, az kiterjesztően értelmezendő.

Először is a megbetegedés fogalmát tágra kell értelmeznünk: a biztosított kockázat ugyanis nem csupán egy betegség kialakulásának a lehetősége lehet, hanem egyéb egészségromlással kapcsolatos kockázatot is fedezhet egy egészségbiztosítás (pl. egy balesettel kapcsolatos kórházi ellátás költségei). Emellett hangsúlyozzuk azt is, hogy a „betegség esetén” fordulat nem azt jelenti, hogy a betegség vagy egyéb típusú egészségromlás (pl. baleset) szükségszerűen maga a biztosítási esemény is lenne. Például utólagos megtérítést biztosító egészségbiztosítások esetén a biztosítási esemény az orvosi ellátás igénybevétele, nem pedig a betegség jelentkezése

(Langheid–Wandt, 2009–2010). Végül megemlítjük, hogy a Ptk. fent idézett meghatározásának második mondata is kiterjesztően értelmezendő, mert egészségügyi szolgáltatások egészséges személy általi igénybevétele esetén a biztosító nemcsak a felmerülő költségeket térítheti meg, hanem az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést is biztosíthatja szolgáltatásfinanszírozó – a biztosító a biztosítási esemény bekövetkeztekor nem pénzben, hanem természetben nyújtja a szolgáltatását úgy, hogy a szükséges orvosi ellátásnak az igénybevételét teszi lehetővé a biztosított számára, és az adott egészségügyi szolgáltató által nyújtott egészségügyi szolgáltatás költségét a szolgáltatónak megtéríti – egészségbiztosításként.

Az egészségbiztosítások jelene

Az egészségbiztosítási szerződési piac igencsak csekély méretű volt a Ptk. 2014-es hatályba lépése előtt: pl. 2011-ben csak négy hazai biztosító kínált önállóan köthető egészségbiztosítási terméket (Vállyon 2011). Azóta pedig azt lehet megfigyelni, hogy időről időre felmerülnek olyan vélemények, hogy a piac fejlődésében már rövid távon is ugrásszerű változások várhatóak (Portfolio 2016), ezek azonban a mai napig nem jelentkeztek, legfeljebb csak igen visszafogott fejlődést lehet érzékelni.

Az egészségbiztosítások elterjedésének jelenleg számos gátja van. Ezek közül elsőként a hálapénzt említenénk (Világgazdaság 2014). Ugyanis annak ellenére, hogy mind az orvosok (Szinapszis 2017), mind a lakosság (Szinapszis 2013) jobban szeretne egy hálapénzmentes egészségügyi rendszert, a jelen körülmények között a többlétszolgáltatások beszerzéséhez hatékonyabb, illetve kedvezőbb eszköznek minősül az egészségbiztosításoknál a hálapénz.

A másik lényeges probléma az, hogy nem állnak rendelkezésre az elvárt mennyiségben és minőségben az egészségügyi és az egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos adatok (Gulácsi 2016). Így a biztosítók az igazán nagy egészségügyi kockázatokra (pl. fekvőbeteg-ellátás keretében nyújtott egészségügyi szolgáltatásokat is fedező biztosítások) már csak emiatt sem tudnak egészségbiztosítási termékeket fejleszteni.

Ehhez kapcsolódik az a bizonytalanság, hogy a magán- és közellátás viszonya az egészségügy területén sem a finanszírozás, sem a szolgáltatásnyújtás vonatkozásában nem tisztázott (Kovács és mtsai. 2015). Sem az a kérdés nincs megnyugtatóan rendezve, hogy az állami kórházakban mennyiben lehet magán szolgáltatásokat nyújtani, sem pedig az, hogy a piaci szereplők mikor, milyen feltételekkel vehetnek részt a társadalombiztosítás által fedezett egészségügyben: legalábbis a szabályozás és a gyakorlat közötti diszkrepancia ezt mutatja. Ami a fenti gátló tényezők ellenére kisebb lökést adhatott az egészségbiztosítások elterjedésének, az egy 2012-es jogszabályváltozás volt, amely a munkáltató által kötött egészségbiztosítások díját az adó- és járulékmentes juttatások körébe sorolta. Az ezzel kapcsolatos túlzó szakmai várakozások nem teljesültek (MABISZ 2016). Az utóbbi években is csak csekély növekedés figyelhető meg az egészségbiztosítási piacon: például 2016-ban a díjbevétel közel 13 százalékkal, a szerződések száma pedig 5 százalékkal növekedett (MABISZ 2016). Bár ezek még mindig nem túl magas értékek az

egyéb biztosítástípusokhoz képest (MNB 2017), ugyanakkor egy újabb kutatás azt jelzi, hogy a munkáltatók érdeklődése nő a cafeteria keretében nyújtható biztosítások iránt: 2015-ben csak a válaszadók 13, 2017-ben viszont már 27 százaléka kínált biztosítást a juttatási rendszerben (MABISZ Sajtóközlemény 2017).

A 2011-es mélyponthoz képest egyértelműen pozitív változásként említhető az, hogy egyre több biztosító nyújt egészségbiztosítási terméket. Összebiztosítást szinte valamennyi hazai biztosító kínál (Portfolio 2017), és mintegy tíz biztosító kínál szolgáltatásfinanszírozó egészségbiztosítást, ezek közül többen csoportos biztosításokat vagy azt is (Balázs 2017). Az utólagos költségtérítést szolgáltató egészségbiztosítások (a biztosító arra vállal kötelezettséget, hogy a biztosított által kiválasztott intézményben igénybe vett egészségügyi szolgáltatások költségét utólag, számla ellenében megtéríti) viszont a magyar piacra nem jellemzőek.

Azt is meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezek a biztosítási termékek – elsősorban a szolgáltatásfinanszírozó biztosításokra gondolunk – meglehetősen korlátozott körben nyújtanak szolgáltatásokat. Ez azt jelenti, hogy jellemzően legfeljebb az alapellátásokat, járóbeteg-ellátásokat, diagnosztikai szolgáltatásokat (többek között második orvosi vélemény), egynapos sebészeti ellátásokat és a kórházi hotelszolgáltatásokat tartalmazzák. Így – ahogyan már fent is említettük – jellemzően nem nyújtanak fedezetet a fekvőbeteg-ellátás keretében nyújtott egészségügyi szolgáltatásokra. Ennek oka a korábban említett információhiány mellett az, hogy hiányzik az ilyen termékekre a fizetőképes kereslet. Hiszen a mostani egészségbiztosítások átlagos díja havi ötezer forint körül mozog (Portfolio 2017), és ezt az összeget is csak a lakosság 28 százaléka lenne hajlandó megfizetni (UNION 2017). Bár korábbi kutatások azt mutatják, hogy a tényleges egészségügyi szolgáltatások esetében (kórházi ellátás, műtét stb.) már nagyobb a fizetési hajlandóság (Baji és Gulácsi 2012).

Végül a másik hiányossága az elérhető biztosítási termékeknek, hogy a többségük csak 65 éves korig nyújt biztosítási fedezetet, és inkább kivételnek minősülnek azok a biztosítások, amelyek akár 70 vagy 80 éves korig is védelmet adnak. Tehát éppen azon a személyek – a 65 év feletti lakosság – részére nincs elérhető magán-egészségbiztosítás, akiknek a legnagyobb szükségük lenne rá.

A Ptk. hatálybalépésének hatásai

Mivel az egészségbiztosításokhoz fűződő legfontosabb kérdések és problémák politikai, illetve közjogi jellegűek, ezért a Ptk. által bevezetett magánjogi szabályozásnak értelemszerűen nem lehetett és önmagában nem is lehet jelentős hatása az egészségbiztosítások piacára. Ráadásul a jogalkotó a Ptk. szabályozásának kidolgozása során meglehetősen visszafogott volt, és nem vezetett be olyan megoldásokat, amelyek lényegesen változtattak volna a korábbi gyakorlaton. Ilyen gyökeres változás lett volna például az alábbi megoldások bevezetése:

- kötelező befogadás (open enrolment): a biztosító valamennyi ügyféllel köteles biztosítást kötni, függetlenül attól, hogy milyen egészségbiztosítási kockázatokkal rendelkezik, lásd pl. Belgiumot (Gerken-Merkur);
- közös díjszabás (community rating): a biztosítók valamennyi ügyfelüknek azonos díj ellenében kötelesek biztosítást nyújtani, lásd pl. Írországot (HIA);
- vagy az élethosszig tartó fedezet (lifetime cover): a biztosítások csak határozatlan időre szólhatnak, és a biztosítók rendes felmondással nem szüntethetik meg azokat, lásd pl. Ausztráliát (PHIO).

■ A jogalkotó jelentős reformokra nem vállalkozott.

A jogalkotó azonban ilyen jelentős reformokra nem vállalkozott. Ugyanis a Ptk. az egészségbiztosítási szerződések vonatkozásában a definíción és az utaló szabályokon kívül csak két részletkérdést tárgyal. Ezek közül az egyik a várakozási idő, amelynek hat hónapot meghaladó részét két kivétellel (ápolási biztosítások és meglévő, mindkét fél által ismert betegségekhez kapcsolódó kockázatok) semmisnek minősíti. Ez az új szabályozás azért nem hozott lényegi változásokat, mert a biztosítók korábban sem alkalmaztak hat hónapnál hosszabb várakozási időt. Megemlítjük azonban, hogy ez a rendelkezés akadályt képezhet olyan új termékek megjelenésének, amelyeknél hat hónapnál hosszabb várakozási idő alkalmazása indokolt (pl. terhesség, mesterséges megtermékenyítés).

A másik új részletszabály a szerződés felmondására vonatkozik. Ennek keretében a Ptk. – fogyasztói biztosítás esetén kógens módon – kizárja a biztosító rendes felmondási jogát. E rendelkezésnek akkor lenne igazán jelentősége, ha a biztosításokat csak határozatlan időre lehetne kötni (ez lenne az élethosszig tartó fedezet), azonban ez utóbbi szabályt a Ptk. nem tartalmazza, így a hazai egészségbiztosítások jellemzően továbbra is határozott ideig, legfeljebb a biztosított 65 éves koráig tartanak. Annyi hatása azonban van az új kódexnek, hogy visszaszorulóban vannak azok a biztosítások, amelyeknél a szerződés egyéves határozott időre szól, és minden esetben egy újabb évvel meghosszabbodik a biztosítási évfordulón, ha ez ellen a biztosítási év letelte előtt legalább 30 nappal egyik fél sem tiltakozik. Hiszen ezzel a megoldással a biztosítónak ugyanúgy minden biztosítási évfordulón lehetősége van arra, hogy indoklás nélkül megszüntesse a szerződést, mintha rendes felmondási joga lenne. Ez az eredmény azonban a jogszabály megkerülésének minősíthető a kvázi rendes felmondási jog miatt. Álláspontunk szerint ez az oka annak, hogy egyre kevesebb az ilyen termék a hazai biztosítási piacon.

A Ptk. a felmondás kapcsán még a biztosítási kockázat növekedésének kérdésével foglalkozik, és kifejezetten arról rendelkezik, hogy a biztosított életkora előrehaladásából származó természetes egészségromlás lehetősége nem minősül annak. Ez szintén nem jelent érdemi változást, hiszen az egészségbiztosítás elveszítené az értelmét, ha a biztosító a természetes egészségromlásra hivatkozva módosíthatná vagy megszüntethetné a szerződést. Annál jelentősebb hatása lett

volna annak, ha a Ptk. a teljes kockázatközösségre vonatkozó kockázatok változásakor (pl. a várható élettartam növekedése, a technika fejlődése stb.) alkalmazható, a biztosítót megillető szerződésalakító jogot is szabályozta volna. A 2009-es Ptk. ugyanis úgy rendelkezett, hogy ha a veszélyközösséget érintően következtek volna be a díj számítási alapjaira kiható változások, akkor a biztosító jogosult lett volna a szerződés módosítására, de e módosítások szükségességét és indokoltságát független szakértőnek kellett volna felülvizsgálnia és igazolnia. Ezt a megoldást egyébként Németországban alkalmazzák (Voit 2017). A Ptk.-ba azonban nem kerültek be ezek a szabályok, így értelemszerűen a gyakorlati hatásuk is elmaradt.

Végül csak röviden utalunk a Ptk.-nak még egy hatására, ez pedig az egészségbiztosítás kifejezés használatának terjedése. Ezt mutatja az, hogy a hazai biztosítók ma már lényegében csak ezen elnevezés alatt kínálják termékeiket. Ugyanakkor a Ptk. után elfogadott, a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény (új Bit.) mind a betegség-, mind az egészségbiztosítás kifejezést használja, valamint az MNB által közzétett piaci adatokban (MNB 2017) is megjelenik mind a betegség-, mind az egészségbiztosítás kifejezés. A megkülönböztetett egyértelműen nem magyarázzák, valószínűleg a betegségbiztosítások alatt a kárbiztosításokat, az egészségbiztosítások alatt pedig az összegbiztosításokat értik. Álláspontunk szerint azonban szerencsésebb lenne az egységes szóhasználat.

Konklúzió – az egészségbiztosítások perspektívái

Ahogy a fentiekből következik, a hazai egészségbiztosítási piac továbbra is gyerekkipőben jár, és ezen a Ptk. hatálybalépése és az általa bevezetett szabályozás értelemszerűen nem tudott változtatni. Ahhoz, hogy e területen számottevő előrelépés legyen, a közjogi kereteken kellene változtatni, egyelőre azonban nem látszik, hogy meglenne ehhez a kellő politikai akarat. Pedig bőven lenne teendő. Így többek között ténylegesen fel kellene lépni a hálapénz ellen, növelni kellene az egészségügy átláthatóságát, hogy kellő mennyiségű valós adat álljon rendelkezésre az egészségbiztosítási termékek tervezéséhez, valamint ki kellene jelölni a magánszféra szerepét az egészségügyi rendszerben, azaz tisztázni kellene az állami és magánegészségügy egymáshoz való viszonyát.

Ezekre a lépésekre azért is lenne nagy szükség, mert hiába nő az utóbbi években jelentősen a magánbiztosítók által ellátott betegek száma (Gulácsi 2016), a magánbiztosítások körében a növekedés érezhetően kisebb mértékű. Ráadásul az egészségbiztosítások piacán nem az lenne az igazi áttörés, ha a jelenlegi termékek jobban elterjednének, hanem az, ha megjelenének a jelentősebb egészségügyi kockázatokat, azaz a fekvőbeteg-ellátást is fedező egészségbiztosítások. Ugyanakkor még a fenti előfeltételek megvalósulása esetén sem látszik az, hogy lenne fizetőképés kereslet az ilyen termékek iránt. Az ilyen biztosításokat azzal lehetne elérhetővé tenni, ha legalább részben megszűnne a jelenlegi kétszeres fizetési kötelezettség. Ez azt jelentené, hogy azokban az esetekben, amikor a biztosított olyan szolgáltatást vesz igénybe a magánbiztosításán keresztül, amely neki egyébként a társadalombiztosítás keretében is járna, akkor a magánbiztosító legalább részben meg-

kapná azt a finanszírozást, amelyet az egészségügyi szolgáltató a társadalombiztosítás keretében kapna, hiszen a magánbiztosítás ilyenkor tehermentesíti a társadalombiztosítást. Ezzel a megoldással valamennyi fél jól járna, és jelentősen csökkenthető lenne a magánbiztosítások díja.

IRODALOMJEGYZÉK

- Baji P. és Gulácsi L. (2012): A magyar lakosság fizetési hajlandósága az egészségügyi ellátásokért – egy reprezentatív kérdőíves felmérés eredményei. Biztosítási Szemle http://www.biztositasiszemle.hu/files/201211/baji_gulacsi_fizetesihajlandosag_20121113.pdf Letöltve 2018. 02. 06.
- Balázs Iván (2017): Magyarországi szolgáltatásalapú vállalati egészségbiztosítások összehasonlítása <http://balazsivan.hu/szolgal-tatasok/reszletek/egeszsegbiztositasi-tanacsadas.html> Letöltve 2018.01.26
- Gerken–Merkur (2010): Belgium: Health System Review. Health Systems in Transition http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0014/120425/E94245.PDF Letöltve 2018.01.26.
- Gulácsi L. (2016): A magánfinanszírozás helye a magyar egészségügyben; forráshiányban az egészségügy – Mit tehetnek a biztosítók. Biztosítás és Kockázat 2016/2. pp. 88–97. <https://doi.org/10.18530/bk.2016.2.88>
- Herman Bernadett: Egészségbiztosítás: Elillantak a remények (Világ gazdaság 2014) <https://www.vg.hu/penzugy/egeszsegbiztositas-elillantak-a-remenyek-426217/> Letöltve 2018.01.26.
- HIA: Health Insurance Authority <http://www.hia.ie/> Letöltve 2018.01.26.
- Kovács E. – Kiss N. – Kovács E. – Tókey B.: (2015): A magán-egészségbiztosítás helyzete, szerepe és lehetőségei – Európai kitekintés és magyarországi helyzetkép, BOKCS-MABISZ Kutatás, Budapest
- Langheid–Wandt (szerk., 2009–2010): Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Beck, München
- Magyar Biztosítók Évkönyve 2016 (MABISZ 2016) <http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/publikaciok/evkonyv-2016-magyar.pdf> Letöltve 2018.01.26.
- Magyar Biztosítók Évkönyve 2017 (MABISZ 2017) <http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/publikaciok/evkonyv-2017-magyar.pdf> Letöltve 2018.01.26.
- Magyar Biztosítók Szövetsége – Nő a biztosítások népszerűsége a munkáltatók körében Sajtóközlemény – 2017.11.15. (MABISZ Sajtóközlemény 2017) <http://www.mabisz.hu/images/stories/docs/sajto/mabiszsajtojajekoztato20171115.pdf> Letöltve 2018. 02. 06.
- MNB által publikált 2017. III. negyedévi adatokkal frissített biztosítói idősorok (MNB 2017) <http://www.mnb.hu/felugyelet/idosorok/iii-biztositasi-piaci-szervezetek/biztositoi-idosorok> Letöltve 2018.01.26.
- PHIO: Private Health Insurance Ombudsman <http://www.phio.org.au/> Letöltve 2018.01.26.
- a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény miniszteri indokolása
- Portfolio Private Health Forum 2017 (Portfolio 2017) <https://www.portfolio.hu/finanszirozas/biztositok-penztarak/biztositok-az-egeszsegugyben-nagy-attores-jon-a-valasztasok-utan.264455.html> Letöltve 2018.01.26.
- Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) <https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf> Letöltve 2018.01.26.
- Robbanásszerű lesz az átalakulás az egészségbiztosítási piacon (Portfolio 2016) <https://www.portfolio.hu/finanszirozas/biztositok-penztarak/robbanasszeru-lesz-az-atalakulas-az-egeszsegbiztositasi-piacon.241193.html> Letöltve 2018.01.26.
- Szinapszis Kft. 2013-as kutatása a hálapénzről (Szinapszis 2013) <http://www.szinapszis.hu/hu/hirek/azonnali-beavatkozast-surg-et-a-halapenz-problemanak-megoldasa> Letöltve 2018.01.26.
- Szinapszis Kft. 2017-es kutatása a hálapénzről (Szinapszis 2017) <http://reszasz.hu/index.php/104-szinapszis-sajat-tanulmany-halapenz-kutatas-2017> Letöltve 2018.01.26.
- UNION Biztosító 2017-es piaci felmérése (UNION 2017) <https://biztositomagazin.hu/2017/12/20/a-hosszu-varolistak-miatt-lesz-nep-szerubb-a-magan-egeszsegbiztositas/> Letöltve 2018.01.26.
- Vallyon, A. (2011). A kiegészítő biztosítások szerepe az egészségügyben az Európai Unióban és Magyarországon, Doktori értekezés https://szie.hu/file/tti/archivum/Vallyon_Andrea_ertekezés.pdf Letöltve 2018.01.26.
- Vékás L. (szerk., 2008): Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez, CompLex, Budapest
- Voit, W.: Der Treuhänder bei Prämienanpassungen in der privaten Krankenversicherung – Anforderungen an die Unabhängigkeit und ihre rechtliche Überprüfung. Versicherungsrecht 2017/12., pp. 727–733.

ROMÁNIAI NYUGDÍJKÖRKÉP, A MAGÁNBIZTOSÍTÁS HELYE ÉS SZEREPE

Dr. Vallasek Magdolna PhD (Sapientia EMTE, Jogtudományi Intézet, egyetemi adjunktus)

ÖSSZEFOGLALÓ

Az 1989-es rendszerváltást követően Romániában egy három pillérből álló, vegyes nyugdíjrendszer került bevezetésre. Az első pillér, az állami nyugdíjbiztosítás képezte és képezi a rendszer gerincét, amely mellett ugyanakkor megjelenik a kötelező és az önkéntes magán-nyugdíjbiztosítás is. Az állami nyugdíjrendszert két nagy hullámban, 2000-ben és 2010-ben született két jelentős jogszabály által igyekezett fenntarthatóvá alakítani a román jogalkotó. Ezek eredményeként egy pontszámításon alapuló, gyakorlatilag minden személyi kategóriát kötelezően lefedő, ugyanakkor mindenki számára egyforma feltételeket biztosító állami nyugdíjrendszer jött létre. Az így létrejött nyugdíjrendszer, bár távolról sem volt tökéletesnek nevezhető, a szakértői hatástanulmányok egyöntetű következtetései szerint a létező gazdasági és demográfiai körülmények között a fenntarthatóság megteremtését szolgálta.

2015-tel kezdődően azonban egyre több olyan jogszabályi beavatkozásnak lehetünk a tanúi, amelyek meglátásunk szerint káros hatással vannak a nyugdíjrendszer fenntarthatóságára. Ezek az intézkedések egyértelműen nem meggondoltak, nem méltányossági szempontok szerint születtek, és a legkevésbé sem veszik figyelembe a rendszer egészének, végső soron az abban részt vevő személyeknek a hosszú távú érdekeit. Tanulmányunkban a közelmúlt nyugdíjrendszerre vonatkozó szabályozásának változásait igyekszünk bemutatni.

SUMMARY

After the democratic transformation in 1989 in Romania a mixed pension system was introduced based on three pillars. The first pillar was, and still is the state pension insurance. This is the most important one, however beside it appeared the compulsory and the voluntary pension insurances too. The Romanian law makers tried to give a sustainable shape to the state pension system by introducing two important laws, the first one in 2000, the second one in 2010. As a result the state pension system is based on point counting, it practically covers all personal categories and in the same time it ensures similar conditions for everybody. The pension system, which was created like this, although it is far from being a perfect one, according to the effect studies made by the experts still served sustainability taking into consideration the given economical and demographic realities.

Unfortunately beginning from 2015 we have witnessed more and more times the introduction of such changes which may have negative effects on the sustainability of the pension system. These measurements were surely not done after a thorough consi-

deration they are not based on fairness and pay the least attention to the integrity of the system and to the long term interest of the people who are taking part in it. In our study we intend to present the changes which have been recently introduced into the regulation of the pension system.

Kulcsszavak: nyugdíjrendszer, Románia, magánnyugdíj

Keywords: pension system, Romania, private pensions

JEL: K12, K39

DOI: 10.18530/BK.2018.1.70

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.70>

1. Bevezető gondolatok

A román nyugdíjrendszer reformjának története immár több mint negyed századot ölel fel. Történelmi léptékekkel gondolkozva, vagy utólag visszatekintve, ez talán nem tűnik annyira soknak. Emberi léptékekkel mérve azonban, azoknak a generációknak a számszögéből vizsgálva a kérdést, akik ebben az időszakban voltak nyugdíjasok, lettek jogosultak nyugellátásra, vagy csupán ebben az időszakban voltak befizetői a rendszernek, és próbáltak előre gondoskodni majdani nyugdíjukról, valamelyest más a perspektíva. Ezek a generációk, és különösképpen azok, amelyek aktív életszakaszukban a majdani nyugdíjukat kell a változó szabályozások, ám állandó bizonytalanságok között megteremtsék önmaguk számára, bizonyos szempontból áldozatai ennek a hosszan elnyúló reformfolyamatnak.

Fenntartható nyugdíjrendszert nem lehet önmagában létrehozni.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a nyugdíjrendszerek problémáit, a fenntarthatóság elérésének kihívását nem pusztán jó vagy rossz politikai, jogalkotói döntések alakítják. Vannak olyan gazdasági, demográfiai tényezők, amelyek meghatározzák a lehetséges döntések keretét. Azonban az adott kereteken belüli mozgástér kihasználása már valóban döntéshozói kérdés, s ezeken belül a jogalkotási lépések meghozatalának a felelőssége nagy. Nem lehet elégszer hangoztatni ugyanakkor, hogy fenntartható nyugdíjrendszert nem lehet önmagában létrehozni. A szociális politikai kérdéseket, így a nyugdíjpolitikát is, olyan kedvező, átgondolt, hosszú távú stratégiára épített családpolitikai, gazdasági, munkaerőpiaci szabályozásnak kell kísérnie, amely lehetővé teszi annak működését.

Meglátásunk szerint a román nyugdíjrendszer fenntarthatósága – bár a rendszerváltást követő mélyrepülése óta helyzete amúgy sem volt kedvező – ilyen értelemben végképp kétségessé vált. Az elmúlt néhány év jogalkotási lépései azonban mintha mind

távolabb vinnének a fenntarthatóság útjáról. Nem látunk okot a túlzott optimizmusra. Tulajdonképpen még az óvatos, körültekintő optimizmusra sem. A megoldások keresését azonban nem lehet feladni. Az időskorúak számaránya növekszik, eltartásuk végső soron a társadalom feladata ma is, és marad mindenkor. Az aktív, foglalkoztatott generáció rétege ugyanakkor egyre vékonyodik. Ez a generáció az idősek eltartása mellett önmaga majdani nyugellátását is – legalább részben – elő kell teremtsen, nem beszélve arról, hogy ez a generáció az, amelyik erőforrásai tetemes részét a munkaerőpiacra egyre idősebb korban bekerülő fiatal generáció felnevelésére kell fordítsa.

Hogyan épül fel jelen pillanatban a román nyugdíjrendszer, illetve melyek azok a változások a szabályozásban, amelyek nézeteink szerint negatívan befolyásolják a fenntarthatóságot? Jelen tanulmányunkban Románia nyugdíjrendszerének helyzetét, a fenti kérdésekre adható válaszokat kívánjuk röviden felvázolni.

2. A román nyugdíjrendszer felépítése és fenntarthatóságának problémái

2.1. A jelenlegi román nyugdíjrendszer kialakulásának állomái

A román nyugdíjrendszernek a Világbank által támogatott vegyes finanszírozású rendszerré való átalakítása 2008-ra valósult meg, a második és harmadik, tőkefedezeti elven működő pillérre vonatkozó jogszabályok megalkotásával és a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás bevezetésével. Az önkéntes magánbiztosítási formával szemben ebben az időszakban azonban meglehetősen érdektelenség volt megfigyelhető, a politikai kommunikáció szintjén is alig-alig jelent meg, a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás története pedig azzal kezdődött, hogy a kormány intézkedése révén az indulási szinten befagyasztották a hozzájárulás mértékét. A vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer 2008-cal kezdődő bevezetése ellenére az állami nyugdíjpillér szerepe maradt meghatározó jellegű. A román jogalkotók és a politikai döntéshozók részéről a nyugdíjreform alatt mindvégig nem volt megfigyelhető különösebb elkötelezettség a vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer mellett.

Az állami nyugdíjpillér átalakítására ellenben két jelentős hatású jogszabály született: 2000-ben a 19. számot viselő társadalombiztosítási és nyugdíjbiztosítási ellátásokról szóló törvény, majd 2010-ben az egységes állami nyugdíjrendszert szabályozó 263. számú törvény. Az előbbi legfontosabb intézkedése a pontrendszer szerinti nyugdíjszámítás bevezetése volt, míg a második kiemelkedő jelentőségét a kevés kivétellel gyakorlatilag minden személyi kategória számára egységes rendszer megteremtése adta. Mindkettő további számtalan olyan parametrikus kiigazítást, alapvetően a jogosultsági feltételekre vonatkozó szigorításokat tartalmazott, amelyek szubjektíven nézve bármilyen fájdalmasan érinthetnek egyes személyeket, a rendszer egészének méltányossága és fenntarthatósága szempontjából elengedhetetlenek voltak.

Az egységes nyugdíjtörvény (Enyt.) tervezete azzal a korrekciós igénnyel készült, hogy a 2000-ben elkezdett parametrikus nyugdíjreform az egyre mélyülő gazdasági és

demográfiai problémák mellett is hatásos maradjon. A törvénytervezet kidolgozásának évében, 2009-ben Románia a GDP nagyjából 8 százalékát fordította nyugdíjszolgáltatókra. Ugyanakkor a társadalombiztosítási pénztár hiánya ekkorra elérte az 1,5 milliárd eurót olyan körülmények között, hogy az eltartottsági arány 0,98/1 volt. A helyzetből egyértelműen adódott, hogy az állami nyugdíjrendszernek mely elemeit szükséges és lehetséges átalakítani. A nyugdíjjárulék mértékének további emelése például nem tűnt járható útnak. Annál inkább a nyugdíjkorhatár fokozatos emelése, hiszen ez a Tny. körülményei között az Európai Unió államaiban szabályozott egyik legalacsonyabb mértékű volt. Nem beszélve a valós nyugdíjazási kor átlagos értékéről, amely 54 év és 7 hónap volt, miközben a törvényes korhatár nők számára 58 év és 9 hónap, férfiak számára 63 év és 9 hónap lett volna.¹

Hasonlóképpen fontos és logikus lépése volt az új szabályozásnak a rendszerbe befizetők számának növelése, párhuzamosan a nyugdíjasok létszámának csökkentésével. Ennek legegyszerűbb módja az előre hozott öregségi nyugdíj, valamint a rokkantnyugdíjazás jogszabályi feltételeinek megszigorítása volt, mivel 2009-ben már közel 115 000 előrehozott nyugdíjban levő és 900 000 rokkantnyugdíjas járadékának kifizetése terhelte a társadalombiztosítási pénztárat.

Végezetül az állami rendszerrel az adott pillanatban még párhuzamosan működő egyéb nyugdíjrendszereknek (mint például a katonaság vagy a magisztrátus nyugdíjrendszere) az egységes első pillérbe való beolvasztása is a nyugdíjalap bevételeinek növelését célozta. Ennek az intézkedésnek a befizetők létszámának növelése mellett hivatalosan is hangoztatott célja egy igazságosabb nyugdíjrendszer kialakítása volt, amelyben a folyósított nyugdíjjárulék összege szorosabb összefüggésben álljon az aktív életszakaszban befizetett járulékok összegével. A speciális szolgálati nyugdíjak megszüntetésével kisebb lett a szakadék az átlagos, meglehetősen alacsony összegű, valamint a sokszor abszurd módon magas nyugdíjak között, amelyeket a különböző párhuzamosan működő nyugdíjrendszerekben fizettek ki.²

2.2. A nyugdíjrendszer fenntarthatóságának gazdasági és demográfiai akadályai

A 2010-es jogszabályi változásokat követően több tanulmány is készült arról, milyen közép- és hosszú távú hatása lehet a kiépített struktúrának a nyugdíjrendszer fenntarthatóságára. A hatástanulmányok közül a legjelentősebb az Expert Forum megbízásából készült, és hét olyan lehetséges forgatókönyvet elemzett, amelyeket az állami pillér, illetve a magánnyugdíjpillér egyes elemeinek a változtatásával lehetne elérni.³ A vizsgálat egyértelmű következtetése az volt, hogy (2040-ig prognosztizálva a hatásokat) bármilyen változtatással inkább csak rontani lehet a nyugdíjrendszer fenntarthatóságán, mint javítani. A nők és férfiak számára egységesített nyugdíjazási korhatár 2035 körül enyhe javulást eredményezne, hasonlóképpen a II. pillérbe való hozzájárulás 10 százalékra való emelése a nyugdíjaknak átlagosan 2 százalékkal való növekedését eredményezné. Ugyanakkor a

II. pillérhez való hozzájárulásnak 3,5 százalékon való befagyasztása a nyugdíjalap deficitjének csupán a GDP 0,4 százalékkal való csökkenését eredményezné, párhuzamosan a nyugdíjjaradék 12 százalékos csökkenésével. A magyarországi intézkedésekhez hasonló teljes megszüntetése a II. pillérnek a GDP 1 százalékaival csökkentené a deficitet, de mindeközben 33 százalékkal csökkennének a nyugdíjjövedelmek.

Teljes egyetértés van a nyugdíjkérdés szakértői között arra vonatkozóan, hogy a nyugdíjrendszerek fenntarthatósági krízisének okai alapvetően két nagy kategóriára bonthatóak: gazdasági és demográfiai okokra. Mindkét kategória tekintetében azt láthatjuk, hogy ezek az okok, a szembetűnő eltérések ellenére, sok hasonlóságot mutatnak az egyes országokban, különösképpen az egyes régiókban, mint például Kelet-Közép-Európa, ahová Románia is tartozik. A gazdasági tényezők közül a szakirodalom az állami adósság, illetve a globalizáció hatását emeli ki elsősorban.⁴

Románia szempontjából a nyugdíjrendszer legnagyobb problémáját a demográfiai hanyatlás jelenti. Annak ellenére, hogy a rendszerváltáskor a viszonylag „fiatal” népességű országok közé tartozott, a demográfiai problémák nagyon hamar előtérbe kerültek. Ennek elsődleges oka nem a népesség előregedése, bár az is egyértelmű tendenciát mutat, hanem a népesség csökkenése. Bár erre vonatkozóan többféle, optimistább vagy pesszimistább prognózis látott napvilágot, a népességcsökkenés mértéke drasztikusnak mondható. Míg a rendszerváltáskor, 1990-ben Románia lakossága 23 milliós volt, ez a szám 2015-ben már csak 19 millió körüli volt, és 2050-re csupán 13 millióra várható. Ennek oka nem csupán a születési ráta csökkenése, hanem elsősorban a munkaerő elvándorlásának jelensége. Egyes adatok szerint ez közel 2,5 millió román állampolgárt jelent, akik sokszor családjukat, gyermekeiket maguk után hagyva vállalnak munkát Olaszországban, Spanyolországban, Németországban, Angliában és számtalan más államában Európának és a világnak.⁵

A népesség előregedése is komoly kihívás elé állítja a román szociálpolitikát. A 65 évnél idősebbek aránya 2005-ben még 18 százalék volt, 2020-ra már 30, 2050-re pedig több mint 50 százalékot jósolnak a számítások.

Az egyre kisebb létszámot jelentő befizetők tehát fokozatosan egyre bővülő létszámú nyugellátásra jogosult személyt kell eltartanak. A nyugdíjalap állandósult deficitjét tovább rontja a gyenge befizetési arány.⁶ Erre vonatkozóan ugyan különböző adatok láttak napvilágot, azonban a pénzügyi fegyelem hiánya, a feketegazdaság, illetve a minimálbére bejelentett munkavállalók nagy száma egyértelműen problémákat okoz, és fog okozni. Ilyen körülmények között az átlagfizetés és átlagnyugdíj közötti helyettesítési ráta alig több, mint 50 százalék, miközben az átlagnyugdíj összege 1106 RON (kb. 237 euró) volt 2017-ben.⁷

Az egységes állami nyugdíjrendszerre vonatkozó törvény megjelenését követően a reform deklarált célja a rendszer fenntartásához szükséges GDP-arány csökkentése volt. Ennek érdekében azonban úgy tűnt, nem a szabályozáson kell további változásokat eszközölni, hanem a befizetések hatékonyabb begyűjtését kell megcélozni, illetve olyan munkaerőpiaci intézkedésekre lett volna és lenne szükség, amely a foglalkoztatottsági arányt növeli a munkaképes korú lakosság körében. A 2010-ben kiépített rendszer, úgy

tűnt, további szigorításokat már nem viselt volna el a jogosultsági feltételek tekintetében, leszámítva a nyugdíjkorhatár egységesítését nők és férfiak számára, amely jelen pillanatban még eltérő, 63 év nőknek, 65 év férfiaknak. Ennek a lépésnek a szükségességét az Európai Bizottság a Romániára vonatkozó országjelentésekben és ajánlásokban újra és újra felvetette, egyelőre eredmény nélkül.⁸

A 2008-ban elindult kötelező magán-nyugdíjbiztosítási rendszer, illetve a fakultatív magán-nyugdíjbiztosítási rendszer szabályozásának átalakítása az elmúlt évtizedben gyakorlatilag folyamatosan napirenden volt, anélkül, hogy lényeges változás történt volna. Felmerült a foglalkoztatói nyugdíjrendszer bevezetésének a gondolata, ilyen irányban törvénytervezet is született, amely azonban nem valósult meg. A kötelező magánnyugdíjrendszerbe a törvényben 6 százalékos meghatározott befizetési arányt évi 0,5 százalékos emelésekkel 2016-ra kellett volna elérni, azonban ez az arány még 2017-ben is csak 5,1 százalék volt. A jelenlegi körülmények között pedig reálisabbnak tűnik a kötelező magán-nyugdíjbiztosítási rendszer teljes megszüntetésének forgatókönyve, mint az, hogy a 6 százalékos hozzájárulási arány megvalósuljon. Mindez annak ellenére, hogy a kötelező magánnyugdíjrendszer taglétszáma 2017 végére elérte a 7 042 179 főt, és a jelenleg működő hét alap által kezelt nettó aktívum a 39 741 200 román lej.⁹

A fakultatív nyugdíjpillér jelentősége lényegesen kisebb, a rendszerben részt vevők létszáma 2017 végi hivatalos adatok szerint csupán 446 131, a kezelt aktívum pedig mindössze 17 806 000 román lej.¹⁰

3. A román nyugdíjrendszer átalakításának aktuális tendenciái

3.1. Az állami nyugdíjpillérben alkalmazott egységesség elvének és a pontrendszer szerinti számítás elvének meggyengítése

A 2010-ben hatályba lépő egységes állami nyugdíjtörvénnyel, ha időlegesen is, de lezárulni látszott a román nyugdíjreform. A jövőben már csak az esetleges apróbb korrekciók mellett annak kiforrása volt várható, s mint láttuk, a szakértők meglehetősen egybehangzó véleménye alapján a szabályozáshoz hozzányúltni már nem volt célszerű, sokkal inkább annak minél szigorúbb betartása lett volna indokolt annak érdekében, hogy a nyugdíjrendszer fenntarthatóságához közelebb kerüljünk.

A 2015-ben elkezdődött folyamatot nehezen tudnánk másképp, mint visszarendeződési folyamatként értékelni.

Ennek ellenére, és nagyon rövid idő elteltével olyan rendelkezések léptek hatályba, amelyek alapjaiban érintették a hatályos nyugdíjrendszert, annak elveit, szerkezetét és működését. A 2015-ben elkezdődött folyamatot nehezen tudnánk másképp, mint visszarendeződési folyamatként értékelni. Annál is inkább, mivel az állami nyugdíjpillér két

legfontosabb összetevőjét érintették a változások: az egységesen meghatározott rendszert, illetve a pontrendszeren alapuló járadékszámítást.¹¹

Az a jogszabály, amely az egységes rendszer elvével elsőként szembemelve hozott létre a korábbiakhoz hasonló, az állami rendszerrel párhuzamosan és sajátos szabályok alapján működő nyugdíjrendszert, a katonai nyugdíjakról szóló 2015 évi 223. számú törvény.¹² Bár a jogszabály címében csak a katonaságra utal, hatálya alá tartoznak a rendőrség, csendőrség és büntetés-végrehajtási intézmények állományában levő tisztségviselők is. A jogszabály értelmében meglevő párhuzamos rendszerek mellett a katonaság nyugdíjrendszere ismét külön szabályozást kapott, az egységes rendszertől eltérő szerkezete, működési elvei és szabályai következtében ismét kiváltságos helyzetet teremtett a hatálya alá eső személyek számára. A törvény nem tartotta meg sem a korábbi nyugdíjazási feltételeket, sem a pontrendszer alapú nyugdíjszámítási módot, sőt, a folyósítás alatt levő nyugdíjak újraszámolását rendelte el 2016. január 1-jével kezdődően, egy általános 5 százalékos nyugdíjemelés mellett.

A pontrendszerű számítás helyett a törvény visszavezette a korábbi járadékszámítást, amelynek értelmében a nyugdíj összegét az utolsó öt szolgálati évből kiválasztott hat egymást követő hónap jövedelme alapján számolják ki, ami ismét eltávolítja a teljes aktív életszakasz alatt befizetett járulékok és a kapott nyugdíjjáradék közötti megfelelő arányt.

3.2. A szolgálati nyugdíjpótlék és az „öregségi juttatás” bevezetése

A másik olyan intézkedéscsomag, amely a felépített nyugdíjrendszer lényegi elveivel szembe-melve hozott jogszabályi változásokat, az egységes állami nyugdíjrendszerre vonatkozó törvény által a rendszerbe integrált, azonban a korábbi szabályozás alapján is kedvezményezett kategóriák számára bevezetett „szolgálati nyugdíjak”, illetve az „öregségi juttatások” bevezetése volt.

A szolgálati nyugdíjpótlék visszavezetése érdekében a román jogalkotó nem nyúlt a hatályos nyugdíjtörvényhez, minden esetben az adott szakma gyakorlására vonatkozó jogszabály módosítására került sor. Ilyen módon történt többek között 2015 áprilisában a polgári repülés, júniusban a törvényszéki írnokok és a diplomáciai testület, szeptemberben pedig a Számvevőszék alkalmazottaira vonatkozó jogszabályok esetében.

2015 decemberében sor került a parlamenti képviselők és szenátorok öregségi juttatását bevezető jogszabály megszavazására, majd néhány nappal később az önkormányzati tisztségviselők juttatását előkészítő törvény is napirendre került.

Az „öregségi juttatásnak” nevezett nyugdíjpótlékre való jogosultság feltételei alapvetően azonosak voltak mind a parlamenti képviselők és szenátorok, mind az önkormányzati tisztségviselők számára.¹³ A törvény értelmében a nyugdíjkorhatár elérése után a legkevesebb hat havi, legtöbb három mandátumot kitöltő képviselők és szenátorok jogosultak az öregségi juttatásra, amely bármilyen jellegű jövedelemmel halmozható, és összege egyenlő a bruttó képviselői/szenátori juttatás 0,55 százalékával, a megfelelő időszakra számolva. Előzetes számítások szerint ez 1500–4600 RON közötti értéket jelentett, miközben Romániában az átlagnyugdíj 890 RON volt.¹⁴

Hasonló jogszabály született pár nappal később az önkormányzati tisztségviselők öregségi juttatásáról is. Ezt azonban a 22/2016. január 20-i számú döntésében¹⁵ az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította azzal az indoklással, hogy nem kellően tisztázott az öregségi juttatás intézményének fogalma, jogosultjainak köre, a juttatás kiszámításának módszertana (Románia Alkotmánya 1(5) cikk), sérti a jogegyenlőség elvét (16. cikk), és nem jelöli meg a szükséges finanszírozási forrásokat (138(5) cikk).

Az AB-döntést követően tehát azzal az abszurd helyzettel állhatunk szemben, hogy két közel azonos megszövegezésű jogszabály közül az egyik alkotmányellenesnek minősült, a másik változatlanul hatályban van, és alkalmazzák.

3.3. A kötelező magánnyugdíjrendszer átalakításának forgatókönyvei

Az állami nyugdíjpillér változtatásai után a 2017-es év a kötelező magánnyugdíjpillér átalakításának megkezdéséről szólt. Továbbra is napirenden van ugyan egy teljesen új nyugdíjtörvény kidolgozása, amelyet a szaktárca 2017 októberére ígért, azonban egyelőre nem került nyilvánosságra. Nem tudni pontosan, milyen átalakításokat tervez a nyugdíjrendszeren Románia hatalmon levő kormánya. Sajtóértesülések szintjén annyit lehet tudni, hogy Olguța Vasilescu munkaügyi miniszter asszony azt nyilatkozta, továbbra sem tervezik az egységes nyugdíjkorhatár bevezetését, ellenben előrehozott nyugdíjazási vagy karkedvezményes nyugdíjazási kedvezményeket ígérnek bizonyos személyi kategóriák számára. Példaként a három vagy annál több gyermeket nevelő nőket említette, azonban konkrét részletekről nem tudunk.

Ami viszont az eddigi intézkedésekből egyértelműen látszik, hogy a hangsúlyt erőteljesen az állami pillérre kívánja visszahelyezni a kormány, mégpedig a kötelező magán-nyugdíjbiztosítási pillér kárára.

2017. június utolsó napjaiban az új pénzügyminiszter, Ionuț Mișa hivatalba lépése egyik első nyilatkozatában kijelentette, hogy Romániában megszűnik a kötelező magán-nyugdíjbiztosítási pillér. Közvetlenül ezt követően a miniszterelnök, Mihai Tudose, illetve a kormányon levő párt elnöke, Liviu Dragnea kijelentette, hogy nincs szó megszűnésről. A kormányzati kommunikáció ettől a pillanattól kezdődően egyértelműen mutatja, hogy függetlenül attól, milyen változások következnek a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás terén Romániában, ezekre nem átgondolt és hosszú távú stratégia alapján fog sor kerülni. Szeptemberre már három forgatókönyvet emlegetett a kormány: a II. pillér megszüntetését, gyakorlatilag visszaállamosítását, a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás átalakítását önkéntes biztosítássá, illetve a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások csökkentését olyan módon, hogy annak egy részét visszairányítják az állami nyugdíjalapba.

Amikor Románia elkezdte megvalósítani a nyugdíjreformot, mind a parametrikus, mind a paradigmatisms változtatásokkal kapcsolatban a legnagyobb kritika egyértelműen az volt, hogy nincs megfelelő társadalmi párbeszéd a háttérben. Ez a hiány a lehető legélesebben felmerül jelen pillanatban is. Nem pusztán arról van szó, hogy a szociális partnerekkel való

konzultáció nélkül születnek a döntések, de arról is, hogy a Román Magánnyugdíjakért Egyesület (Asociatia pentru Pensiiile Administrative Privat din Romania – APAPR) többszöri kérése ellenére sem indult el semmilyen párbeszéd a felek között arra vonatkozóan, hogy mi történjen a kötelező magán-nyugdíjbiztosítással.

Azzal kapcsolatban, hogy miért tartja a kormány szükségesnek az átalakítását, két kijelentés merült fel leggyakrabban. Az egyik az, hogy semmiképpen sem az állami rendszer deficitje miatt van szükség átalakításokra. Ez egyértelműen ellentmond ugyanakkor a pénzügyi adatoknak, amelyeket maga a pénzügyminisztériumot vezető Ionuț Mișa nyilatkozott, aki 2017-re 14,1 milliárd román lejes deficitet jelentett be.¹⁶ A másik kijelentés az, hogy a II. pillér hatékonysága – szemben az állami pillér hatékonyságával – nem megfelelő, ezért szükséges nagyobb hangsúlyt fektetni ez utóbbira. Nyilvánvaló, hogy ez a kijelentés azért nem releváns, mivel egy felosztó-kirovó rendszer esetében, mint amilyen az állami pillér, semmiképpen sem beszélhetünk hatékonyságról, olyan értelemben, mint egy magánbiztosítás esetében.

3.4. A román nyugdíjszabályozás újdonságai

A tavalyi év utolsó heteiben több olyan intézkedést hozott a kormány, amelyek részben az állami, részben a kötelező magánbiztosítási pillérét érintik a nyugdíjrendszernek.

A legfontosabb változás, amely a társadalombiztosítási jogban meglehetősen egyedülálló helyzetet teremtett Romániában, a 2017. évi 79. számú sürgősségi kormányrendelet.¹⁷ Ennek értelmében 2018. január 1-jével kezdődően a nyugdíjjárulék befizetése teljes mértékben a munkavállalót terheli, a munkáltatónak csak visszatartási és folyósítási kötelezettsége van, kivéve a különleges vagy speciális munkakörülményeket, amikor a 25 százalékos általános nyugdíjjárulék mellett további 4, illetve 8 százalékkal járul hozzá a finanszírozáshoz a munkáltató is.

2018. január 1-jével kezdődően a 25%-os nyugdíjjárulék befizetése teljes mértékben a munkavállalót terheli.

Hasonlóképpen csak a munkavállalót terheli a 10 százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás befizetése is.

A munkáltató kizárólagos finanszírozásában maradt a 2,25 százalékos ún. „munkabiztosítási járulék”. Ez gyakorlatilag nem más, mint a balesetbiztosítás, munkanélküliség elleni biztosítás, ideiglenes munkaképtelenség esetére szóló biztosítás és a bérgarancia alapba való befizetés összevonásából származó járulék.

A kötelező magánnyugdíj pillért érintő változásokat a 2017. évi 82. számú sürgősségi kormányrendelet tartalmazza.¹⁸ A jogszabály tulajdonképpen több hatályos norma módosítását tartalmazza, és a normaszöveggel közel azonos terjedelemben sorolja fel a bevezetésének az indoklását. Ezek közül a legfontosabb az, hogy a 2017–2020 ciklusra szóló kormányprogram

ígéretének betartása miatt van szükség módosításokra, azaz a nyugdíjpont emelése érdekében, illetve azért, mert az intézkedések elmaradása költségvetési problémákat okozna. Ezzel mintegy közvetett módon elismerésre került az, hogy a magán-nyugdíjbiztosítási rendszer működésébe való beavatkozásnak egyértelműen pénzügyi indokai vannak.

Az új szabályozásnak köszönhetően 2018. január 1-jétől a II. pillérbe való hozzájárulás mértéke 5,1-ről 3,75 százalékra csökken. Ezzel szemben viszont a nyugdíjpont értéke – igaz, csak július 1-jével kezdődően, de – a terv szerint 1100 lejre növekszik, míg a garantált minimumnyugdíj 640 lejben került meghatározásra.

A kötelező magánnyugdíjrendszerbe való befizetés a munkaügyi miniszterasszony szerint nem jelent nominális értelemben vett csökkenést, mivel egyúttal a bérek is emelkedni fognak.¹⁹ Ez az érv azonban nem áll meg, elsősorban azért, mivel a bruttó bérek növekedése csak a közzszférát érinti, a versenyszférában semmi sem kötelezi a munkáltatókat arra, hogy a társadalombiztosítási hozzájárulásoknak a munkavállalóra való terhelését ellensúlyozandó béremeléseket hajtsanak végre.

Másik részről ugyanakkor a Román Magánnyugdíjakért Egyesület sajtóközleményében arra hívja fel a figyelmet, hogy a magánnyugdíjalapba való hozzájárulások lecsökkentése a majdani nyugdíjjáradék 20 százalékos csökkenését fogja előidézni.²⁰

4. Záró gondolatok

Románia nyugdíjbiztosítási szabályozásának történetében az elmúlt rövid időszakot, a bevezetett változásokból adódóan, kiemelten fontosnak tekinthetjük. Ez nem jelent azonban pozitív értelemben vett változást. Minden jel arra mutat, hogy az intézkedéseknek hosszú távon inkább negatív hatásuk lesz, amelyeket a jövő nyugdíjasai fognak megtapasztalni.

Jelen pillanatban nem látni pontosan, hogy milyen további módosításokra kell felkészülni, de úgy tűnik, a kötelező magánnyugdíj rendszere lesz az, amely az elkövetkező időszakban az érdeklődés központjában fog állni. Nincs általános recept arra, hogy pontosan milyen megoldások vezetnek el egy fenntartható nyugdíjrendszer kiépítéséhez. Elég egyértelmű azonban, hogy az állami felosztó-kirovó rendszerek a kialakulóban levő demográfiai körülmények között nem maradnak működőképesek. Az öngondoskodás szerepét ilyen körülmények között nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Az, hogy mindezen körülmények között a román döntéshozók az állami pillér erősítését a magánbiztosítási pillér kárára próbálják megvalósítani, nem tűnik bölcs döntésnek. Különösképpen úgy, hogy a döntések mögött csak pillanatnyi érdekeket és tűzoltás jellegű problémamegoldást érzékelünk, és nem átgondolt, szociális párbeszédre alapuló stratégiát.

Az elmúlt rövid, alig kétéves időszaknak ez az egyik legnyilvánvalóbb tanulsága: a román nyugdíjrendszer fenntarthatóságára a demográfiai és gazdasági problémák mellett legalább akkora veszélyt jelent a politikai lobbiság, az átgondolatlan, pillanatnyi érdekek mentén hozott döntések egymásutánja.

HIVATKOZÁSOK

- ¹ Lásd részletesen: Vallasek Magdolna (2015): A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonalai a jogharmonizáció tükrében, Scientia Kiadó, Kolozsvár
- ² A vizsgált év hivatalos adatai alapján (2009) a legkisebb és a legnagyobb összegű nyugdíj között mintegy százszoros különbség volt. A legkisebb folyósított nyugdíj összege 350 román lej volt, míg a legnagyobbé meghaladta az állami rendszerben a 23.000 lejt, a párhuzamos rendszerekben folyósított szolgálati nyugdíjak esetében pedig a 35.000 lejt. <https://www.cnpp.ro/statistici>
- ³ Dobre, Susana - Ioniță, Sorin - Marinache, Daniela: (2012) Cine va mai plăti pensiile „decrețielor” în 2030? Situația României în context comparativ UE și șapte scenarii de evoluție a sistemului public de pensii. București, Expert Forum, Working Paper no. 3.
- ⁴ Barta Judit – Dezse Tivadar (2016): The Hungarian Pension System: The Present and a Possible Future, European Integration Studies, Volume 12, Number 1, pp. 88–89.
- ⁵ Anuarul statistic al României 2000–2015, www.insse.ro
- ⁶ Dobrescu, Smaranda - Mihai, Șeitan: (2005) Pensii private. București, Ed. Juridică, 17 old. Az idézett kötet mindkét szerzője vezette a román munkaügyi tárcát, Smaranda Dobrescu 1999–2000, Mihai Șeitan 2009–2010 között. Ez utóbbi az Országos Nyugdíjpénztár elnöke is volt, illetve részt vett a román nyugdíjreform jogszabályi kereteinek megteremtésében. A szerzők adatai szerint, az általuk vizsgált időszakban (2000–2005) a nyugdíjárulékoknak a Nyugdíjpénztárba való utalásának valós aránya nem érte el a 70%-ot. <http://www.insse.ro/cms/>, http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/pensii_tr3r17.pdf
- ⁷ https://ec.europa.eu/info/files/2017-european-semester-country-report-romania_en
- ⁸ <http://www.apapr.ro/statistics.html>
- ⁹ <http://www.apapr.ro/statistics.html>
- ¹⁰ <http://www.apapr.ro/statistics.html>
- ¹¹ Lásd részletesen: Vallasek Magdolna (2016) A román nyugdíjrendszer – tervek, perspektívák, A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Agrár- és Munkajogi Intézeti Tanszék 2017, open acces elektronikus kiadvány
- ¹² 223/24.07.2015 számú törvény a katonai nyugdíjakról. Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 556/27.07.2015 számában.
- ¹³ A román Parlament változó számú képviselővel és szenátorral működött a rendszerváltást követően. A 2012–2016 közötti ciklusban 588 parlamenti jutott mandátumhoz, a 2016-os választásokat követően a Parlament létszáma csökkent, összesen 466 főre.
- ¹⁴ A tanulmány megírásakor ennek értéke nagyjából 320-990 euró, illetve 190 euró volt.
- ¹⁵ http://juri.ro/static/files/2016/februarie_2016/26/decizia_22.pdf
- ¹⁶ http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-21938285-misa-mfp-despre-pensiile-speciale-deficitul-fondul-pensii-este-14-1-miliarde-acest.htm
- ¹⁷ Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 885/10.11.2017 számában.
- ¹⁸ Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 902/16.11.2017 számában.
- ¹⁹ <http://www.mediafax.ro/social/ia-olgota-vasilescu-contributiile-la-pilonul-ii-de-pensii-nu-se-reduc-pana-la-urma-este-al-statu-lui-chiar-daca-are-management-privat-tariceanu-se-poate-opta-si-pentru-pilonul-iii-16794744>
- ²⁰ <http://www.apapr.ro/images/stories/materiale/COMUNICATE/2017/2017%2011.pdf>

IRODALOMJEGYZÉK

- Barta Judit – Dezse Tivadar (2016): The Hungarian Pension System: The Present and a Possible Future, European Integration Studies, Volume 12, Number 1
- Dobre, Susana - Ioniță, Sorin - Marinache, Daniela: (2012) Cine va mai plăti pensiile „decrețielor” în 2030? Situația României în context comparativ UE și șapte scenarii de evoluție a sistemului public de pensii. București, Expert Forum, Working Paper no. 3.
- Dobrescu, Smaranda - Mihai, Șeitan: (2005) Pensii private, Ed. Juridică, București
- Vallasek Magdolna (2015): A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonalai a jogharmonizáció tükrében, Scientia Kiadó, Kolozsvár
- Vallasek Magdolna (2016) A román nyugdíjrendszer – tervek, perspektívák, A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Agrár- és Munkajogi Intézeti Tanszék 2017, open acces elektronikus kiadvány
- *** Anuarul Statistic al României, 2000–2015-es évek

Internetes források (letöltések 2018. január 30):
<https://www.cnpp.ro/statistici>
<http://www.apapr.ro/statistics.html>
https://ec.europa.eu/info/files/2017-european-semester-country-report-romania_en
http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/pensii_tr3r17.pdf
http://juri.ro/static/files/2016/februarie_2016/26/decizia_22.pdf
<http://www.apapr.ro/images/stories/materiale/COMUNICATE/2017/2017%2011.pdf>

FELELŐSSÉGBIZTOSÍTÁS VS. KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG

Dr. Katarina Kirstova Csc (Univerzita Pavla Jozefa Safárika v Kosiciach, Kosice, egyetemi tanár)

ÖSSZEFOGLALÓ

A felelősségbiztosítás szlovák jogi szabályozása körében egyre nő a kötelező biztosítások jelentősége, mivel a technikai fejlődés, az automatizáció, valamint az új szakmai tevékenységek kialakulása és elterjedése magukban hordozzák a károkozás kockázatának emelkedését.

SUMMARY

Nowadays the compulsory insurance become more and more important in the Slovak liability insurance legislation law, due to technical development, automatization, emergence of new professional activities, that includes increasing risk of liability damages.

Kulcsszavak: felelősségbiztosítás, kötelező biztosítás, kárkockázat

Keywords: liability insurance, compulsory insurance, injury risk

JEL: 3.11 K12

DOI: 10.18530/BK.2018.1.82

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.82>

A károkozással kapcsolatos felelősségbiztosítás fogalmának definiálása során a Szlovák Polgári Törvénykönyvről szóló 1961. évi 40. sz. törvény (a továbbiakban: OZ) 788. paragrafusa 1. bekezdéséből kell kiindulnunk, mely a véletlen események során felmerülő költségek megtérítését biztosítja, valamint a 822. paragrafusból, mely ennek a felelősségnek a biztosítására irányul. A felelősségbiztosítás tulajdonképpen a biztosított mint potenciálisan felelősségre vonható személy védelmét garantálja az esetleges jövőben bekövetkező káresetek során.

Ez a védelem nem akadályozza meg, hogy a természetes vagy jogi személy káreset során felelősségre vonható legyen. A kártérítési felelősségre vonatkozó szabályok éppen ezért elsősorban preventív szerepet töltenek be, arra kötelezve a személyeket, hogy ne károsítsák egy másik személy egészségét, vagyonát, továbbá a természetet, illetve környezetüket (lásd az OZ 415. és azt követő paragrafusait), ellenkező esetben a jogszabályok a kártérítés polgári jogi szankcióját helyezik kilátásba.

Amint az tehát nyilvánvaló, a felelősségbiztosítás a biztosított kártérítési felelőssége esetén történő védelem biztosítására irányul. A biztosítás segít a károkozás következményeit enyhíteni, mely funkció az OZ 822. paragrafusból következik. Eszerint a biztosított személynek joga van ahhoz, hogy biztosítási esemény esetén – mely tulajdonképpen a biztosított kártérítési kötelezettségét vonja maga után – a biztosító térítse meg az okozott kárt, a biztosítási feltételeknek megfelelően.

A felelősségbiztosítás nyújtotta védelem a biztosított személyt elsősorban a rendkívüli és hosszú távú pénzügyi terheléstől óvja meg, melyet egy nagyobb léptékű kár kompenzációja róna rá. Ennek ellenére a felelősségbiztosítás semmiképpen sem vezethet a preventív és nevelő funkciók hatásainak gyengüléséhez. A biztosított személy – még ha tudatában is van annak, hogy a biztosító fedezi az általa okozott kárt – viselkedésével szándékosan nem szegheti meg a kártérítési felelősségre vonatkozó jogszabályokat, tehát szándékosan nem okozhat kárt. A biztosítási feltételek tartalmazznak kivételeket, például arra az esetre, ha a kár szándékos, felróható magatartás során keletkezett, valamint az önrésszel kapcsolatos rendelkezéseket, melyek alapján a biztosított maga téríti meg az okozott kárt, amennyiben az kismértékű.

A felelősségbiztosításnak nagy szerepe van a károsult védelmében is, különösen akkor, ha a károkozónak nem áll rendelkezésére megfelelő mennyiségű pénzösszeg a kár rendezésére. A biztosító tehát a károkozó helyett fedezi a kárt, és ezzel hozzájárul a kár következményeinek mielőbbi eltávolításához, valamint a kártérítési felelősség reparációs és kártérítési funkcióinak érvényesüléséhez. Annak eredményeképpen, hogy a biztosító az egészségében kárt szenvedett sértett gyógyulási költségeit is állja, megtéríti az állam által fizetett egészségbiztosítási juttatásokat, valamint a nyugdíjbiztosítással kapcsolatos juttatásokat is.

A biztosítási jogviszony leggyakrabban szerződéses alapon jön létre, de egyre gyakoribbak az ún. *kötelező biztosítási szerződések*. Az OZ módosításával (2002. évi 526. sz. törvény) megváltozott a 729. paragrafus, mely így összhangba került a kötelező biztosítás európai

jogszabályaival (lásd a 88/357/EGK sz. irányelv 8. cikkelyét), így tehát a biztosításkötési kötelezettség akkor is teljesül, ha a kötelező biztosítás szabályai egy EU-tagállam, illetve az Európai Gazdasági Közösség (EGK) egyik tagállamának jogszabályában találhatóak, és a megkötött szerződés összhangban van az ott foglaltakkal. Ennek fényében, ha egy EU-tagállam jogszabályainak különös rendelkezései a szerződéskötési kötelezettség mellett azt is megszabják a biztosítónak, hogy a biztosítás megszűnését jelentse a kompetens állami szerveknek, a megszűnéssel kapcsolatos jogokat harmadik személyekkel szemben a biztosító csak a tagállam jogszabályaiban foglaltakkal összhangban tudja érvényesíteni (lásd az OZ 789. paragrafus 2. és 3. bekezdését). A biztosításkötési kötelezettséget Szlovákiában több speciális rendelkezés is tartalmazza, ezek között például a vadászatról szóló 2009. évi 274. sz. törvény 52. paragrafus, az 1998. évi 143. sz. törvény 13. paragrafus, valamint az ügyvédi tevékenységről szóló 2003. évi 586. sz. törvény 27. paragrafus, a közjegyzőkről szóló 1992. évi 323. sz. törvény 12. paragrafus első bekezdésének b. pontja, az utazásokról és az utazási irodák vállalkozási feltételeiről szóló 2001. évi 281. sz. törvény 9. paragrafus, továbbá az atomenergia békés felhasználásáról szóló 2004. évi 541. számú törvény 30. paragrafusának első bekezdése. A kötelező felelősségbiztosítás olyan tevékenységek kapcsán nyújt védelmet a biztosítottaknak, melyek során a károkozás kockázata különösen magas (pl. személygépjármű-vezetés). A biztosított védelme mellett a kötelező felelősségbiztosítás kockázatos tevékenységek során védelmet nyújt olyan harmadik személyeknek is, melyek e magas kockázat következményeinek vannak kitéve.

A biztosításkötési kötelezettséget Szlovákiában több speciális rendelkezés is tartalmazza.

A technika és tudomány állandó fejlődése és az általános modernizáció, illetve automatizáció mind-mind hozzájárul olyan károkozás kockázatának emelkedéséhez, melyek kapcsán egyre inkább objektív felelősségről (káros kockázattal való felelősségről) beszélhetünk, más szóval bizonyos szakmai tevékenységek magukban hordozzák a kár keletkezésének kockázatát vagy ennek esetleges veszélyét, amikor szintén felelősségi jogviszony alakulhat ki. Elengedhetetlen tehát, hogy a *kockázattal való felelősség szigorú objektívizációja a kötelező felelősségbiztosítások számának* növekedését vonja maga után. A funkciója szempontjából a kötelező biztosítás minden esetben az okozott kár reális megtérülésének célját szolgálja a károk ún. kollektív rendszerezésén keresztül, arra az esetre, ha a biztosított (károkozó) vagyoni, illetve pénzügyi helyzete ezt egyébként nem tenné lehetővé. A kollektív rendszerezés kétségkívül leszűkíti a kártérítési felelősség alkalmazási szféráját, ennek következtében a kártérítési felelősség többé nem az egyetlen forrása a káros következmények eltávolításának. Ugyanakkor a biztosítás károkozóval szembeni feladata, hogy védelmet nyújtson a vállalkozással kapcsolatban felmerülő aránytalan kockázat esetén is.

A modern társadalom feladata a kártérítési felelősség és a felelősségbiztosítás intézményeinek összeegyeztetése és ezek kölcsönös kiegészítésének fenntartása. Más szóval semmiképp sem lehet szó arról, hogy a kártérítési felelősség és a felelősségbiztosítás kizárják egymást. A biztosító által

nyújtott teljesítést az előzetes megállapodás eredményeként a biztosítottra kiszabott biztosítási díj rendszeres fizetése egyensúlyozza ki – ez tulajdonképpen az ellenszolgáltatása a kár biztosító általi fedezésének.

A biztosító által teljesített összeget mindig egy felső határ korlátozza, mely leggyakrabban az okozott kár mértékének felel meg. Ez megakadályozza, hogy a biztosított kártérítés gyanánt, a törvény által meghatározott kárnál magasabb összegben állapodjon meg a károsulttal a biztosító rovására. A felelősségbiztosítással való visszaélés, mellyel a biztosított vagyoni előnyre tehetne szert, minden esetben tilos.

A biztosító által teljesített összeg mértéke azonban függ továbbá attól is, hogy a felek nem állapodtak-e meg egy konkrét teljesítési összegben szerződéskötéskor, illetve, hogy ilyen összeg nincs-e a biztosítási feltételekbe foglalva, melyek a szerződés elválaszthatatlan részét képezik. Amennyiben a szerződésben vagy biztosítási feltételekben megállapított teljesítés alacsonyabb, mint az okozott kár, a különbség teljes mértékben a biztosítottra hárul.

A felelősségbiztosítás feltételei nem tartalmaznak konkrét biztosításokra vonatkozó különleges szabályokat. A gyakorlatban viszont a biztosítások különböző fajtái és típusai fejlődtek ki. A felelősségbiztosítások többsége vagy egy bizonyos tevékenység során felmerülő felelősség kapcsán nyújt védelmet – mint például gépjárművezetés, vadászat, veszélyes foglalkozások – vagy a biztosítás egyéb fajtáival együtt, például lakásbiztosítás, utasbiztosítás stb.

A felelősségbiztosítás, ennek konkrét felelősséggel való viszonyából adódóan, csak akkor lép életbe, amikor a biztosított személy a törvény szerint válik felelőssé káreset következtében. Minden esetben feltétel, hogy a biztosított és a károsult között felelősségi jogviszony álljon fenn. Ilyen jogviszony nem keletkezhet akkor, ha a biztosított természetes vagy jogi személy saját egészségét vagy vagyonát károsítja, mivel a felelősségbiztosítás önkár esetén nem biztosít fedezetet Szlovákiában. Az önkár esetei során a személyi biztosítás, illetve vagyoni károkra vonatkozó biztosítás nyújthat védelmet.

A felelősségbiztosítás feljogosítja a biztosított személyt, hogy a biztosító megtérítse az általa okozott kárt a biztosítási szerződésben foglalt feltételek mellett. A szerződésnek minden esetben tartalmaznia kell azt, hogy a felelősségbiztosítás milyen esetekre vonatkozik. Annak ellenére, hogy a kártérítési felelősség csak bizonyos tevékenységek kapcsán keletkezhet, a biztosítási teljesítéshez nem elegendő kizárólag ennek aktív végzése – ez mindössze egyik feltétele a biztosított teljesítésre való jogosultságának. Ez a jogosultság csak akkor keletkezik, ha a felelősségnek a törvényben foglalt összes követelménye fennáll. Személyi sérülés esetén a biztosítási teljesítés minden vagyoni és nem vagyoni jellegű kárt (sérelmet) fedez (fájdalomdíj, keresetvesztés, orvosi költségek, az életminőség csökkenésével kapcsolatos kártérítés stb.). Vagyoni kár esetén a biztosító fedezi mind a vagyontárgyban keletkezett kisebb károkat, a totálkárt, valamint a elvesztésből adódó kárt is.

A biztosítási teljesítés további feltétele az is, hogy a károkozó felelőssége a biztosítás jogviszonyának időtartama alatt következzen be. Ez a követelmény különösen olyan esetekben fontos, amikor a kár a károkozó magatartást követően következik csak be. Amennyiben a károkozó magatartás és a kár nem egyidejű, viszont okozati összefügg-

gés kapcsolja őket egymáshoz, a biztosító akkor is köteles teljesíteni, ha a jogellenes cselekvés még a biztosítási szerződés ideje alatt, kár viszont csak a szerződés lejáta után keletkezett.

A biztosított kártérítési felelősségét a szlovák jogszabályok alapján kell megítélni, melyek a konkrét biztosítás típusára vonatkoznak (elsősorban az OZ, esetleg különös rendelkezések – pl. a már fentebb említett ún. „atomtörvény”). Általában a biztosító teljesítési kötelezettsége a biztosítási esemény bekövetkeztének pillanatában keletkezik. Felelősségbiztosítás esetén ez az esemény a károkozó kártérítési felelősségének kezdete. A kártérítési felelősség feltételeit az OZ erre vonatkozó részében tartalmazza (420. és azt követő paragrafusai). A károkozó azon kártérítési kötelezettsége, melyet a biztosítás nem fedez, nem tekinthető biztosítási eseménynek.

A kártérítési kötelezettség közvetlenül a törvényből adódóan keletkezik, tehát nem feltétele a kártérítés jogának érvényesítése. Más szóval tehát a kár megtérítésének kötelessége biztosítási eseménynek számít akkor is, ha nem lett érvényesítve semmilyen formában a károsult által. Mivel a biztosítási esemény ideje egyúttal a kártérítési kötelezettség keletkezésének ideje is, így jelentősége van az elévülési szempontjából az OZ 104. paragrafusa értelmében. Ennek alapján az elévülési idő kezdete a biztosítási esemény bekövetkeztétől számítódik. A károsult kárigényének érvényesítésével kapcsolatos elévülési idő nem tévesztendő össze a 104. paragrafusban foglalt elévülési idővel, mely a biztosítási teljesítés jogának érvényesítési határideje. Magyarán ez az elévülési időtartam a károkozó és a biztosító közötti jogviszonyban játszik szerepet.

A felelősségbiztosítási szerződésnek tartalma szempontjából egyértelműen kell rendelkeznie, kiváltképpen a lényeges tartalmi elemeit tekintve, melyek a bebiztosított személyére, a biztosítás mértékére, a biztosított felelősség típusára, a teljesítés idejére és a fizetendő biztosítási díj összegére vonatkoznak. A biztosítási szerződés visszterhes, viszont a biztosítási teljesítés, mely a harmadik személy kárpótlását szolgálja, véletlen eseménynek van alárendelve. Ennek fényében a biztosítási teljesítés köteletségének keletkezése és mértéke minden esetben bizonytalan, mivel a biztosító nem tudja előre, hogy a jövőben bekövetkezik-e káreset, és amennyiben igen, milyen mértékű lesz a kár. Ezzel szemben a biztosítási díj fizetése mindig rendszeresen, előre megállapított díjazás alapján történik a biztosított személy által a szerződés érvényességének időtartama alatt. A felelősségbiztosításnál a biztosítási feltételek nem számolnak a biztosítási díj köteletségének megszűnésével – ilyen eset például személyi biztosításnál adódhat.

Amennyiben a felelősségbiztosítási szerződés harmadik személy javára kötött, az OZ harmadik személy javára történő szerződéssel (*in favorem tertii*) kapcsolatos feltételeinek kell teljesülnie (lásd az OZ 50. paragrafusát).

Annak ellenére, hogy az OZ nem szab meg külön formai kritériumokat a felelősségbiztosítási szerződéseknek, a 791. paragrafus kógens főszabályát kell alkalmazni, mely szerint a biztosítással kapcsolatos jogügyleteknek írásosnak kell lenniük, amennyiben a törvény vagy a biztosítási feltételek nem rendelkeznek máshogy.

Az OZ 827. paragrafusa alapján érvényes, hogy ha a biztosító megtéríti a biztosított személy által okozott kárt, a biztosított kártérítési joga a biztosítóra száll. Ez a jogosultság a kárfelelősséggel kapcsolatos veszteségekre vonatkozik. Ennek az ún. törvényes cesszióknak több feltétele van:

- a) az első követelmény, hogy a biztosított személy olyan kárért legyen felelős, melynek megtérítését biztosítási szerződés fedezi,
- b) a második követelmény, hogy a biztosító megtérítse az okozott kárt a biztosított személy helyett a károsultnak – tehát annak a személynek, amelynek a biztosított felelős; a kárpótlás pillanata a cesszió szempontjából döntő jelentőségű,
- c) a harmadik és legfontosabb követelmény, hogy a biztosítóra csak olyan veszteség megtérítésének a joga ruházódik át, mely a biztosított személy kárfelelősségével kapcsolatban keletkezett, tehát a biztosító csak olyan kárpótlással kapcsolatos jogot szerez, mely összefügg a biztosított személy eredendő kárfelelősségével.

Sajnos az OZ 827. paragrafusa nem ad választ arra a kérdésre, hogy a biztosított kártérítési joga milyen mértékben ruházódik a biztosítóra. Viszont a 813. paragrafus első bekezdésében, mely a vagyoni biztosítással kapcsolatos törvényes cesszióra vonatkozó szabályokat tartalmazza, már pontosabb a törvényalkotó – ennek alapján a kárpótlási jog a biztosító által teljesített összeg értékében száll a biztosítóra. Annak ellenére, hogy a 827. paragrafusban nem találunk hasonló rendelkezést, nem állíthatjuk, hogy felelősségbiztosítás során az említett kárpótlás mértékével kapcsolatos elv nem érvényesülhetne. Ellenkezőleg, véleményünk szerint a biztosító a biztosított személy harmadik személy iránti kártérítési jogát legfeljebb a biztosítási teljesítés összegével megegyező mértékben szerezheti meg minden esetben.

A biztosított másnak okozott kárfelelőssége és harmadik személy által a biztosított személynek okozott kár felelőssége között nem szükséges, hogy egyezés legyen, *sem a tartalom, sem a felelősség jellegét* illetően. Mindkettő lehet szélesebb, mint a felelősségbiztosítás tárgyát képező kár. A biztosítottnak harmadik személy felé joga lehet nemcsak annak a kárnak a megtérítésére, mely a saját kárfelelőssége kapcsán keletkezett, hanem személyi és vagyoni kárpótlásra is. Ez a kártérítési jog nem ruházódik a biztosítóra, mivel az OZ semelyik rendelkezésében sem számol ilyen lehetőséggel.

A 827. paragrafus alapján történő cesszió esetén érvényes az elv, mely szerint a kártérítés jogának biztosítóra való átszállása nem ronthatja annak a személynek a jogi pozícióját, mellyel szemben a biztosító a kártérítés jogát cesszióval megszerezte. A törvényes cesszió nem állítja meg az elévülési idő múlását, valamint a kártérítés formájával kapcsolatban a 442. paragrafus első bekezdése marad érvényben ugyanúgy, ahogy a 450. paragrafus a kárenyhítési jog érvényesítésénél.

Kárfelelősség esetén a biztosítási teljesítés összegének a 799. paragrafus 3. bekezdése szerinti csökkenése nem mehet a károsult rovására. Erről a törvény a 825. paragrafusában rendelkezik, mely szerint a biztosítónak nincs joga a teljesítés csökkentéséhez, mely a biztosításból a károsultnak kerül kifizetésre. Ellenben az összeget, mellyel a biztosító nem tudta a kártérítés mértékét csökkenteni, a biztosított személynek kell megfizetnie. Ebből tehát világos lehet,

hogyan a felelősségbiztosítás nem kizárólag a biztosított véletlenszerű események előli védelmére, hanem a károsult védelmére is irányul, mely nem gyengülhet a biztosítási szerződésben foglalt kötelezettségeknek a biztosított felróható magatartása általi megszegése esetén sem. Azzal, hogy a biztosító a károsultnak a kártérítés teljes összegét kifizeti értékcsökkentés nélkül, a különbséget a károkozótól igényelheti vissza a köztük kialakult regresszív jogviszony keretein belül. A biztosított személy tehát köteles a biztosítónak megfizetni az összeget, mellyel a biztosító a károsultnak kifizetett teljesítést nem tudta törvényesen csökkenteni. Hasonló helyzet áll fenn akkor is, ha a biztosított a kárt alkohol vagy más tudatmódosító szer hatása alatt okozta (lásd az OZ 826. paragrafusát). A biztosító visszaigénylési joga teljesítéskor keletkezik, és hároméves elévülési határidőn belül érvényesíthető.

A biztosított személynek biztosítási esemény bekövetkezése után van joga a teljesítés kifizetésére, vagyis akkor, ha kártérítési felelőssége keletkezik a károsult felé. Annak ellenére, hogy teljesítési joga a biztosítottnak van, a biztosító a kárt mégis egyenesen a károsult személynek téríti meg. Viszont az OZ 830. paragrafusa alapján a károsult közvetlenül nem követelheti a biztosítótól a teljesítést, amennyiben külön jogszabály nem rendelkezik máshogy. A szlovák jogrendszer nem tartalmaz olyan jogszabályt, mely a károsult kárigényét közvetlenül a biztosítónál tenné érvényesíthetővé, mivel a biztosító maga nem alanya a felelősségi jogviszonynak. A kártérítési felelősséggel kapcsolatos viszony jogalanyai kizárólag a károkozó és a károsult, így tehát a biztosítónak nincs közvetlen kártérítési kötelezettsége. Amikor a biztosító megtéríti az okozott kárt, ezt a biztosított személy nevében teszi, aki maga felel a kárért.

A szlovák jogrendszer nem tartalmaz olyan jogszabályt, mely a károsult kárigényét közvetlenül a biztosítónál tenné érvényesíthetővé.

Az OZ nem rendelkezik arról, hogyan kell eljárni abban az esetben, ha a biztosított maga téríti meg az okozott kárt még azelőtt, hogy a biztosító teljesíthetne. A biztosítási feltételek bizonyos esetekben előírják, hogy ilyenkor a biztosított személynek joga van ahhoz, hogy a biztosító a kárrendezésre kifizetett összeget megtérítse a biztosítási szerződésben foglaltak alapján. Ennek alapján kijelenthetjük, hogy az ilyen jellegű visszafizetés a vagyoni biztosítás jegyeit hordozza. Vagyoni kárról itt olyan értelemben beszélhetünk, hogy a biztosított személy vagyonán tulajdonképpen azzal keletkezik kár, hogy a biztosító teljesítése előtt maga kompenzálja a károsult harmadik személyt. Ha a biztosított maga rendezi a kárt, tulajdonképpen a biztosító helyett teljesít, mely a jogalap nélküli gazdagodás tényállását meríti ki az OZ 454. paragrafusában foglaltak szerint. Ennek következményeképpen a biztosított követelheti a jogalap nélküli gazdagodás tárgyának kiadását a biztosítótól a 107. paragrafusban kikötött elévülési időn belül.

A jogalap nélkül szerzett vagyoni előnynek, melyre a biztosító a biztosított személy kárára tett szert, nem feltétlenül kell azonos mértékűnek lennie, mint a kárrendezés keretén belül nyújtott teljesítés összege, mely a károsultnak került kifizetésre. A biztosítási szerződésben

ugyanis szerepelhet egy felső határ, amely felett a biztosító már nem köteles fedezni az okozott kárt. A biztosított nem jogosult a jogalap nélküli előny kiadására, ha a biztosító nem volt köteles biztosítási esemény során teljesíteni. Ilyen helyzet például akkor alakulhat ki, ha a károkozó a jogszabályokban (biztosítási feltételekben) foglalt fizetési kötelezettségét kártérítésével túllépi. Egy másik eset, melyben a biztosító nem köteles kiadni a jogalap nélküli vagyoni előnyt a biztosítottnak, ha a biztosított igénye elévült.

Értekezésünk végén kijelenthetjük, hogy a kártérítési felelősség és a felelősségbiztosítás között rendkívül szoros viszony és összefüggés van. Ez gyakran ahhoz vezet, hogy a két jogintézményt azonosnak gondolják, vagy úgy tekintenek a felelősségbiztosításra, mint a kártérítési felelősség szerves részére, esetleg kiegészítésére vagy folytatására. Ezzel kapcsolatban egyesek a biztosításról olykor mint garanciális felelősségről vélekednek, melyet a törvény szerint felelős személy helyett harmadik személy általi teljesítés jellemez. A felelősségbiztosítást valóban vékony határ választja el a kártérítési felelősségtől, mivel ez a felelősség minden esetben a biztosítás részét alkotja.

Mindkét jogintézménynek megvan azonban a saját célja, melyet nem lehet kölcsönösen helyettesíteni. Véleményünk szerint az alábbi kérdés nem teljesen helyes: kárfelelősség vagy biztosítás? Mivel a válasznak minden esetben úgy kell hangoznia, hogy: felelősség és biztosítás, melyek között lényegi összefüggésnek és kapcsolnak kell lennie. Amennyiben a biztosítás teljes mértékben kizárná a kártérítési felelősséget, még ha csak a kockázatos tevékenységekkel kapcsolatban is, az a felelősség preventív funkciójának teljes kizárásához, és végső soron az általános rend romlásához, valamint a kockázatos tevékenységek során felmerülő köteleességek elhanyagolásához vezetne.

A vagyoni szankció kikötése, mely a kártérítési felelősség jogszabályaiból vagy esetleg magából a biztosítással kapcsolatos rendelkezésekből következik, minden esetben befolyásolja a biztosított személy viselkedését, olyan irányba terelve azt, hogy minél inkább kerülje az olyan helyzeteket, melyek során személyi sérülés, vagyoni vagy környezeti kár keletkezhet.

IRODALOMJEGYZÉK

Szlovák Polgári Törvénykönyvről szóló 1961. évi 40. sz. törvény

1. Fekete Imrich: Občiansky zákonník veľký komentár 2. zväzok, Žilina, eurokodex 2015

2. Lazar Ján a kol. Občianske právo hmotné /Polgári jogi tankönyv/. zv.2 IURIS LIBRI, Bratislava 2014

3. Luby Štefan Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve / prevenció es felelősség a polgári jogban/, Bratislava, Academia 1958

4. Plank Karol Poistenie občanov /természet személyek biztosítása/, Bratislava, Obzor 1.vyd.1989

AZ UKRÁN BIZTOSÍTÁSI JOGI SZABÁLYOZÁS ÉS BIZTOSÍTÁSI PIAC FŐBB JELLEMZŐI

Dr. Buletsa Sibilla (jogász, Ungvári Egyetem Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék vezetője) – Panyina Júlia PhD (Ungvári Egyetem Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék tanára) – Chepis Olesya PhD (Ungvári Egyetem Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék docense) – Revutska Irina (Ungvári Egyetem Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék tanára)

ÖSSZEFOGLALÓ

A biztosítás a társadalom gazdasági és jogi kapcsolatainak fontos eleme. A biztosítási piac állapota tükrözi az ország gazdasági helyzetét, mivel a biztosítási kapcsolatok a nemzetgazdaság valamennyi ágát és a magánjogviszonyokat érintik, valamint tükrözik a népesség és az egyéni gazdasági egységek fizetőképességét. Az ukrán biztosítási piac ugyanakkor még mindig kialakulóban van, még nem elég hatékony, és nem nyújt teljes körűen biztosítást a nemkívánatos események megelőzésére. A biztosítási piac és annak hatékonysága a piacgazdaság szerves részét képezi. Mivel Ukrajna csak a közelmúltban kezdte meg a fejlődést a piacgazdaság útján, a biztosítási piacra is igaz, hogy kialakulóban van, és távolról sem tökéletes.

Jelen cikk elemzi az ukrán biztosítási piacot, különösen a biztosítási piac fejlődésének történetét és az utóbbi években megfigyelhető fő tendenciákat. Az írás kitér a biztosítás és a biztosítási jog fogalmainak különböző megközelítéseire is, megvizsgálja továbbá az ukrán biztosítási piac normatív-jogi és állami szabályozásának alapjait. A cikk ismerteti továbbá a viszontbiztosítási szerződés legfontosabb jellemzőit, és felvázolja az általános feladatokat, amelyek megoldása szintén szükséges a modern ukrán biztosítási piac helyzetének javításához.

SUMMARY

Insurance is an important element of both economic and legal social relations. The state of the insurance market reflects the economic situation in the country, because the insurance relations affect all sectors of the national economy, the private sector, and also reflects the level of solvency of the population and individual economic entities. However, the insurance market in Ukraine is still in the process of formation and is still not a sufficiently effective and full-fledged security tool to prevent adverse events. The insurance market and its efficiency are an integral part of a market economy. As Ukraine has recently started to market economic development, the insurance market is still in its infancy and doesn't function perfect.

This scientific article is devoted to the research of the Ukrainian insurance market, in particular the history of the development of the insurance market in independent Ukraine and the main tendencies observed in this market in recent years. Different

approaches to the concept of insurance and insurance law are analyzed. This paper focused on bases of normative-legal and state regulation of the insurance market of Ukraine. The key features of the reinsurance contract are presented and the general tasks to be necessary to improve the situation in the modern insurance market of Ukraine are listed.

Kulcsszavak: biztosítás, biztosítási piac, biztosító, biztosított, állami szabályozás

Keywords: insurance, insurance market, insurer, insured, state regulation

JEL: G22, K15

DOI: 10.18530/BK.2018.1.90

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.90>

Bevezetés

Az ukrán biztosítási piac működésének és fejlődésének problémáit olyan kutatók tanulmányozták, mint V. Bazylevych, N. Vnukova, S. Osadets, N. Tkachenko, V. Furman. Az ukrán biztosítási piac európai integrációjának jelenlegi helyzetét és kilátásait pedig D. Dem, O. Vilenchuk, V. Gryshchenko, I. Demyanyuk, A. Filonyuk és A. Shoihedenko vizsgálták munkáikban.

A biztosítási kapcsolatok lényegére és tartalmára koncentráltak tanulmányaikban V. P. Janishen, O. V. Grinyuk, N. B. Patsuria, B. C. Belich, I. V. Krivosheyev, V. Yu. Abramov, V. M. Nikiforak és sok más tudós. A polgári felelősségbiztosítás kérdését pedig külföldi és ukrán kutatók elemezték, úgymint P. Golub, N. Kopylkova, O. Krasilnikova, K. Maslova, L. Melnikova, O. Posoch, T. Rosolova, O. Fayer és mások.

Az ukrán biztosítási piac számos problémával és kihívással néz szembe, melyek érintik mind a biztosítási kapcsolatok jogi szabályozását, mind a biztosítási piac szereplőinek tevékenységét. Ukrajnában folyamatosan csökken a biztosítótársaságok száma, ami mutatja egyes biztosítók elégtelen pénzügyi működését. Az ukrán társadalomban a biztosítási kultúra hiánya is problémaként jelentkezik, ami részben a lakosság alacsony fizetőképességének a következménye. Mindezek a tényezők összességében megnehezítik a biztosítási piac működését, mely egyelőre távol áll az európai biztosítási normáktól.

Jelen cikk célja, hogy átfogó elemzést nyújtson a biztosítási kapcsolatok jogi szabályozásának legfontosabb jellemzőiről Ukrajnában, valamint elemezze az alapvető jogszabályokat és problémákat a biztosítási piac kialakulása szempontjából.

Az ukrán biztosítási piac kialakulásának és fejlődésének története

A biztosítás fogalma latin eredetű. Olyan szavakon alapul, amelyek „gondtalanságot” jelentenek. Ennek következtében a biztosítás tükrözi a figyelemztetés, a védelem és a biztonság fogalmait. Ugyanakkor sok szláv nyelvben, beleértve az ukrán nyelvet is, a biztosítás fogalmának kialakulása összefügg a „félelem” szóval (Kremena, M. L., 2014, 262).

A biztosítás **jogi és gazdasági tartalommal** bír. A jogi tartalom egyfajta polgári jogviszonyt fejez ki, mely szerint a magánszemélyek és jogalanyok vagyoni érdekeik védelme érdekében megkötött biztosítási szerződés alapján az abban foglaltaknak megfelelően vagy a hatályos jogszabály által meghatározott események bekövetkeztékor (biztosítási esetek) a biztosító térítést nyújt azon pénzalapokból, melyek forrása az egyének és a jogi személyek által befizetett biztosítási díjak, illetve az ezen pénzeszközök kihelyezéséből származó jövedelem (85/96-VR Sz. „A biztosításról” szóló törvény, 1996).

Gazdasági tartalom: A gazdasági kapcsolatok azon rendszere, amely meghatározott szereplők között alakul ki, ezek a szereplők a biztosítók és a biztosítottak. A biztosítás működésének egyik fontos előfeltétele az üzleti vállalkozások tulajdonosi függetlensége, valamint azon érdek, hogy a vállalkozás a kockázatot egy, a kockázatok kezelésére szakosodott intézménynek adja át. Minél nagyobb ez az érdek, annál magasabb a biztosítás iránti igény (Kremena, M. L., 2014, 262).

Az ukrán biztosítási piac kialakulásának történelmi szempontjait figyelembe véve meg kell jegyezni, hogy a Szovjetunióknak nem volt olyan alapjoga, mely szabályozta volna a biztosítási tevékenység művelését. Mivel a biztosítási tevékenységeket kizárólag az állami és a bennfentes biztosítási intézetek végezték, amelyek nem rendelkeztek független státusszal, nem volt szükség olyan jogalkotási normák megfogalmazására, amelyek jogszabályi szinten rögzítenék a jogalanyok jogait és kötelezettségeit. A biztosítási tevékenység bizonyos kérdéseit a Szovjet Szocialista Központi Bizottság és a Szovjetunió Miniszterek Tanácsa, valamint az Ukrán SSR, az állami biztosítási és Ukrderzhstrakh jogi dokumentumai szabályozták (Szobol, R.G., 2008).

Ukrajna biztosítási piaca azt követően kezdett el fejlődni, hogy az ország független, demokratikus állam lett, amelyben megjelent a piacgazdaság.

A biztosítási piac a piacgazdasági infrastruktúra szükséges és fontos eleme, mely szorosan kapcsolódik a termeléshez, a fogyasztáshoz, a munkaerőpiachoz, a tőkepiacokhoz és az értékpapírokhöz. A fejlett piacgazdaságokban a biztosítás széles körben elterjedt, fedezetet nyújt a gazdasági élet szereplőinek a különböző típusú kockázatokra, mint például balesetek, pénzügyi kockázatok, bűncselekmények, természeti és egyéb katasztrófák (Szobol, R.G., 2008).

Ukrajna függetlenségének megszerzésétől egészen mostanáig az ukrán biztosítási piac fejlődése három fő szakaszra osztható fel:

I. szakasz (1991–1995.) – Ebben az időszakban fogadták el az első biztosítási jogszabályokat. Különösen fontos volt „A bankokról és banki tevékenységről szóló törvény módosításáról és kiegészítéséről” szóló Ukrán Minisztertanácsi Rendelet, mely 1993-ban lépett hatályba. Ez a rendelet megtiltotta a kereskedelmi bankok tevékenységét a biztosítási szektorban, ami

hozzájárult a biztosítótársaságok működésének fejlődéséhez (A 38-93. sz. Ukrán Minisztertanácsi Rendelet, 1993). Ezen túlmenően 1993-ban megalapításra került az ukrán biztosítási piacot szabályozó államszervezet, az „Ukrstrahnahlyad”. Mindezek ellenére az ukrán biztosítási piac csak mennyiségi, és nem minőségi értelemben növekedett, mivel hiányzott a piac fejlődéséhez szükséges módszertani alap, szakképzett munkaerő, továbbá a szükséges biztosítói tőke (Kremena, M. L., 2014, 263);

II. szakasz (1996–2002.) – 1996-ban a „Biztosításról” szóló ukrán törvény elfogadásával kezdődött, amely új fejezetet nyitott az ukrán biztosítási piac történetében. Ez átmeneti időszak volt a tervgazdaságtól a piacgazdaság irányába, amely a szabályozási keretek aktualizálásával járt. E tekintetben a „Biztosításról” szóló törvényen kívül 1996 és 2002 között 20 kormányhatározat, 11 utasítás és egyéb normatív jogi aktus került elfogadásra. Ezek a jogi aktusok közvetlenül meghatározták az alkalmazandó biztosítási szabályokat azon a területen, ahol a nem állami tulajdonú biztosítótársaságok meghatározó szerepet játszottak. Megemelték továbbá a biztosító alapításához szükséges minimális tőkekövetelményt 5 ezer dollárról 100 ezer dollárra, aminek következtében jelentősen csökkent a biztosítók száma. (1997-ben Ukrajnában csak 220 biztosítótársaság volt.)

III. szakasz (2002-től a mai napig) – Ez egy új minőségű időszak a piac fejlődésében. 2001 végén hatályba lépett a „Biztosításról” szóló ukrán törvény új változata, amely új tőkekövetelményeket állapított meg a biztosítók számára: legalább 1 millió euró azok számára, akik kockázati biztosítással foglalkoznak, illetve legalább 1,5 millió euró életbiztosítással foglalkozó biztosítók esetében. 2005-ben ez a törvényi rendelkezés ismét megváltozott, így jelenleg az életbiztosító minimálisan elvárt tőkeszükséglete 10 millió eurónak megfelelő érték az ukrán nemzeti valuta devizaárfolyamán számítva (85/96-VR Sz. „A biztosításról” szóló törvény, 1996). Az ilyen változások fontos szerepet játszottak az ukrán biztosítótársaságok fizetőképességének és versenyképességének erősítésében, hogy képesek legyenek a várható fizetési kötelezettségeiket időben teljesíteni.

Ezen túlmenően a harmadik fázis a biztosítási piac szabályozását új szabványokra és megközelítésekre alapozta. Jelentősen megnövekedett a verseny és a szakmaiság szerepe a biztosítók munkájában. 2002 végén megalakult a Pénzügyi Szolgáltatási Piacok Szabályozásával Foglalkozó Állami Bizottság, a piaci kapitalizációra vonatkozó követelmények szigorúbbá váltak. Létrejött a biztosítási tevékenységek állami felügyelete. Ezen felügyelet feladata az ukrán biztosítási jogszabályok végrehajtása, a biztosítási szolgáltatások hatékony fejlesztése, a biztosítók fizetéseképtelenségének megakadályozása és a kötvénytulajdonosok érdekeinek védelme. A biztosítási tevékenység állami felügyeletét Ukrajna területén az Ukrán Pénzügyminisztérium és helyi hatóságai végzik (Kremena, M. L., 2014, 263).

Valószínűleg kedvezően befolyásolta a biztosítási piac fejlődését a körülbelül két tucat új kötelező biztosítási típus bevezetése. Ilyen típusú kötelező biztosítások közé tartoznak például a befektető polgári felelősségbiztosítása, az exportőr felelősségbiztosítása, a tengeri fuvarozói biztosítás, a vízi közlekedés, a nukleáris létesítmények személyzete, az ürtevékenység tárgyai, mint a földi infrastruktúra, légi járművek, áramvezetékek, magán közjegyző polgári felelősségbiztosítás és továbbiak (Hetmanets, O.P. – Shumilo, O. M. – Kolesnik, T. V., 2014, pp. 48–49).

Az ukrán biztosítási piac jelenlegi változásai

A biztosítótársaságok száma Ukrajnában 2017. március 31-én elérte a 307-et, melyből 39 biztosító „életbiztosító” volt, 268 pedig „nem-életbiztosító”. (2016. március 31-én a vállalatok száma összesen 352 volt, ebből „életbiztosító” 46, „nem-életbiztosító” pedig 306.) A biztosítótársaságok száma folyamatosan csökken: 2017-ben a 2016-os évhez képest a biztosítók száma 45-tel csökkent. Összehasonlítva 2016 első negyedével 2017-ben a bruttó biztosítási díjak nőttek 2622,0 millió hrivnyával (31,7%), és a nettó biztosítási díjak is emelkedtek 176,3 millió hrivnyával (2,8%). Megállapítható, hogy a biztosítási piacon működő jelentős számú társaság ellenére a bruttó biztosítási díjak 98,3%-át 100 „nem-életbiztosító” biztosító jegyzi (ami az összes nem életbiztosító 37,3%-át jelenti), az életbiztosítók esetében pedig a díjbevétel 99,8%-át 20 „életbiztosító” biztosító állítja elő (ami az életbiztosítók 51,3%-át jelenti). Az életbiztosítási piacon 2017-ben a Herfindahl-Hirshman (HHI) mutatója 1328,92 volt (2016 első negyedében 974,53), a kockázatbiztosítási típusok piacán pedig 431,35 volt (2016 első negyedében ez az érték 344,70 volt). 2017-ben az összesített biztosítási piac Herfindahl-Hirshman mutatója 387,19 volt (2016 első negyedében ez az érték 298,04 volt) (Forinsurer, 2017).

A Herfindahl-Hirshman index az üzleti tevékenység koncentrációját tükrözi egy adott piacon. Bár az Amerikai Igazságügyi Minisztérium piaci koncentrációjának meghatározására alkalmazott módszer szerint az 1000-nél kisebb index a piac enyhe koncentrációját tükrözi, az index emelésének tendenciája ugyanakkor azt jelzi, hogy a piaci koncentráció növekszik, következésképpen a verseny csökken, ami nem szolgálja az ügyfelek érdekét (Wikipedia, 2016). A Herfindahl-Hirshman index egy naptári évben bekövetkezett jelentős növekedése így azt mutatja, hogy az ukrán biztosítási piacon kedvezőtlen folyamatok vannak jelen.

Az ukrán biztosítási piacon tapasztalt negatív változások túlnyomó többsége az ukrán társadalom szociális, gazdasági és politikai változásai miatt következett be.

2017 első negyedében a következő változások voltak tapasztalhatóak a magán-személyekkel kötött biztosítási szerződések esetében:

- a közlekedési balesetekre kötött biztosítási szerződések száma 8 923 700 darabbal csökkent 2016 első negyedének megfelelő mutatójához képest;
- a megkötött balesetbiztosítási szerződések száma 6 262 600 darabbal nőtt 2016 első negyedének megfelelő mutatójához képest;
- a pénzügyi kockázatokra kötött biztosítási szerződések száma 2 437 000 darabbal nőtt 2016 első negyedének megfelelő mutatójához képest;
- az egészségbiztosítási megkötött szerződések száma 1 266 600 darabbal nőtt a 2016-os év első negyedének megfelelő mutatójához képest;

- az ingatlanbiztosítási szerződések száma 201 100 darabbal nőtt 2016 első negyedének megfelelő mutatójához képest;

- a tűzveszély és a természeti katasztrófák esetére megkötött biztosítási szerződések száma 61 800 darabbal csökkent 2016 első negyedének megfelelő mutatójához képest;

- a megkötött életbiztosítási szerződések száma 164 200 darabbal csökkent 2016 első negyedének megfelelő mutatójához képest (Forinsurer, 2017).

Hasonló helyzet volt megfigyelhető a piacon a korábbi években is. Különösen 2015-ben, amikor a biztosítók teljes eszközállománya csökkent 4111,3 millió hrivnyával, ami a biztosítótársaságok számának csökkenéséből és a biztosítók mérlegéből származó illikvid eszközök leírásából adódott. Ugyanakkor a biztosítótársaságok számának csökkenése ellenére 2010-hez képest a bruttó díjbevételek 28,8%-kal nőttek, míg a kifizetések növekedése 32,7% volt. A biztosítási díjak növekedésének fő forrása a rakomány- és poggyászbiztosítás (93,0%), valamint az autóbiztosítás (20,0%) voltak (Szukach, O. M. – Saran, L. A., 2016, 109).

Az ukrán biztosítási piacon tapasztalt negatív változások túlnyomó többsége az ukrán társadalom szociális, gazdasági és politikai változásai miatt következett be. A helyzet általános romlására vonatkozó okok és előfeltételek részletesebb magyarázata érdekében mélyebben meg kell vizsgálni a biztosítási jogviszonyokra vonatkozó normatív-jogi és különösen az állami szabályozást, valamint bizonyos típusú biztosítási szerződések jellemzőit.

A biztosítás jogi szabályozása Ukrajnában

Az ukrán biztosítási piac **jogi szabályozásának rendszere** meglehetősen elágazó, számos központi és helyi jogszabályt tartalmaz, mely szabályok két külön blokkra bonthatóak. Az első olyan törvényblokk, amely a gazdasági tevékenységet szabályozza. Ez általános jog, mely minden gazdasági egységre vonatkozik, mégpedig a következők:

- 1) az Ukrán Alkotmány rendelkezései a vagyronról, a vállalkozásról, a legmagasabb államhatalom hatásköréről a gazdasági tevékenység normatív szabályozásában stb.;

- 2) kodifikált jogi aktusok: Ukrajna Polgári Törvénykönyve, Ukrajna Kereskedelmi Törvénykönyve, Ukrajna Vámkódexe, Ukrajna Légi Kódexe stb.;

- 3) olyan törvények, melyeket általánosnak lehet minősíteni. Ezen törvényblokk célja minden gazdasági egység tevékenységének szabályozása, függetlenül attól, hogy szakosodtak-e valamilyen tevékenységre („A jogi személyek nyilvántartásáról”, „Az egyéni vállalkozókról és a közintézményekről”, „A gazdasági társaságokról”, „A részvénytársaságokról”, „Az értékpapírokról és a tőzsdéről” szóló törvények stb.). Ezek a törvények meghatározzák a jogi formákat, a részvénytársaságok alapításának eljárásait, a jogait és kötelezettségeiket, valamint más általános rendelkezéseket;

- 4) alárendelt szabályok: Ukrajna elnökének határozatai és rendeletei, az Ukrán Minisztertanács határozatai és rendeletei, minisztériumok normatív aktusai.

A második blokk tartalmazza a biztosítási tevékenységet szabályozó különös jogszabályokat:

1) „A biztosításról” szóló törvény tartalmazza a biztosítási tevékenység szabályait, eljárásrendjét és feltételeit, illetve bizonyos típusú biztosítások speciális szabályait (például törvény „A szárazföldi járművek tulajdonosainak kötelező polgári jogi felelősségbiztosításáról”, „A kötelező állami társadalombiztosításról”, „A kötelező állami nyugdíjbiztosításról” stb.);

2) az Ukrán Parlament állásfoglalásai a biztosítási tevékenységekről;

3) az ukrán elnök rendeletei és az ukrán minisztertanácsi határozatok a biztosítási tevékenység kérdéseiről. Például az Ukrán Minisztertanács külön határozatai, amelyek meghatározzák a biztosítási tevékenységet végző szervezetek létrehozására, működésére, átszervezésére és felszámolására vonatkozó eljárást. A kormányrendeletek szabályozzák az egyes kötelező biztosítási formák és állami kötelező biztosítások végrehajtásának eljárását is (körülbelül 20 kötelező biztosítástípust).

Az Ukrán Minisztertanács külön határozata a kötelező biztosítások esetében megszabja az ügyviteli költségek legmagasabb összegét, valamint szabályozza az állami és a nemzeti biztosítótársaságok és a kötelező biztosítói társulások létrehozásának folyamatát. A határozatok segítségével szabályozhatók a külön díjakra vonatkozó korlátozások, a szerződési feltételek stb., de csak abban az esetben, ha ez nem ellentétes Ukrajna törvényeivel (Szobol, R.G., 2008);

4) az illetékes hatóságok biztosítási tevékenységet szabályozó rendeletei és határozatai (elsősorban a Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatások Bizottsága);

5) helyi szabályozás (például a biztosítási szabályok, amelyek alapján különálló biztosítótársaságnál köthetők a biztosítási szerződések). Ebben az esetben a helyi szabályozás hatása csak arra a biztosítótársaságra terjed ki, amelynek hatáskörében a helyi szabályozás elfogadásra került (Hetmanets, O.P. – Shumilo, O. M. – Kolesnik, T. V., 2014, pp. 44–45).

Napjainkban megfigyelhetjük azt a tendenciát, hogy a biztosítók nagyszámú helyi dokumentumot hoznak létre. Ez a gazdasági liberalizáció, az üzleti vállalkozások gazdasági függetlenségének kiterjesztése és más objektív és szubjektív okok miatt következik be. Így a helyi dokumentumok meghatározzák a biztosítók egyéni jogállását, az önkéntes biztosításra vonatkozó szabályokat és feltételeket, amelyeket a biztosítótársaságok saját maguk fejlesztenek és fogadnak el, és azok nem mondhatnak ellent a hatályos jogszabályoknak (Hetmanets, O.P. – Shumilo, O. M. – Kolesnik, T. V., 2014, pp. 45–46).

Annak ellenére, hogy a biztosítások területén nagyszámú szabályozási aktus van, amit nehéz pozitív jelenségként értékelni, az ukrán biztosítási jogszabályok még mindig hiányosak, nem tökéletesek, mivel nem teljes mértékben felelnek meg a biztosítási piac tényleges szükségleteinek.

A jogi szabályozás kiterjedt rendszere és a biztosítási kapcsolatok sajátosságai – egyes tudósok szerint – különálló biztosítási jog létezését igazolják. Nehéz azonban egyetérteni ezzel a gondolattal. A biztosítási jogviszony magában foglalja a vagyoni viszonyokat, a biztosítási tevékenység megszervezéséhez fűződő kapcsolatokat, a pénzügyi intézményekkel, a költségvetéssel, az állami hatóságokkal és az igazgatással, valamint a más jogalanyokkal szabályozott kapcsolatokat. Tehát ennek alapján azt lehet mondani, hogy a biztosítási kapcsolatokra irányuló szabályok bonyolultak, és elkülönülnek egy magán jogintézményben. A biztosítási kapcsolatokra vonatkozó jogi normák

teljes egésze azonban nem rendelkezik a függetlenség objektív tulajdonságaival, amelyek minden egyes jogterületen jellemzőek. Ezért helyesebb lenne egy átfogó biztosítói jogrendszer létezéséről beszélni a polgári jogrendszerben (Koszinszkaya, V. A., 2013, 215). A biztosítás azonban nem külön jogi ágazat, sőt, még csak nem is alágazat.

A biztosítási piac stabil és hatékony működése érdekében a biztosítási tevékenység Ukrajnában **állami szabályozásnak** van alávetve, és kötelező engedélyezést igényel.

A biztosítási tevékenység és a biztosítási piac általános szabályozását a következő kormányzati szervek végzik:

- Az Ukrán Parlament és Ukrajna Minisztertanácsa – megalkotják a biztosítási tevékenység állami szabályozásának jogalapját, és biztosítják ezeknek a jogszabályoknak a végrehajtását;
- Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatások Bizottsága – a biztosítási tevékenység állami szabályozásának közvetlen központi szervezete;
- Ukrán Nemzeti Bank – a nemzeti valuta szabályozásával kapcsolatos feladatokat végzi;
- Állami Adóhatóságok – adószabályozással kapcsolatos feladatok ellátása;
- Monopóliumellenes Bizottság – feladata a dömpingellenes és monopóliumellenes politika;
- Állami Szabályozó Szolgálat – szabályozási politika fejlesztése és végrehajtása;
- Nemzeti Értékpapír- és Pénzpiaci Bizottság – feladatköre a részvénytársaságok tevékenysége;
- Gazdasági Bíróság – a biztosítási jogvitákkal kapcsolatos ügyekkel foglalkozik (Hetmanets, O.P. – Shumilo, O. M. – Kolesnik, T. V., 2014, pp. 51–52).

A biztosítási tevékenység állami szabályozásának struktúrája három részre osztható: előzetes felügyelet, folyamatos felügyelet és szükséghelyzetben végzett felügyelet:

1) előzetes felügyelet – engedélyezési eljárás, vagyis egy biztosító piaci tevékenységének elkezdését érinti;

2) folyamatos felügyelet – biztosítja a biztosító aktuális tevékenységének ellenőrzését, ami magában foglalja a:

- biztosítók fizetőképességének a felügyeletét;
- befektetési tevékenységük felügyeletét;
- a vállalatirányítás felügyeletét.

3) szükséghelyzetben végzett felügyelet – célja, hogy a biztosító irányítása az engedély visszavonása vagy egy felszámolási eljárás megindítása után is biztosított legyen (Ziskind, I. O., 2009, 38.).

A biztosítási tevékenység megkezdésére vonatkozó engedélyt az Ukrajna Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatások Bizottsága adja ki. Miután a biztosító benyújtotta a jogszabályokban meghatározott iratokat, az Ukrajna Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatások Bizottságának valamennyi alkörzete tanulmányozza a benyújtott dokumentumokat, és szükség esetén megjegyzést fűz hozzájuk. A biztosítók ezekkel a megjegyzésekkel összhangban kötelesek pótolni a hiányosságokat, különös tekintettel azon feltételek teljesítésére, melyek az engedélyezni kért terméktípushoz kapcsolódnak. Ugyanakkor Ukrajna Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatások Bizottsága arra összpontosít, hogy a szabályok megfeleljenek a törvény követelményeinek, valamint hogy bizonyos rendelkezések ne

vezethessenek a kötvénytulajdonosokkal szembeni visszaélésekhez. Ezenkívül figyelemmel kíséri, illetve ellenőrzi a biztosítási díjak számítását, különösen azt, hogy az megfelel-e a biztosításmatematika és statisztika világszerte alkalmazott rendszerének (Medvid, Y.F., 2013, pp. 149–152).

Fontos kiemelni, hogy „A biztosításról” szóló törvény értelmében a biztosítók csak olyan biztosítási terméket értékesíthetnek, melyre előzetesen engedélyt kaptak (85/96-VR Sz. „A biztosításról” szóló törvény, 1996).

A fentieket összegezve elmondható, hogy Ukrajnában a biztosítási tevékenység állami szabályozása meglehetősen kiterjedt és kellően fejlett.

Az ukrán biztosítási piac résztvevőire a következők tartoznak: 1) a biztosítást végző biztosítók; 2) biztosítási közvetítők (ügynökök), viszontbiztosítók, kölcsönös biztosítótársaságok; 3) biztosítási szolgáltatások vásárlói (biztosítottak – jogi és egyéni személyek); 4) kockázat- és veszteségbecslők (biztosítóintézetek, ügyvédek, orvosi rendelők, vészhelyzeti bizottságok); 5) biztosítók és biztosítottak társulásai; 6) a fent említett biztosítási ellenőrző szervek (Shirinyan, L., 2012, 136).

Casco biztosítás

Indokolt külön kitérni egy olyan széles körű, önkéntes biztosítástípusra, mint a casco gépjármű-biztosítás. A casco világszerte elterjedt, a gépjárművek számának folyamatos növekedése, illetve a veszélyes üzemi jelleg egyaránt arra ösztönzi a gépjárművek tulajdonosait, hogy kötelező előírás nélkül is megkössék ezt a biztosítást.

Mivel a nem kötelezően előírt biztosítások megkötésének kultúrája Ukrajnában alacsony, a casco biztosítás sokszor az első biztosítási szerződés a legtöbb ukrán állampolgár életében. Ez azzal magyarázható, hogy az ukránok többségében nem hajlandók önként biztosítani a tulajdonukat. Ugyanakkor a casco biztosítási szerződést az esetek túlnyomó többségében a fogyasztóknak a gépjármű hitelre történő vásárlásakor meg kell kötnie, mivel a hitelre értékesített autóknál a konstrukció magában foglalja a zálogjogot is, melyre a biztosítás nyújt fedezetet (Tkachenko, N.V. – Krynica, S.O., 2013, pp. 171–172.).

2009-ig az új autók értékesítése és ennek megfelelően a gépjármű-biztosítási kötvények értékesítése folyamatosan nőtt Ukrajnában. Az autóhitelek számának csökkenése 2009-ben azonban kulcsfontosságú tényező volt, ami a casco szerződések értékesítésének csökkenéséhez vezetett, és egyben tovább növelte a biztosítók versenyét a potenciális ügyfelekért a biztosítási piacon (Tkachenko, N.V. – Krynica, S.O., 2013, 174.).

Kötelező biztosítások

A kötelező biztosítások tekintetében az egyik legelterjedtebb biztosítástípus a szárazföldi gépjárművek tulajdonosainak polgári jogi felelősségbiztosítása. A szárazföldi gépjárművek tulajdonosai polgári jogi felelősségének kötelező biztosítási piacának állami szabályozását közvetlenül a Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatások Bizottsága és az Ukrán Motor (Közlekedési) Biztosítási Hivatala végzik. Ennek az intézménynek a létrehozása „A szárazföldi gépjárművek tulajdonosainak polgári jogi felelősségének kötelező biztosításáról” szóló ukrán törvény elfogadásához kapcsolódik, amely 2005 óta

van hatályban. Az Ukrán Motor (Közlekedési) Biztosítási Hivatal azért hozták létre, hogy biztosítsa azon biztosítók fizetőképességét, a kötvénytulajdonosok felé a kötelezettségeik teljesítését, melyek törvényesen jogosultak a szárazföldi gépjárművek tulajdonosainak kötelező felelősségbiztosításának megkötésére (Bacho, R.Y., 2015, pp. 358–359.).

Az Ukrán Motor (Közlekedési) Biztosítási Hivatal egyik legutóbbi intézkedése, hogy a szárazföldi gépjárművek tulajdonosainak kötelező felelősségbiztosítása vonatkozásában bevezették az elektronikus kötvényt. Ennek köszönhetően a biztosított a biztosítási szerződést közvetítők nélkül is megkötheti az interneten keresztül vagy a biztosítótársaság irodájában nem papíralapú formában. Ezen szerződéskötési módszer előnye részben az, hogy nem szükséges előzetesen a formanyomtatványokat papíron előállítani, ami a biztosítás költségeinek viszonylagos csökkenéséhez vezet, másrészt csökkenti a biztosítási csalások számát, illetve a visszatümoztott biztosítási kötvények kiállításának lehetőségét (Bacho, R.Y., 2015, 363.).

Az Ukrán Motor Biztosítási Hivatal létrehozása és működtetése hozzájárult a gépjármű-tulajdonosok polgári felelősségbiztosítási szegmensének jelentős fejlődéséhez, és lehetővé tette a legjobb európai tapasztalatok átvételét, ami a következő elemeket jelenti: az europrotokoll bevezetése; a veszteségek közvetlen elszámolása; az elektronikus biztosítás bevezetése (Bacho, R.Y., 2015, 364.).

Viszontbiztosítási szerződés

A biztosítási kapcsolatok bemutatásakor szükséges megvizsgálni a viszontbiztosítási vonatkozásokat is. „A biztosításról” szóló törvény 12. cikke értelmében a viszontbiztosítás egy biztosító (vizonteladó) biztosítását jelenti egy másik rezidens vagy nem rezidens biztosítónál (vizontbiztosító), amely a szerződésben meghatározott feltételek szerint átvállalja a kockázatok/teljesítés egy részét. A viszontbiztosítási szerződések regisztrációkötelesek (85/96-VR Sz. „A biztosításról” szóló törvény, 1996.).

A kutatók között sok éve vita folyik a viszontbiztosítási szerződés természetéről. Egyes tudósok úgy vélik, hogy a viszontbiztosítási szerződés egyfajta biztosítási szerződés, míg mások azzal érvelnek, hogy a viszontbiztosítási szerződés sajátosságai révén önálló polgári jogi szerződés.

Azok a tudósok, akik elismerik a viszontbiztosítási szerződés függetlenségét és különlegességét a biztosítási szerződésekhez képest, az alábbi érveket sorakoztatják fel:

- 1) a viszontbiztosítási kötelezettségek kiegészítő jellege a biztosítási szerződéshez képest;
- 2) a biztosítási és viszontbiztosítási szerződések különböző résztvevői;
- 3) általános szabályként a viszontbiztosítási szerződés konszenzusos, a biztosítási szerződés megkötésének szabályai ugyanakkor kötöttek;
- 4) a viszontbiztosítást a viszontbiztosítási szokások és a jogi gyakorlat szabályozza, míg a biztosítási szerződést a törvény szabályozza;
- 5) a viszontbiztosításban nincs kapcsolat a viszontbiztosító és a biztosított között a főszerződés alapján;
- 6) a viszontbiztosítási szerződés szinte soha nem létezik „tisztá” formájában;
- 7) számos egyéb eltérés van a biztosítási és viszontbiztosítási tevékenység között (Vinnychuk, R.I., 2014, pp. 10–11.).

Igy a legtöbb ukrán kutató arra a következtetésre jut, hogy a viszontbiztosítási jogviszony különös jogi struktúra a biztosítási üzletág területén, és a viszontbiztosítási szerződés a biztosítási szerződéshez képest független típusú szerződés.

Zárszó

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az ukrán biztosítási jogviszonyok szabályozása meglehetősen fejlett, bár a nagyszámú szabályozási aktus jogi értelme általában negatívumnak tekinthető. Elmondható továbbá, hogy a biztosítási piac állami szabályozása különböző gazdasági, adminisztratív és pénzügyi módszerek alkalmazásával a megfelelő szinten történik. Ugyanakkor arra is rá kell mutatni, hogy Ukrajnában negatív tendenciák tapasztalhatók a biztosítási piac fejlődésében. Az ukrán magán- és jogi személyek ritkán kötnék önkéntes módon biztosítási szerződést a biztosítási díjak változása miatt, aminek oka az állam általános gazdasági helyzete, illetve a társadalmi-politikai körülmények.

Az elvégzett kutatások alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy az ukrán biztosítási piac helyzetének romlása összetett problémának tekinthető, annak megoldására pedig a következő intézkedéseket kell hozni:

- az ország gazdasági helyzetének javítása, különösen a lakosság és az üzleti vállalkozások fizetőképességének növelése;
- a biztosítási szolgáltatások fogyasztói megfelelő védelmének biztosítása;
- állami intézkedések a biztosítók fizetőképességének növelésére;
- a kötelező biztosítástípusok meghatározási módszereinek korszerűsítése;
- a biztosítási piac szervezésében, szabályozásában és felügyeletében szerzett európai tapasztalatok átvétele.

A biztosítási kapcsolatokra vonatkozó jogszabályok tekintetében ugyanakkor megfelelő rendezésre van szükség, mivel azok számos különböző szabályozásban kerültek rögzítésre, ahogyan azt a szerzők a jelen cikkben is igyekeztek bemutatni.

IRODALOMJEGYZÉK

- 85/96-VR Sz. Ukrajna „A biztosításról” szóló törvény, 1996.
- A 38-93. sz. Ukrán Minisztertanácsi Rendelet: Az ukrán „Bankok és banki tevékenységekről” szóló törvény módosításáról és kiegészítéséről, 1993.
- Bacho, R.Y. (2015): A Ukrán Motor (Közlekedési) Biztosítási Hivatal működése a nem pénzügyi szolgáltatások országos piacán, A gazdaság tényleges problémái, Vol. 9, pp. 358–364.
- Forinsurer (2017): A biztosítótársaságok tevékenységének eredménye 2017 első negyedévében, online: <https://forinsurer.com/files/file00612.pdf> letöltve 2018.02.19.
- Hetmanets, O.P. – Shumilo, O.M. – Kolesnik, T.V. (2014): A biztosítási tevékenység jogi szabályozása: kézikönyv, Hi-Tech Press.
- Koszinszkaya, V.A. (2013): A biztosítás jogi szabályozásának forrásai Ukrajnában, Egyetemi tudományos jegyzetek, Vol. 4, pp. 214–219.
- Kremena, M.L. (2014): A biztosítási tevékenység fejlődése Ukrajnában, Fiatal tudós, Vol. 12, pp. 262–265.
- Medvid, Y.F. (2013): A biztosítási tevékenység állami szabályozása és felügyeletének jellemzői Ukrajnában, Törvényünk, Vol. 13, pp. 149–152.
- Shirinyan, L. (2012): A biztosítási piac pénzügyi szabályozásának elméleti elvei és fogalmi lényege, A pénzügyek világa, Vol. 1, pp. 129–138.
- Szobol, R.G. (2008): A biztosítási tevékenység jogi szabályozása Ukrajnában, Állampépítés, Vol. 2, online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_27 letöltve 2018.02.19.
- Szukach, O.M. – Saran, L.A. (2016): Ukrajna biztosítási piaca: modern valóság és perspektívák, A Kelet-Európai Gazdaságtudományi Egyetem közleménye, Vol. 1, pp. 106–113.
- Tkachenko, N.V. – Krynica, S.O. (2013): A gépjárművek önkéntes biztosításának mai piacának elemzése Ukrajnában, Pénzügyi terület, Vol. 4, pp. 170–175.
- Vinnichuk, R.I. (2014): A viszontbiztosítási kapcsolatok különös jogrendszere a gazdasági-jogi doktrínában, A törvény elmélete és gyakorlata, Vol. 1, 1–16, online: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6348/1/Vinnichuk.pdf> letöltve 2018.02.19.
- Ziskind, I.O. (2009): Az állami szabályozás lényege és a biztosítók felügyelete, Az Ukrán érdekképviseleti akadémia közleménye, Vol. 2, pp. 37–41, https://en.wikipedia.org/wiki/Herfindahl_index letöltve 2018.02.19.

SZERZŐI ÚTMUTATÓ A BIZTOSÍTÁS ÉS KOCKÁZAT FOLYÓIRATBAN PUBLIKÁLÓK RÉSZÉRE

A kéziratokat elektronikus (Word-/Excel-fájl) formátumban mellékletként csatolva kérjük beküldeni a főszerkesztő (erzsebet.kovacs@uni-corvinus.hu) és a szerkesztő (katalin.lencses@mabisz.hu) e-mail címére. A kézirat befogadásához csatolni szükséges a kitöltött szerzői nyilatkozatot is. Terjedelmi ajánlás: 1-1,5 ív (1 ív=40 000 karakter). A közlemények hossza a 60 000 karaktert (szóközökkel) ne haladja meg! A karakterszámok tartásakor kérjük figyelembe venni, hogy amennyiben a cikkben/tanulmányban ábra vagy egyéb bokszt jelenik meg, akkor az ábránként 300 karakterrel kerül beszámításra. A publikálás főszabályként magyar nyelven, indokolt esetben pedig angol nyelven lehetséges. A Biztosítás és Kockázat eddig megjelent számai elérhetőek az alábbi linken keresztül: <http://www.mabisz.hu/hu/esemenyek-publikaciok/450-biztositas-es-kockazathtml>

A kézirat a következő elemeket tartalmazza az alábbi sorrendben:

- CÍMOLDAL
A cikk címe, szerzője, elérhetősége. A cikk beadásának dátuma. Több szerző esetén a levelező szerző neve és elérhetősége is.
- CIKK CÍME
Alcím (opcionális)
- SZERZŐK NEVE ÉS AZOK AZ ADATOK, MELYEKET PUBLIKÁLÁSRA SZÁNNAK
Tudományos fokozat, munkahely, beosztás, e-mail cím
- ÖSSZEFOGLALÓ
Magyar nyelven, maximum 1000 karakter
- SUMMARY
Angol nyelven, maximum 1000 karakter
- KÜLCSSZAVAK
Maximum 5
- KEYWORDS
Maximum 5
- JEL
- DOI
Ezt a MABISZ adja.
- CIKK, TANULMÁNY
Törzsszöveg (ajánlott terjedelem 60 000 karakter)
Ábrák, táblázatok, képletek, lábjegyzet (opcionális)
Összefoglalás, következtetések
- IRODALOMJEGYZÉK

1. A címlapon sorrendben a következők szerepeljenek: a kézirat címe, esetleg alcíme, a szerzők neve, a szerzők tudományos fokozata, titulusa, a szerzők munkahelye, a szerzők beosztása, elérhetősége. A cikk beadásának dátuma. Amennyiben a szerző(k) hozzájárul(nak) az e-mail cím(ük) közléséhez, akkor itt ezt is kérjük megadni. Több szerző esetén a kapcsolattartáshoz mindenképpen kérjük megadni a levelező szerző e-mail címét, telefonszámát.

2. Az összefoglalót magyar és angol nyelven kérjük elkészíteni, és a cikk elejére beszerkeszteni. Az összefoglaló nem tartalmazhat rövidítéseket. Ennek megszerkesztésekor az alábbiakat kérjük figyelembe venni: „Bevezetés”, „Célkitűzés”, „Módszer”, „Eredmények” és „Következtetések” lényegre törő megfogalmazása oly módon történjen, hogy csupán az összefoglalás elolvasása is elegendő legyen a dolgozat lényegének megértéséhez. A magyar és az angol összefoglaló hosszai igazodjan egymáshoz, a maximális karakterszám 1000 lehet. Az összefoglalókat követően a kulcsszavakat kérjük szerepeltetni. Maximum öt kulcsszó adható meg magyar és angol nyelven egyaránt, szerepeljenek továbbá a JEL-kódok is (<https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php>).

3. A kézirat világos, jól tagolt szerkesztése különösen fontos, beleértve az alcímek megfelelő alkalmazását is. Az eredeti közleménynél a bevezetőben néhány mondatban meg kell jelölni a kérdéscímeket. A módszertani részben a szerző világosan és pontosan mutassa be és hivatkozzon azokra a módszerekre, amelyek alapján az eredményeket megkapta! Az eredmények és a diszkusszió részeit külön és érthetően szükséges megszerkeszteni. A diszkusszió rész legyen kapcsolatban az idevonatkozó legújabb ismeretanyaggal, valamint azokkal a megállapításokkal, amelyekből a szerző a következtetéseket levonta. Az eredmények újszerűsége, illetve a szerző saját tudományos hozzáadott értéke világosan tűnjön ki az írásból! A módszerek, eredmények, megbeszélés részek megfelelő alcímet kapjanak! A kéziratban az ábrák helyét, címét kérjük arab számokkal jelölni. A cikkben belüli lehetőség szerint csak akkor legyen alfejezeteken belüli számozás, ha azt a téma jellege és feldolgozása indokolja.

4. A táblázatokat címmel kell ellátni, és minden táblázatot külön lapon szükséges megadni. A táblázat ne legyen kép, a táblázatokat Wordben/Excelben kérjük elkészíteni.

5. Az ábrák a kéziratban megfelelő helyen, számozottan (arab számok) szerepeljenek, és címmel is el legyenek látva! Kérjük a mértékegységek, jelmagyarozatok értelemszerűen történő megadását. Az ábra forrását is kérjük megjelölni, így a szövegben megfelelő helyen jelenjen meg az ábrákra, táblákra, jegyzetekre való hivatkozás. Az ábrákat és grafikonokat nagyfelbontású képként és xls formátumban egyaránt külön kérjük csatolni a beküldött íráshoz.

6. Az ábrák és táblák elnevezése az ábra, illetve táblázat felett szerepeljen, a forrásmegjelölés pedig alul kerüljön feltüntetésre!

7. A képleteket képletszerkesztővel kérjük elkészíteni, és azokat a jobb oldalon, zárójelben folyamatosan kérjük számozni.

8. A lábjegyzetek a felhasznált irodalom elé, a folyószöveg után kerüljenek!

9. Az irodalomjegyzék felsorolásánál ne legyen számozás vagy bármilyen egyéb jelölés (bullet pont stb.)! Az irodalmi hivatkozásokat a legújabb eredeti közleményekre és összefoglalókra kell korlátozni. Kizárólag azok az irodalmi felsorolások sorolhatók fel, amelyekre a szövegben utalás történt, és közvetlen kapcsolatban vannak a kutatott problémával. Háromnál több szerző esetén a három szerző neve után „et al” írandó. A szövegközi szakirodalmi utalásokat zárójelben kérjük feltüntetni, amennyiben a hivatkozás nem szerzesze és mondatnak, például: (Osipian, 2009). Amennyiben valamelyik szerzőtől több, azonos évben megjelent munkára hivatkozik, a művek megkülönböztetésére használja az évszám mellé írt a, b, c stb. indexet! Szó szerinti idézetnél az oldalszám kötelezően jelölendő. Az irodalomjegyzéket a tanulmány végén ábcélsorrendben közöljük a következőképpen:

- Könyveknél:
Dickson DCM (2005): Insurance Risk and Ruin, Cambridge University Press
- Tanulmányköteteken, gyűjteményes kötetekben megjelent publikációknál: Mario Jametti & Thomas von Ungern-Sternberg (2003): Assessing the Efficiency of an Insurance Provider – A Measurement Error Approach, CESifo Working Paper Series 928, CESifo Group, Munich
- Folyóiratban megjelent cikkeknek:
Wiltrud Weidner – Robert Weidner (2014): Identifikation neuer Ansätze zur individuellen Kfz-Tarifierung, Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft May, Volume 103, Issue 2, pp. 167–193.
- Australian Actuarial Journal, vol. 12 (2), pp. 259–279.
- Webcímeknél:
Insurance Europe (2012): How insurance works
Online: <http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/how-insurance-works.pdf>
- Weboldal hivatkozáskor zárójelben a letöltés dátumát is szerepeltetni kell.

10. Két-három oldalanként kérjük javasolni egy-egy kiemelésre szánt mondatot vagy mondatrészt a szövegből.

11. A Biztosítás és Kockázat folyóirat csatlakozott a DOI CrossRef rendszerhez, ezért kérjük a cikkei irodalomjegyzékében feltüntetni minden olyan forrás DOI azonosítóját linkként, amelyet szintén a CrossRef-nél regisztráltak más folyóiratok. Ennek ellenőrzésére használható a CrossRef keresője: <http://search.crossref.org/>. A DOI-ből úgy képezhető link, hogy elé kell írni: <http://dx.doi.org/>

12. A szerkesztőség szívesen fogad recenziókat is, melyek egy biztosításpolitikai szempontból érdekesnek ítélt könyv ismertetését tartalmazzák azzal a céllal, hogy felhívják a figyelmet az adott műre minél szélesebb körben. A recenzióval szembeni elvárások az alábbiak:

- Szükséges feltétel a mű valamennyi bibliográfiai adatának pontos feltüntetése.
- Tartalmaznia kell minimálisan a könyv szerzői ismertetését, szerkezeti felépítését. A recenzió szerzője ezen túlmenően megosztja az olvasóval a könyvvel kapcsolatos észrevételeit, benyomásait, akár kritikai értékelését is.
- A jó recenzió felkelti a vágyat az olvasásra, miközben annak tudományos értéke is tetten érhető, szakmai szemmel – az ajánló szempontjain keresztül – orientálja a könyv potenciális olvasóját.
- Az idézetek források megjelölésénél – amennyiben ilyenek vannak – be kell tartani a Biztosítás és Kockázat szerzői útmutatójában foglaltakat.
- Ajánlott terjedelem: 2-5 oldal.

Köszönjük, hogy a megfelelően előkészített kézirattal Ön is segíti munkánkat!

